

Handwritten cuneiform script, likely from a Hittite text, consisting of several lines of characters.

Handwritten cuneiform script, likely from a Hittite text, consisting of several lines of characters.

SYLLABUS HITTITISCH

Handwritten cuneiform script, likely from a Hittite text, consisting of several lines of characters.

Deze syllabus is voor het overgrootste deel gebaseerd op de syllabus 'Nešili, Hettitisch voor beginners', gemaakt door prof.dr. Th.P.J. van den Hout voor de Universiteit van Amsterdam. Geheel nieuw is hoofdstuk 11, over de historische fonologie.

De spijkerschriftteksten zijn overgenomen uit de series KBo (*Keilschrifttexte aus Boğazköy*) en KUB (*Keilschrifturkunde aus Boğazköy*). De lijsten met spijkerschrifttekens zijn overgenomen uit C. Rüster, E. Neu, *Hethitisches Zeichenlexikon, Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy-Texten* (Wiesbaden, 1989). De afkorting HE verwijst naar J. Friedrich, *Hethitisches Elementarbuch* (Heidelberg, 1960).

Samensteller syllabus: A. Kloekhorst
2003 (update 2010)

Bibliografie

Tekstuitgaven (in spijkerschrift):

- ABoT = Ankara Arkeoloji Müzesinde bulunan Boğazköy Tabletleri, İstanbul 1948.
 FHG = Laroche, E., Fragments hittites de Genève, *Revue d'Assyriologie et d'Archéologie orientale* 45 (Paris 1951), 131-138, 184-194; *Revue d'Assyriologie et d'Archéologie orientale* 46 (Paris 1952), 42-50.
 FHL = Durand, J.-M. & E. Laroche, Fragments hittites du Louvre, *Mémorial Atatürk, Études d'archéologie et de philologie anatoliennes* (Paris 1982), 73-107.
 HFAC = Beckman, G. & H.A. Hoffner Jr., Hittite Fragments in American Collections, *Journal of Cuneiform Studies* 37/1 (New Haven 1985), 1-60.
 HKM = Alp, S., *Hethitische Keilschrifttafeln aus Maşat-Höyük* (Türk Tarih Kurumu Yayınları VI/34), Ankara 1991.
 HT = *Hittite Texts in Cuneiform Character in the British Museum*, London 1920.
 IBoT = İstanbul Arkeoloji Müzelerinde bulunan Boğazköy Tabletleri, İstanbul 1944ff.
 KBo = *Keilschrifttexte aus Boghazköi*, Leipzig und Berlin 1916 ff.
 KUB = *Keilschrifturkunden aus Boghazköi*, Berlin 1921ff.
 VBoT = Götze, A., *Verstreute Boghazköy-Texte*, Marburg 1930.

Overzicht teksten:

- Laroche, E., *Catalogue des textes hittites* (= *Études et Commentaires* 75), Paris 1971; Suppl. 1 in *Revue Hittite et Asiatique* 30, 94-133, Paris 1972; Suppl. 2 in *Revue Hittite et Asiatique* 33, 63-71, Paris 1975.

Belangrijke tekst-edities (getranslitereerd met vertaling):

- Friedrich, J., *Die hethitischen Gesetze. Transkription, Übersetzung, sprachliche Erläuterungen und vollständiges Wörterverzeichnis* (= *Documenta et Monumenta Orientis Antiqui* VII), Leiden 1959.
 Neu, E., *Ein althethitisches Gewitterritual* (= *Studien zu den Boğazköy-Texten* 12) Wiesbaden 1970.
 Neu, E., *Der Anitta-Text* (= *Studien zu den Boğazköy-Texten* 18), Wiesbaden 1974.
 Neu, E., *Althethitische Ritualtexte in Umschrift* (= *Studien zu den Boğazköy-Texten* 25), Wiesbaden 1980.
 Otten, H., *Eine althethitische Erzählung um die Stadt Zalpa* (= *Studien zu den Boğazköy-Texten* 17), Wiesbaden 1973.
 Otten, H., *Die Bronzetafel aus Boğazköy, Ein Staatsvertrag Tuthalijas IV.* (= *Studien zu den Boğazköy-Texten, Beiheft 1*), Wiesbaden 1988.
 Otten, H. / Souček, V., *Ein althethitisches Ritual für das Königspaar* (= *Studien zu den Boğazköy-Texten* 8), Wiesbaden 1969.
 Sommer, F., *Die Aḫḫijavā-Urkunden* (= *Abhandlungen der Bayrischen Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Abteilung N. F.* 6), München 1932.
 Sommer, F. / Falkenstein, A., *Die hethitisch-akkadische Bilingue des Hattušili I. (Labarna II.)* (= *Abhandlungen der Bayrischen Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Abteilung, N. F.* 16), München, 1938.

Tekenlijst:

HZL = Rüster, Chr. / Neu, E., *Hethitisches Zeichenlexikon. Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy-Texten* (= *Studien zu den Boğazköy-Texten*; Beiheft 2) Wiesbaden 1989.

Grammatica:

HE = Friedrich, J., *Hethitisches Elementarbuch: 1. Teil: Kurzgefaßte Grammatik*, 3. unveränderte Auflage, Heidelberg 1974.
Hoffner, H.A. & H.C. Melchert, *A Grammar of the Hittite Language*, Winona Lake, 2008.
Oettinger, N., *Die Stammbildung des hethitischen Verbums*, Nürnberg 1979.
Rieken, E., *Untersuchungen zur nominalen Stammbildung des Hethitischen*, Wiesbaden 1999.

Woordenboeken:

HW¹ = Friedrich, J., *Hethitisches Wörterbuch*, Heidelberg 1952 (+ *Ergänzungsbände* 1-3, *ibid.* 1957, 1961, 1966).
HW² = Friedrich, J., & A. Kammenhuber, *Hethitisches Wörterbuch*, Heidelberg 1975ff. (beslaat de letters A, E, H).
CHD = *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago* (edd. H.G. Güterbock, H.A. Hoffner Jr., Th.P.J. van den Hout), Chicago 1980ff. (beslaat de letters L, M, N, P en een deel van Š).
Tischler, J., *Hethitisch-deutsches Wörterverzeichnis* (= *Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft* 39), Innsbruck 1982
Jie, J., *A Complete Retrograde Glossary of the Hittite Language*, Istanbul 1994.

Etymologische Woordenboeken:

EDHIL = Kloekhorst, A., *Etymological Dictionary of the Hittite Inherited Lexicon*, Leiden, 2008 (beslaat het hele alfabet).
HED = Puhvel, J., *Hittite Etymological Dictionary*, Berlin e.a. 1984ff. (beslaat de letters A, E/I, H, K, L).
HEG = Tischler, J., *Hethitisches etymologische Glossar*, Innsbruck 1977ff. (beslaat de letters A, E, H, I, K, L, M, N, P, T).

Historische fonologieën:

SHHP = Melchert, H.C., *Studies in Hittite Historical Phonology*, Göttingen 1984.
AHP = Melchert, H.C., *Anatolian Historical Phonology*, Amsterdam - Atlanta 1994.
HHP = Kimball, S.E., *Hittite Historical Phonology*, Innsbruck 1999.
EHS = Kronasser, H., *Etymologie der hethitischen Sprache*, Wiesbaden 1966.
EDHIL = Kloekhorst, A., *Etymological Dictionary of the Hittite Inherited Lexicon*, Leiden, 2008 (bevat een uitgebreide historische fonologie).

Geschiedenis, religie en cultuur:

Die Hethiter und ihr Reich, Das Volk der 1000 Götter, Stuttgart 2002.
Bryce, T., *The Kingdom of the Hittites*, Oxford 1988.
Bryce, T., *Life and Society in the Hittite World*, Oxford 2002.
Haas, V., *Geschichte der hethitischen Religion*, Leiden 1994.
Klengel, H., *Geschichte des Hethitischen Reiches*, Leiden-Boston-Köln 1999.
Neve, P., *Ḫattuša - Stadt der Götter und Tempel*, Mainz 1996.

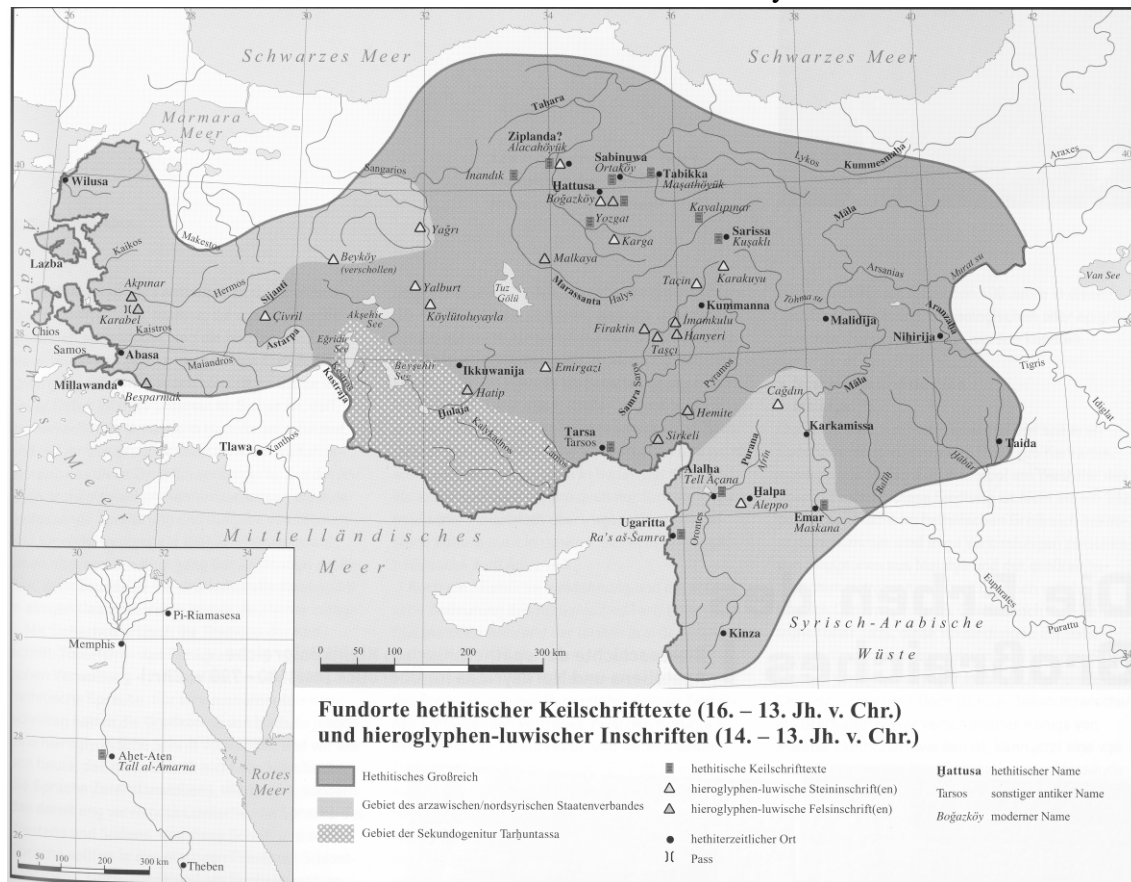
0.1 Inleiding: Het Hittitisch (ook wel Hettitisch, engels: Hittite, Duits: Hethitisch) is een **Indo-Europese taal**. Binnen de Indo-Europese taalfamilie met zijn tien sub-groepen (Indo-Iraans, Armeens, Anatolisch, Balto-Slavisch, Keltisch, Germaans, Grieks, Albanees, Tochaars, Italisch), hoort het Hittitisch bij de **Anatolische taalgroep**. Deze bestaat verder uit Palaïsch (2e mill.), Spijkerschrift-Luwisch (2e mill.), Hiëroglifisch Luwisch (2e en 1e mill.), Lycisch (1e mill.), Lydisch (1e mill.) en Karisch (1e mill.). Waarschijnlijk horen ook Pisidisch en Sidetisch erbij, maar van deze talen weten we zo goed als niets.

Binnen de Indo-Europese taalgroep is het Hittitisch belangrijk, omdat het de oudst overgeleverde Indo-Europese taal is. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat de Anatolische tak het eerste van de Proto-Indo-Europese taal afgesplitst is. Het Hittitisch bewaart enkele archaïsche taalkenmerken die in alle andere IE talen verdwenen zijn. Ook zijn er sommige innovaties die in alle andere talen gevonden worden, behalve in het Hittitisch. Sommige geleerden noemen de oorspronkelijke oertaal dan ook wel **Indo-Hittitisch**, terwijl ze de taal die overblijft wanneer het Proto-Anatolisch zich afsplitst, Proto-Indo-Europees noemen. Dit is een ietwat verwarrende situatie. Het is beter om de term Indo-Europees te blijven gebruiken voor de oertaal inclusief de Anatolische talen.

Binnen de Anatolische taalgroep is het Hittitisch echter niet de meest archaïsche taal. Het Palaïsch (in spijkerschrift geschreven) en Luwisch (zowel in spijkerschrift als in een eigen hiëroglifenschrift geschreven) hebben beide kenmerken bewaard die in het Hittitisch geïnnoveerd zijn. Helaas zijn het Palaïsch en Luwisch veel minder goed overgeleverd dan het Hittitisch. Van het Hittitisch hebben we veruit de meeste teksten die we vrijwel geheel begrijpen. Bij het Palaïsch en Luwisch zijn er nog vele gaten in onze kennis. De talen van het eerste millennium (Lycisch en Lydisch) zijn beide geschreven in een op het Grieks geënt alfabet. De corpora zijn echter niet zo groot. Het Lycisch wordt echter vrij goed begrepen, en kan door zijn alfabetische spelling soms van waarde zijn voor historische taalkunde.

0.2 De Hittieten bewoonden in historische tijd de Anatolische hoogvlakte in het huidige Turkije. Hun hoofdstad noemden ze Ḫattuša (Turks Boğazköy, tegenwoordig Boğazkale), ongeveer 150 km. ten noord-oosten van Ankara. Wanneer en langs welke route de Hittieten Klein-Azië binnengekomen zijn, is onbekend, maar uit Oud-Assyrische bronnen blijkt dat zij rond 1900 vChr. al in Anatolië woonden en leefden. Daar onderwierpen en assimileerden zij zich met de plaatselijke bevolking der Ḫattiërs, aan wie zij de naam Hittieten (“mensen van het Ḫatti-land”) en die van hun hoofdstad Ḫattuša ontleenden. Zelf noemden ze hun eigen taal Nesisch, naar de stad Neša (of Kaneš), het huidige Kültepe, waar de dynastie van de eerste Hittitische koningen door Anitta rond 1750/1700 gesticht werd. Vandaaruit is uiteindelijk Ḫattuša als permanente residentie van de latere Hittitische koningen gekozen. Rond 1600 beginnen de Hittitische teksten en ze lopen door tot ongeveer 1200. Aan het begin van de 12e eeuw valt de hoofdstad en stoppen de Hittitische teksten. In de periode daartussen vormen de Hittieten één van de grootmachten van het Oude Nabije Oosten, tesamen met de

Babyloniërs, Assyriërs en Hurrieten in Mesopotamië, en de Egyptenaren. Verder onderhielden de Hittieten in het westen contacten met de Myceense Grieken.

Uit: *Die Hethiter und ihr Reich, Das Volk der 1000 Götter* (Stuttgart, 2002)

0.3 De periode waarover de **Hittitische teksten** zich verspreiden (ca. 1600 - ca. 1200) is grofweg te verdelen in drie fases:

Oud-Hittitisch (OH)	1600-1450
Middel-Hittitisch (MH)	1450-1380
Jong-Hittitisch (NH)	1380-1175

Gedurende deze fases verandert de taal zowel in fonologisch als morfologisch en syntactisch opzicht. Ook in het schrift zijn er veranderingen in tekenvorm. Daardoor (door palaeografie) is het mogelijk om vast te stellen in welke periode een tablet beschreven is. Doordat de Hittitische schrijvers echter veel teksten uit een oudere periode voor hun bibliotheken en archieven kopieerden, komt het tijdstip waarop een tablet beschreven is, niet noodzakelijkerwijs overeen met de periode waarin de tekst die op het tablet staat, gecomponeerd is. In het onderstaande zullen de engelse afkortingen OH (Old Hittite), MH (Middle Hittite) en NH (Neo-Hittite) gebruikt worden ter aanduiding van de verschillende periodes. Soms wordt echter ook de wat vagere aanduiding ‘oudere/jongere taal’ gebruikt.

0.4 Het schrift: De Hittitische teksten zijn geschreven in spijkerschrift op kleitabletten. Daarnaast werden van belangrijke, officiële stukken zoals verdragen ook metalen exemplaren gemaakt van ijzer, brons, zilver of goud. Slechts één zo'n metalen tablet is tot nu toe gevonden: een bronzen tablet met een verdrag tussen koning Tuthaliya IV (ca. 1240-1210) en zijn vazal Kurunta, de koning van de zuidelijke provincie Tarhuntašša. Verder weten we dat het verdrag van de 'grote vrede' tussen farao Ramses II en de Hittitische koning Hattušili III was uitgevoerd in zilver. Daarnaast schreef men ook op hout, d.w.z. op houten plankjes bestreken met was. De Hittitische teksten maken onderscheid tussen "schrijvers (op klei)" en "schrijvers op hout". Zulke houten wastafeltjes zijn buiten het Hittitische gebied incidenteel gevonden. Monumentale inscripties en zegels waren vaak gesteld in het Luwisch, dat dan geschreven werd in een eigen hiërogliefenschrift.

Van de ongeveer 25000 (fragmenten van) Hittitische kleitabletten is het overgrote merendeel gevonden in Hattuša (Boğazköy). In het begin van de jaren '70 is een klein archief van ruim honderd tabletten (voornamelijk brieven in de MH taal) gevonden in Maşat Höyük, recentelijk (1990) een groot archief in Ortaköy en een kleiner in Kuşaklı (1992). Uit het Egyptische Tell-el-Amarna stammen twee in het Hittitisch gestelde brieven. Verder zijn er incidenteel tabletten of fragmenten daarvan gevonden in Alaca Höyük, Alalakh, Dur-Kurigalzu, Emar, Tarsus en Ugarit.

Een kleitablet werd vaak aan beide kanten beschreven. Meestal werd elke kant verdeeld in twee **kolommen**. Men moest op de voorkant linksboven beginnen te lezen bij kolom I. Wanneer men aan het eind van kolom II gekomen was (rechtsonder van de voorkant) moest het tablet om de horizontale as gedraaid worden. Het verhaal vervolgde zich in het verlengde van kolom II, dus bovenaan de rechterkolom van de achterkant, kolom III genaamd. Het verhaal eindigde linksonder aan de onderkant van kolom IV.

0.5 De Hittieten hebben het type spijkerschrift overgenomen dat in Noord-Syrië in de 17e eeuw in zwang was: de zgn. Oudbabylonische cursief. Daarmee namen zij ook bepaalde schrijfgewoontes over die het uiterlijk van de Hittitische teksten sterk bepalen. Bij wijze van stenografie gebruikten de Babylonische schrijvers namelijk Sumerische woordtekens of logogrammen. Dit wil zeggen dat één teken staat voor een bepaald begrip, bv. in het Nederlands: + betekent "plus", = staat voor "is gelijk", II of 2 is "twee".

Het gewone Hittitische spijkerschrift is, net als de oudbabylonische cursief, een syllabisch schrift. Ieder teken geeft een lettergreep aan die bestaat uit ofwel een enkele vocaal (A, E, I, U), of uit een vocaal + consonant (bv. AP, IT, UT), of uit een consonant + vocaal (bv. PA, TI, DU), of uit consonant + vocaal + consonant (bv. TAR, KUR, MIŠ). Afgezien van een gebrekkig onderscheid van tekens met een *e/i*-waarde zijn de tekens van de structuur VC en CV in systematische series te vatten (zie achterin de syllabus). Het aantal tekens van de structuur CVC is erg beperkt, maar hun gebruik neemt mettertijd wel toe.

Het Hittitische woord voor "koning" luidt *haššuš*, het woord voor "god" *šiuš*. In syllabisch schrift wordt "koning" als volgt geschreven: *ha-aš-šu-uš*. In de teksten vinden

we echter vrijwel altijd het Sumerische teken (**sumerogram of logogram**) voor “koning” dat we lezen als *lugal*. Voor “god” vinden we het Sumerische *dingir*. Deze sumerogrammen worden in de Hittitologie in transliteratie altijd met hoofdletters weergegeven: LUGAL, DINGIR. Wanneer een combinatie van sumerogrammen wordt gebruikt worden deze gescheiden met een punt: MUNUS.LUGAL, lett. vrouw.koning > “koningin”. De gewoonte om juist veel voorkomende begrippen met een sumerogram aan te duiden, brengt met zich mee dat we van een aantal woorden niet weten hoe ze in het Hittitisch luiden: bv. het Hittitisch woord voor “zoon, kind” is onbekend omdat de schrijvers altijd het sumerogram DUMU gebruiken.

Op dezelfde manier vinden we ook de nodige Akkadische woorden in Hittitische teksten. Zo schrijven vooral in de latere tijd de Hittitische schrijvers i.p.v. de ontkenning *natta* “niet” doorgaans het Akkadische *ūl*, in spijkerschrift *ú-ul*. In transliteratie worden deze **akkadogrammen** weergegeven met cursieve hoofdletters: *Ú-UL*; of, heel soms, met onderstreepte hoofdletters: *Ú-UL*

De sumerogrammen in de Hittitische teksten zijn onverbuigbare eenheden waaraan men de functie in de Hittitische zin niet kan aflezen. Daarom voegen de schrijvers regelmatig Hittitische uitgangen (**fonetische complementen**) aan de sumerogrammen toe: LUGAL-*uš* staat voor de nominativus singularis *ḫaššuš* “de koning” (als subject), LUGAL-*i* voor de dativus singularis *ḫaššui* “aan de koning” (als indirect object). Ook Akkadische complementen komen voor: DINGIR-LUM “de god” (nom.sg.), DINGIR-LAM “de god” (acc.sg.) of DINGIR-LIM “aan/van de god” (genitivus-dativus) voor resp. Akkadisch *ilum*, *ilam* en *ilim*. Tegenwoordig worden deze Akkadische complementen vaak in superscript geschreven, wat ook in deze syllabus het geval is: DINGIR^{LUM}, DINGIR^{LAM} en DINGIR^{LIM}. Soms komen ook combinaties van Hittitische en Akkadische complementen voor: DINGIR^{LIM}-*ni* staat voor Hitt. *šiuni* “aan de god”.

0.6 Twee typerende eigenschappen van het spijkerschrift zijn de **homofonie** en de **polyfonie**. Met homofonie bedoelen we dat er meerdere tekens zijn om eenzelfde syllabe te schrijven. Voor de vocaal *u* zijn er bijvoorbeeld meerdere spijkerschrifttekens beschikbaar:

Om in een zo getrouw mogelijke transliteratie aan te geven welke van deze tekens op het tablet stond, maakt men gebruik van accenten en index-cijfers. Zo translitereren we de vier zojuist gegeven tekens van links naar rechts als *u* (= *u*₁), *ú* (= *u*₂), *ù* (= *u*₃) en *u*₄ (= *u*₄) etc.

Polyfonie houdt daarentegen in dat één spijkerschriftteken meerdere syllabische waarden kan hebben. Het teken kan staan voor *u*₄, maar ook voor *ud/t*, *pir* en *tam*. Sumerografisch kan het bovendien staan voor UD “dag”, BABBAR “wit” of, in combinatie met het teken voor “god”, voor UTU “zonnegod”. In vergelijking met het spijkerschrift in Mesopotamië is het gebruik van polyfonie door Hittitische schrijvers echter beperkt te noemen.

0.7 Het spijkerschrift maakt gebruik van zgn. **determinatieven**: sumerografische tekens voor of achter een woord die geen fonetische waarde hebben maar slechts het woord kenmerken als behorend tot een bepaalde klasse van woorden. In transliteratie worden ze altijd in superscript (^m, ^d, ^f, ^{LÚ}) geschreven. Enige veel voorkomende determinativa zijn:

^m	voor mannelijke persoonsnamen (in oudere literatuur ook getranslitereerd als ^h)
^f	voor vrouwelijke persoonsnamen
^{LÚ}	voor mannelijke beroeps- of functieaanduidingen
^{MUNUS}	voor vrouwelijke beroeps- of functieaanduidingen (in oudere literatuur ook ^{SAL} ; het teken is hetzelfde als voor ^f)
^d	voor godennamen

Bij de eerste les zal een aantal van deze determinativa gegeven worden.

0.8 Het Hittitische schrift is vrij goed in het weergeven van de Hittitische fonologie (voor een uitgebreide overzicht van de Hittitische (historische) fonologie zie hfdst. 11). Het grootste nadeel van spijkerschrift is echter het veelvuldig voorkomen van schriftvocalen, d.w.z. vocalen (vaak *a*) die niet uitgesproken werden, maar wel geschreven moesten worden vanwege het spijkerschrift: bv. *ua-al-aḫ-zi* = *ua-la-aḫ-zi* = */u^halhzi/* “hij slaat”.

Fonologisch beschikt het Hittitisch over 9 vocalen, */a/*, */ā/*, */e/*, */ē/*, */i/*, */ī/*, */u/*, */ū/* en */ə/*. Het schrift beschikt echter over vier vocaalmogelijkheden: *a*, *e*, *i* en *u*. De vier korte vocalen worden geschreven met de bijbehorende vocalen, de lange vocalen worden vaak geschreven door middel van plene-spellingen (CV-V, zie 1.5.2) en de *ə* door ofwel *e* ofwel *i*. Een probleem zit hem in het feit dat er een gebrekkig onderscheid is tussen tekens met *e/i*-waarde. Daarom lijkt het of de vocalen *e* en *i* willekeurig door elkaar gehaald kunnen worden. Over deze moeilijkheid en de mogelijkheid dat in sommige posities in de taalgeschiedenis van het Hittitisch *e* en *i* wel degelijk samen vallen, zie hfdst. 11.

Qua consonanten kent het Hittitisch fonologisch gezien:

Stops: */p/* */t/* */k/* */k^w/*
 /b/ */d/* */g/* */g^w/*

Affricaat: */t^s/*

Fricatieven: */ss/* */hh/* */hh^w/?* */ʕ/*
 /s/ */h/* */h^w/?*

Resonanten: /mm/ /nn/ /rr/ /ll/
 /m/ /n/ /r/ /l/
 /u/ /i/

Deze worden met de bijbehorende tekens geschreven. Opvallend is echter dat in het Hittitisch tekens met een stemhebbende en stemloze consonant door elkaar gebruikt kunnen worden. Zo kan in het zelfde woord het teken *da* met *ta* wisselen, of *di* met *ti*. Zo vind je ook *ka* naast *ga* etc. Het onderscheid tussen de fonologische *t* en *d* wordt gemaakt met al dan niet dubbele schrijving van de consonant: *VtV* of *VdV* staat voor /*VdV*/, terwijl *VttV* of *VddV* staat voor /*VtV*/. Voor een uitgebreidere beschrijving hiervan zie 4.5.

De affricaat /*tʰ*/ wordt geschreven door het teken *z* (in het Akkadisch waarschijnlijk fonetisch /*ʃs*/), bv. *u₂alḫzi* = /*u₂alhtʰi*/

Het is moeilijk te besluiten om /*kʷ*/ als apart foneem te analyseren, aangezien het verschil met een cluster /*kw*/ moeilijk te zien is. Toch indiceren spellingen als *tar-ku-zi* naast *tar-uk-zi*, beide “danst”, dat we /*tarkʷtʰi*/ analyseren moeten, met één foneem /*kʷ*/. Dit zelfde geldt voor het foneem /*hʷ*/, dat we zo kunnen analyseren op basis van *tar-ḫu-zi* naast *ta-ru-uḫ-zi* = /*tarhʷtʰi*/ “hij overwint”.

Het foneem /*ʎ*/ is zeer controversieel. In hfd. 11 zal hier dieper op ingegaan worden.

Hoewel het Hittitisch maar één sibilant kent (/s/ danwel /ss/), waarvan de exact klankwaarde bovendien moeilijk vast te stellen is, wordt deze in transliteratie toch traditioneel voorzien van een *haček*: *š*, omdat het Hittitisch nu eenmaal de Akkadische tekens met *š* gebruikt voor het schrijven van deze letter (terwijl men kon kiezen uit Akk. *s*, *š* en *ṣ*). Hetzelfde geldt voor de /*h*/, /*hh*/ die geschreven wordt met *ḫ*.

Vanwege de willekeur in het schrijven met *DV*- en *TV*-tekens wordt in Hittitische woordenboeken en -lijsten geen verschil gemaakt tussen bijv. *k* en *g*. Het alfabet loopt in de Hittitische woordenlijst van deze syllabus als volgt: *a*, *e*, *ḫ*, *i/ṭ*, *k/g*, *l*, *m*, *n*, *p/b*, *š*, *t/d*, *u*, *u₂*, *z*.

1.1.1 **Nomen**: Bij het nomen onderscheiden we getal, geslacht en naamval. Binnen de dimensie getal is er: singularis en pluralis; binnen de dimensie geslacht: commune (= mannelijk en vrouwelijk samen) en neutrum; binnen de dimensie naamval: nominativus, vocativus, accusativus, genitivus, dativus, locativus, allativus, ablativus en instrumentalis. Deze reeks komt in zijn geheel alleen in de oude taal voor, en dan ook nog alleen in de singularis. In de pluralis is het aantal naamvallen minder. De ablativus en de instrumentalis zijn numerus indifferent, d.w.z. dat in die naamvallen geen onderscheid bestaat tussen singularis en pluralis. In de paradigmata in deze syllabus zullen deze naamvallen dan ook altijd enigszins apart staan. In het jongere Hittitisch zijn een aantal naamvallen samengevallen. Daar vinden we alleen nog maar: nominativus, accusativus, genitivus, dativus-locativus en ablativus.

De volgende declinaties komen voor:

vocaalstammen: *a-*, *ā-*, *i-*, *u-*, *ai-* en *au-* stammen

consonantstammen: *l-*, *n-*, *r-*, *r/n-*, *t-*, *nt-* en *s-* stammen.

Alle declinaties kennen min of meer dezelfde uitgangen voor de naamvallen. In alle declinaties zijn de nominativus en accusativus van het neutrum (in singularis en in pluralis) aan elkaar gelijk.

(V = vocaal; C = consonant; Ø = zero, afwezigheid van een uitgang)

	oudere taal	jongere taal	
sing			
nom.c.	-š, -Ø	-š	
voc.	-Ø, -i	-Ø, -i/e	
acc.c.	-Vn, -Can	-Vn, -Can	
nom.-acc.n.	-n, -Ø	-n, -Ø	
gen.	-aš, -š ¹	-aš	
dat.	-i, -ai ²	-i (-e)	} deze 3 vallen samen
loc.	-i, -Ø	-i	
all.	-a	-i	
abl.	-z, -za		
instr.	-it, -t		
plur.			
nom.c.	-eš, -aš	-eš, -uš, -aš	
acc.c.	-uš	-uš, -aš, -eš	
nom.-acc.n.	-a, -Ø, -i	-a, -Ø, -i	
gen.	-an, -aš	-aš	
dat.-loc.	-aš	-aš	

¹ De gen.sg.-uitgang -š is erg archaïsch, en komt maar zelden in OH voor.

² De dat.sg.-uitgang -ai komt maar bij een aantal woorden zeer zelden voor en is mogelijk erg archaïsch.

1.1.2 De **nominativus** geeft het subject of het predikaatsnomen van de zin aan (LUGAL-uš *irmalaš* “de koning (is) ziek”). De echte **vocativus** wordt slechts zelden gebruikt (*išha* “(o) heer”, ^dUTU-i “(o) zonnegod”). Meestal wordt de nominativus in de

plaats van de vocativus gebruikt. Het direct object staat in de **accusativus**, het indirect object in de **dativus** (^{LÚ}šankunniš zerin LUGAL-i pai “de priester (šankunni-) geeft aan de koning (LUGAL) een beker (zeri-)”). De accusativus komt ook als richtingscasus voor (HUR.SAG-an “naar de berg”) en als acc.respectus (“wat betreft ...”). De **genitivus** geeft bezit aan. De **locativus** geeft de plaats aan waar iets gebeurt (^{URU}Hattuši “in Hattuša”). De **allativus** komt productief alleen voor in de oudere taal en bij substantiva die een zaak of een ding aanduiden, en geeft antwoord op de vraag: waarheen? (*parna paizzi* “hij gaat (*paizzi*) naar huis (*parna*)”). Naast de separatieve betekenis (waarvandaan?) kan de **ablativus** onder andere ook een reden (waarom, waardoor?), een beweging naar (waarheen?) en een beweging ergens door (waardoorheen?), en de agens bij het passief aangeven. De **instrumentalis** geeft antwoord op de vraag: waarmee? Ook de ablativus en in instrumentalis komen in principe alleen voor bij substantiva die een zaak of ding aanduiden. De dativus verenigde in zich de verschillende functies van allativus, locativus, ablativus en instrumentalis.

1.1.3 De **a-stammen** bevatten substantiva (zowel commune als neutrum) en adjectiva. Als voorbeelden geven we hier: *lāla-* (EME) (c.) “tong”, *aruna-* (c.) “zee” en *peda-* (n.) “plaats, plek”. Als adjectief gebruiken we *arahzena-* “vreemd, buitenlands”. (HE §64-65).

sing.

nom.c.	<i>lālaš</i>	<i>arunaš</i>		<i>arahzenaš</i>	*-o-s
acc.c.	<i>lālan</i>	<i>arunan</i>		<i>arahzenan</i>	*-o-m
nom.-acc.n.			<i>pedan</i>	<i>arahzenan</i>	*-o-m
gen.	<i>lālaš</i>	<i>arunaš</i>	<i>pedaš</i>	<i>arahzenaš</i>	*-o-s
dat.-loc. ¹	<i>lāli</i>	<i>aruni</i>	<i>pedi</i>	<i>arahzeni</i>	*-i ?
all.		<i>aruna</i>		<i>arahzena</i>	*-oH ?
abl.	<i>lālaz</i>	<i>arunaz</i>	<i>pedaz</i>	<i>arahzenaz</i>	*-o-ti ?
instr.	<i>lālit</i>				*-t

plur.

nom.c.	<i>lāleš</i>			<i>arahzeneš, arahzenaš</i>	*-o-es ? ²
acc.c.	<i>lāluš</i>	<i>arunuš</i>		<i>arahzenuš, arahzenaš</i>	*-m-s ³
nom.-acc.n.			<i>peda</i>	<i>arahzena</i>	*-(e)h ₂
gen.		<i>arunaš</i>	<i>pedaš</i>	<i>arahzenan</i>	*-om
dat.-loc.			<i>pedaš</i>	<i>arahzenaš</i>	

¹ Een zeer zeldzame dat.sg.-uitgang is *-ai* (e.g. *tabarnai*), die mogelijk de oude uitgang uit PIE *-ōi reflecteert.

² De uitgang *-aš* is mogelijk de oorspronkelijke nom.pl. uitgang van de *a*-stammen, en zou op PIE *-o-es terug kunnen gaan. De normale uitgang *-ēš* is waarschijnlijk analoog aan de *i*-stammen, uit *-ei-es.

³ De PIE acc.pl.-uitgang *-o-ms* zou waarschijnlijk Hitt. *-aš* moeten leveren (is dit de bron van de (archaïsche) uitgang *-aš?*), maar is vervangen door de uitgang *-uš* (< *-ms) van de consonantstammen.

1.1.4 De ***ā*-stammen** komen maar zelden voor en vallen op een gegeven moment samen met de *a*-stammen. Het OH paradigma van *ḥaššā*- ‘haard’ luidt als volgt:

sing.

nom.	<i>ḥaššāš</i>	*-eh ₂ + -s
acc.	<i>ḥaššān</i>	*-eh ₂ -m
gen.	<i>ḥaššāš, ḥaššan</i>	*-eh ₂ -s ?
dat.-loc.	<i>ḥaššī</i>	
all.	<i>ḥaššā</i>	
abl.	<i>ḥaššāz</i>	

1.2.1 **Pronomen**: Voor de verbuiging van de pronomina zijn een paar uitgangen en elementen kenmerkend: de gen.sg. van alle pronomina gaat uit op *-el*, terwijl in een aantal de gen.pl. uitgaat op *-enzan*. In de dat. en abl. komt er tussen uitgang en stam een extra element *-eda(n)-*, dus: dat.sg. *-edani*, dat.pl. *-edaš* en abl. *-edaz*. De nom.-acc.sg.n. is gekenmerkt door een uitgang *-t*.

1.2.2 Het **zelfstandig pronomen personale** van de eerste persoon luidt *ūk* “ik” en *ueš* “wij”. De verbuiging is als volgt. (HE §96)

	sing.	plur.		
nom.	<i>ūk, ammuk</i>	<i>ueš, anzāš</i>	*h ₁ eǵ ¹	*uei + -s
acc.	<i>ammuk</i>	<i>anzāš</i>	*h ₁ m- + h ₁ uǵ	*ns + -oms?
gen.	<i>ammēl</i>	<i>anzēl</i>		
dat.-loc.	<i>ammuk</i>	<i>anzāš</i>		
abl.	<i>ammēdaz</i>	<i>anzēdaz</i>		

¹ Hitt. *ūk* heeft mogelijk de *u* van **tuH* ‘jij’ overgenomen.

1.2.3 Daarnaast bestaat er voor de eerste persoon een **enclitisch pronomen personale** met enkel dat.-loc. (“voor/aan mij/ons”) en acc. (“mij/ons”) gehecht aan het eerste geaccentueerde woord van de zin (HE §100):

	sing.	plur.
dat.-loc.	<i>-mu</i>	<i>-naš</i>
acc.	<i>-mu</i>	<i>-naš</i>

1.3.1 **Verbum**: Bij het verbum onderscheiden we persoon, getal, diathese, tijd, wijze en aspekt-Aktionsart. Binnen ieder van deze dimensies zijn er een aantal categorieën: bij persoon drie personen, bij getal singularis en pluralis, bij diathese actief en medio-passief, bij tijd praesens en praeteritum, bij wijze indicativus en imperativus. Voor actief-Aktionsart kunnen we iteratief-distributief, causatief en fiëntief onderscheiden, maar formeel gezien zijn dit aparte werkwoorden die van een stamwerkwoord afgeleid worden.

Het Hittitisch kent twee conjugaties die naar hun 1sg.pres.act.-uitgang respectievelijk de *-mi-* en de *-hi-*conjugatie genoemd worden en resp. met “I” en “II” gekenmerkt worden. Net als bij het nomen zijn, ongeacht de werkwoordstam, de uitgangen altijd dezelfde. Voor het pres.act. zijn dat (HE §149):

		-mi (I)	-hi (II)		PIE
sing.pres.ind.	1	<i>-mi</i>	<i>-hhi, -hhe</i> ¹	<i>*-mi</i>	<i>*-h₂e + -i</i>
	2	<i>-ši (-tti)</i>	<i>-tti (-šti)</i>	<i>*-si</i>	<i>*-th₂e + -i</i>
	3	<i>-zi, -za</i> ²	<i>-i, -e</i> ³	<i>*-ti</i>	<i>*-e + -i</i>
plur.pres.ind.	1	<i>-uēni, -uani</i>			?
	2	<i>-tteni, -ttani</i>	<i>-štēni, -štani, -tteni</i> ⁴	<i>*-th₁e +</i>	<i>*-sV?</i>
	3	<i>-anzi, -anza</i> ⁵			<i>*-enti</i>

¹ De uitgang *-hhe*, welke de klankwettige uitkomst van **-h₂e+i* is, komt alleen in het OH voor, maar wordt dan al vervangen door *-hhi* (met analoge *-i*).

² De uitgang *-za* komt sporadisch in OH voor, en laat zien dat de klankwettige uitkomst van **-ti* in feite Hitt. [-t^s] was. Al in pre-Hittitische tijd wordt de uitgang *-za* vervangen door *-zi* (met analoge *-i*).

³ De uitgang *-e* komt slechts twee keer voor, maar moet worden beschouwd als de klankwettige uitkomst van **-e+i*, welke al in pre-Hittitische tijd door *-i* vervangen is (met analoge *-i*).

⁴ De uitgang *-štēni* (met een variant *-štani* in ongeaccentueerde positie) was de oorspronkelijke uitgang van de *hi*-conjugatie, terwijl de *mi*-conjugatie *-tteni* (en *-ttani*) had. In de loop van het Hittitisch wordt de uitgang *-štēni* echter door de *mi*-uitgang *-tteni* vervangen.

⁵ De uitgang *-anza* komt slechts een paar keer voor, maar laat wederom zien dat de klankwettige uitkomst van **-ti* Hitt. [-t^s] was.

1.3.2 Soms verschijnt bij *-mi*-verba in de 2sg.pres. de uitgang *-tti* van de *-hi*-conjugatie; dit is vooral het geval bij stammen op *-s-*, bijvoorbeeld *ištamašti* “jij hoort” naast regelmatig *ištamašši*. In de pluralis is er geen onderscheid tussen de beide conjugaties. De uitgangen *-uani*, *-ttani* en *-štani* komen soms in de oudere taal voor. Oorspronkelijk reflecteren ze de ongeaccentueerde variant van *-uēni*, *-tteni* en *-štēni*, vrgl. 1pl.pres.act. *adueni* “wij eten” naast *eduani* “wij eten”. De eerste reflecteert **h₁d-uēni*, de tweede **h₁éd-uēni* (met secundaire geaccentueerde *e*-trap in het meervoud).

Binnen de werkwoorden onderscheiden we werkwoorden met een consonantstam en met een vocaalstam, die weer onderverdeeld kunnen worden in verschillende klassen. Binnen de consonantstammen vinden we werkwoorden met een onveranderlijke en met een veranderlijke stam. Van de laatste soort zijn er verschillende types. Daarnaast is er een klein aantal onregelmatige werkwoorden.

Door de tijd heen zie je dat werkwoorden van de *-mi*- naar de *-hi*-conjugatie kunnen verschuiven. Ook kunnen werkwoorden verschuiven van klasse binnen een conjugatie.

1.3.3. In deze les behandelen we voor beide conjugaties het **praesens actief** van de stammen waar de stam van het werkwoord niet verandert (klasse Ia en IIa). Voor de *-mi*-conjugatie nemen we als voorbeeld *uallh-* “slaan”, voor de *-hi*-conjugatie *šipant-/išpant-* “plengen, offeren”. (HE §157)

	-mi	-hi
sing.		
1	<i>u₂al₂h₂mi</i>	<i>išpantah₂hi</i>
2	<i>u₂al₂h₂ši</i>	<i>(manija₂h₂ti)</i>
3	<i>u₂al₂h₂zi</i>	<i>išpanti, šipā₂ti</i>
plur.		
1	<i>u₂al₂h₂u₂eni</i>	<i>šipand₂u₂eni</i>
2	<i>u₂al₂h₂teni</i>	<i>(manija₂h₂teni)</i>
3	<i>u₂al₂h₂anzi</i>	<i>šipandanzi</i>

Van *šipant-/išpant-* zijn de 2sg. en 2pl. niet geattesteerd. In plaats daarvan zijn de vormen van *manija₂h₂* “toedelen, besturen” gegeven. De verwachte vormen zouden *šipanzti* en *šipanzteni* luiden (cf. 1.5). Bij het paradigma van *u₂al₂h₂* en dat van gelijksoortige verba moeten de consonant-clusters (*-l₂hm-*, *-l₂hš-*, *-l₂hz-*, *-l₂ht-*) bij de weergave in het spijkerschrift opgedeeld worden waardoor een extra vocaal in het schrift verschijnt: de spellingen *u₂a-al-a₂h₂-te-ni* en *u₂a-la-a₂h₂-te-ni* staan voor *u₂al₂h₂teni* “jullie slaan”.

1.4.1 **Syntaxis:** Veel Hittische zinnen worden ingeleid door de **conjunctie** *nu*, die men soms met “en” kan vertalen. Vaak kan het onvertaald blijven. *nu* fungeert als ‘kapstok’ om de vele enclitische elementen die het Hittitisch kent, aan te hangen: bv. *nu=mu u₂al₂h₂zi* “(en) hij slaat mij”, *nu=naš šipandanzi* “(en) aan ons offeren zij”. Het verbindt hoofd- en bijzinnen, maar niet individuele woorden. In de oudere taal komen naast *nu* ook *ta* en *šu* voor in dezelfde functie en betekenis (HE §306-8, 316-7) met dien verstande, dat *ta* gebruikt wordt in zinnen met het verbum in het praesens, *šu* in die met het verbum in het praeteritum.

1.4.2 Verbinding van zowel zinnen als individuele woorden geschiedt via de **enclitische conjunctie** *-ia*: *A B-ia* betekent “A en B”. Wanneer een woord op een consonant eindigt, dan assimileert de *-i-* van *-ia* aan de consonant, die dan verdubbelt: LUGAL-*uš ūkka* “de koning en ik” (*ūkk=a < ūk+ia*). Als een woord op een vocaal eindigt, verschijnt gewoon *-ia*: *aruna=ia* “en naar de zee”. Ook bij logogrammen wordt *-ia* geschreven, zelfs als het onderliggende woord eigenlijk op een consonant eindigt: LUGAL LUGAL.MUNUS-*ia* “de koning en de koningin” (eigenlijk *hašš₂uš hašš₂ušarašš=a*). Als *-ia* niet als een conjunctie gebruikt wordt, kan het ook “ook” betekenen (*ūkk=a* “ook ik”). In het OH komt naast *-ia* ook een enclitische *-a* voor die zich onderscheidt van *-ia* doordat de voorafgaande consonant niet verdubbeld wordt. Deze *-a* betekent “maar, echter”: *ūk=a* “ik echter”. Ter onderscheid spreken we dan ook van *geminerende* *-(i)a* (“en, ook”) en *niet-geminerende* *-a* (“maar, echter”). (HE § 302-5).

1.4.3 Een kenmerk van de Anatolische talen in het algemeen is het veelvuldig gebruik van enclitische elementen, gehecht aan het eerste woord van de zin (cf. 1.2.3, 1.4.2). Een speciale groep wordt gevormd door de zgn. partikels, waarvan de precieze functie nog niet bekend is. Waarschijnlijk zijn ze nauw verbonden met het verbum; mogelijk zijn ze gerelateerd aan een beweging die door het werkwoord uitgedrukt of geïmpliceerd wordt. Per zin kan maar één van deze partikels voorkomen. In de reeks van enclitische elementen nemen ze altijd de laatste plaats in. Men laat ze gewoonlijk onvertaald. Het gaat om de volgende partikels (HE §294-301):

-an (alleen in OH)	(richting naar binnen ?)
-apa (alleen in oudere taal)	(richting van buiten naar binnen ?)
-ašta	(scheiding ?)
-kan	(?)
-šan	(richting van boven naar beneden ?)

Bij partikels die beginnen met een vocaal (-an, -apa, -ašta) vervalt de -u van *nu*: bv. *na-aš-ta* = *n(u)=ašta*. In andere gevallen vervalt de -a- van de partikels: bv. *te-eš-ta* = *t(a)=e=(a)šta* (“en zij”), *nu-uš-ši-iš-ta* = *nu=ši=(a)šta* (“en aan hem”), *na-an-ši-pa* = *n(u)=an=ši=(a)pa* (“en hem aan haar”). Het Oud Hittitisch is soms nog spaarzaam met het gebruik van deze partikels, maar al snel ontplooit zich het volle gebruik. Naar het Jong Hittitisch toe neemt -kan steeds meer functies van de andere partikels over tot het in de jongste taalfase als enig partikel over is.

1.4.4 Vormen van het praesens mogen ook als **futurum** vertaald worden: LUGAL-*uš* ANA DINGIR^{LIM} *šipanti* “de koning offert/zal offeren aan de godheid” (voor ANA cf. 1.6.3) (HE §258).

1.5.1 **Fonologie**: Tussen twee dentalen (*t*, *d*) ontwikkelt zich in het Hittitisch een sibilant: -*TT*- > -*TsT*-; cf. boven 1.3 *šipand-teni* > /*sipand-s-teni*/. Deze clusters worden in het spijkerschrift meestal weergegeven met behulp van tekens met een *z*-waarde, bv. ZA, IZ, AZ: *ši-pa-an-za-aš-te-ni* (cf. 2.3).

1.5.2. Soms vinden we in het Hittitisch dat de vocaal van een CV-teken herhaald wordt door het schrijven van het bijbehorende V-teken, bv. *ma-a-an* “als, wanneer”. Dit extra schrijven van de vocaal met een los vocaal-teken noemen we **plene schrijving**. Andere voorbeelden: *u-up-zi* “hij gaat omhoog”, *ši-i-e-eš-sar* “bier”. Zo’n pleneschrijving kan betekenisonderscheidend zijn zoals in het geval van de conjunctie *ma-a-an* (*mān*), dat zich door de plene schrijving onderscheidt van het modale partikel (cf. 7.4.3), dat vrijwel altijd *ma-an* (*man*) geschreven wordt. In het geval van *mān* vind je daarom dat dit woord bijna altijd met een plene vocaal geschreven wordt. Ook bij andere lemmata is de pleneschrijving heel consistent: vormen van het verbum *eš*- “zijn” worden vrijwel zonder uitzondering *e-eš*- gespeld. Hetzelfde geldt voor bijv. *hūmant*- “alle, ieder, geheel”, dat vrijwel altijd *hu-u-ma-an*- gespeld wordt. Het is echter lang niet altijd

duidelijk wat de pleneschrijving in een bepaald woord betekent. Zeker in gevallen zoals bij de 3sg.pres.act.-vorm van het *hi*-werkwoord *lahu-* “schenken, plengen”, dat op zeer veel verschillende manieren geschreven wordt: *la-ḫu-ṽa-i*, *la-a-ḫu-ṽa-i*, *la-ḫu-u-ṽa-i*, *la-ḫu-ṽa-a-i*, *la-a-ḫu-u-ṽa-i*, *la-ḫu-u-ṽa-a-i*, *la-a-ḫu-ṽa-a-i* en *la-a-ḫu-u-ṽa-a-i*. Door dit soort gevallen wordt door veel Hittitologen de plene spelling nog wel eens genegeerd, wat absoluut onterecht is. De algemene functie van plene schrijving lijkt te zijn dat het lengte van de vocaal aangeeft. Vandaar dat het getranscribeerd wordt met een vocaal met een lengtestreepje. Ook verschijnt het vaak op de plaats waarvan men vermoedt dat het woord-accent daar gelegen heeft. Dit zou kunnen impliceren dat een geaccentueerde vocaal lang geworden is. Soms heeft plene schrijving een andere functie: in een geval als *ši-i-e-eš-šar* dient de *i* waarschijnlijk als verbinding (glide) tussen de voorafgaande *i* en de volgende *e*. We translitereren *šijēššar*, wat waarschijnlijk uitgesproken werd als /si^yéssar/.

1.5.3 De situatie rondom het schrijven van de vocalen *e* en *i* is gecompliceerd. Dit komt doordat het spijkerschrift in de CV- en VC-teken de vocalen *e* en *i* slechts gebrekkig onderscheidt. Zo zijn er aparte tekens voor bijv. MI en ME en voor IŠ en EŠ, maar is er bv. slechts één teken LE/I en één teken E/IR. Deze tekens noemen we ambigu. Of je zo’n teken leest met de vocaal *e* of met *i* is afhankelijk van je kennis van het Hittitisch. Soms helpt plene schrijving je bij je keuze. Zo lezen we het woord KE/I-*i* als *ki-i* = *kī* ‘dit (nom.-acc.sg.n.)’, en het woord KE/I-*e* als *ke-e* = *kē* ‘die (nom.-acc.pl.n.)’. Bij een woord als PÉ/Í-*e-ra-an* weten we dat we *pé-e-ra-an* moeten lezen vanwege de plene geschreven *e*, wat betekent dat de niet-plene spelling, PÉ/Í-*ra-an*, ook met *e* gelezen moet worden: *pé-ra-an*. Er zijn Hittitologen die de ambiguë tekens altijd met *i* translitereren, en die dus *pí-e-ra-an* zullen schrijven, maar dus ook *pí-ra-an*. Dit is een onwenselijke situatie: zo vertroebel je hoe het Hittitisch werd uitgesproken. In deze syllabus wordt zoveel mogelijk de juiste transliteratie van ambiguë tekens gebruikt. Er zijn echter woorden waarvan we gewoon niet weten of ze een *e* of een *i* bevatten, bijv. GE/I-E/IM-*ma-an-t*^o ‘winter’. Is dit woord *ge-em-ma-an-t*^o of *gi-im-ma-an-t*^o? Traditioneel wordt dit woord als *gi-im-ma-an-t*^o getranslitereerd, maar men moet zich er van bewust zijn dat dit niet op bewijs gebaseerd is.

1.5.4 Vanwege de aard van het spijkerschrift (alleen syllabe-teken) kunnen **initiele clusters** niet als zodanig geschreven worden. Ze bevatten altijd een schriftvocaal, vrijwel altijd *a*: **proH* > *parā*, **h₂tug-* > *hatuka-*. Deze *a* zal niet uitgesproken zijn geweest.

Wanneer een initieel cluster echter met *s-* begint, vinden we altijd een vocaal *i-* om het cluster op te lossen: bv. **spond-* > *išpand-*, **skor-* > *iškar-*. Het is waarschijnlijk dat deze *i-* wel echt uitgesproken werd (als /ə/?), anders had een spelling met de schriftvocaal *a* ook volstaan. De Hittieten konden blijkbaar een initieel cluster met *s-* niet uitspreken, iets wat nog steeds in het huidige Turkije het geval is (verg. de naam İzmir voor het vroegere Smyrna).

Het is opvallend dat alleen in het geval van het werkwoord *išpand-* “plengen” een spelling *šip(p)and-* ook mogelijk is, terwijl een spelling zoals ***šik(k)ar-* nooit gevonden wordt. De oorzaak van de variatie in *išpand-* naast *šip(p)and-* is onduidelijk.

1.6.1 Sumerisch en Akkadisch: Om de **pluralis** van nomina uit te drukken maakt het Hittitisch ook gebruik van de Sumerische pluralis-morfemen *MEŠ* en *ĤI.A* (soms ook *DIDLI.ĤI.A*) gevoegd aan het eind van het woord. Net als determinativa (0.5) worden deze morfemen tegenwoordig vaak in superscript geschreven: *LUGAL^{MEŠ}* “koningen”, *GU₄^{ĤI.A}* “runderen”, *URU^{DIDLI.ĤI.A}* “steden” (HE §336).

1.6.2 Een genitivische relatie (“van”) kan uitgedrukt worden door een simpele juxtapositie van sumerogrammen: *LUGAL KUR^{URU}Ĥatti* “de koning van Ĥatti-land”.

1.6.3 Ter uitdrukking van een gen., dat.-loc. of abl. staat vaak een **Akkadische prepositie**: *ŠA* “van”, *ANA* “aan, voor, naar, op”, *INA* “in, naar, op”, *IŠTU* “van (vandaan), door”. In het Akkadisch regeren deze preposities de gen., zoals vaak nog te zien is in het fonetisch complement: *INA URU^{LIM}* “in de stad”, *ANA DINGIR^{LIM}* “aan de god”. Vaak is in verbinding met sumerogrammen de naamval niet uitgedrukt (*ANA LUGAL*). Soms wordt ook een Hittitisch fonetisch complement toegevoegd (*ANA LUGAL-i*).

1.7 Spijkerschrift

a		e		i		u		ú	
aš			pát			nu			
ḫal			tar			an/DINGIR			

Determinatieven:

KUR			voor landnamen
URU			voor stedennamen
É			voor huizen, gebouwen

1.8.1 Thema

1. *nu-mu Ú-UL iš-dam-ma-aš-zi*
2. *ma-a-an I-NA UD.15.KAM ^dSÎN-aš a-ki LUGAL.GAL a-ki*
3. *ta KÁ.GAL ḥa-at-ki*
4. (omen, prodosis:) *ma-a-an-kán ^dSÎN na-a-ú-i u-up-zi* (volgt apodosis: “dan ...”)
5. (omen, prodosis:) *ma-a-an an-tu-uḥ-ša-an SAG.DU-ZU (-ZU = “zijn”) iš-tar-ak-zi*
(volgt apodosis: “dan ...”)
6. *nu-kán A-NA ^dIŠTAR an-na-al-li an-na-al-la-an SISKUR ḥa-pu-ša-an-zi*
7. ^{GIŠ}*IG-an-na ḥa-at-ki*
8. *ma-a-an-mu DINGIR^{MEŠ} ka-ne-eš-ša-an-zi LUGAL-ez-zi-aḥ-ḥa-ri* (“dan zal ik koning worden”)
9. *UGULA^{LÚ.MEŠ} MUḤALDIM ḥa-aš-ši-i 1-ŠU ši-pa-an-ti*
10. (ritueel:) *ma-a-an UN-an ^dIš-ḥa-ra-az GIG-zi* (volgt apodosis: “dan handelt men als volgt ...”)
11. *nu^{LÚ} Ú.ḤUB^{GIŠ} AB^{HIA} an-da iš-ta-a-pí*

Geef van de volgende verbaalvormen persoon, getal en vertaling:

1. *pa-aḥ-ḥa-aš-te-ni*
2. *pár-aḥ-ši*
3. *ḥa-at-ku-e-ni*
4. *pa-aḥ-ḥa-aš-ḥi*
5. *pár-aḥ-mi*
6. *pár-ḥa-an-zi*
7. *na-aḥ-ti*
8. *iš-dam-ma-aš-te-ni*
9. *ši-ip-pa-an-da-an-zi*
10. *pu-nu-uš-šu-u-e-ni*

<i>akk-</i> (IIa)	sterven		aan (met acc. van
<i>annalla-</i>	oude, vroegere		pers. en
<i>antuḥša-</i> (UN) c.	mens		lichaamsdeel)
<i>ḥapuš-</i> (Ia)	hernemen,	<i>kanešš-</i> (Ia)	erkennen,
	inhalen		uitverkiezen
<i>ḥaššā-</i> c.	haard	<i>gulš-</i> (Ia)	inkrassen,
<i>ḥatk-</i> (IIa)	sluiten (trans.),		optekenen
	dicht doen	<i>mān</i>	1. zoals
<i>ištamašš-</i> (Ia)	horen, luisteren		2. als
<i>anda ištapp-</i> (IIa)	sluiten, dicht doen		3. wanneer
<i>ištark-</i> + acc. (GIG)	ziek worden, ziek	<i>naḥḥ-</i> (IIa)	vrezen
	zijn, pijn hebben	<i>nāyi</i>	nog niet

SYLLABUS HITTITISCH

<i>pahš-</i> (IIa)	beschermen	SAG.DU	hoofd
<i>parḥ-</i> (Ia)	(ver)jagen	SISKUR	offer, ritueel
<i>punušš-</i> (Ia)	(onder)vragen	^{LÚ} Ú.ḪUB	dove
<i>šipant/išpant-</i> (IIa)	plengen, offeren, wijden	UD. ... KAM	(de zoveelste) dag
<i>up-</i> (Ia)	opgaan, op zijn	UGULA	hoofd, chef
<i>ṽalḥ-</i> (Ia)	slaan, treffen, overwinnen	UN	zie <i>antuhša-</i>
^{GIŠ} AB	raam, venster	ANA	aan, voor
DINGIR	god, godin	INA	in, op, naar
GIG	zie <i>ištark-</i>	ŪL	niet, geen
^{GIŠ} IG	deur	(getal)+ŠU	(zoveel) maal
KÁ.GAL	poort	^d Išhara	(godin) Išhara
LUGAL.GAL	grootkoning	^d IŠTAR	(godin) Ištar
^{LÚ} MUḪALDIM	kok	^d SÎN	maangod

2.1.1 **Nomen:** Ook bij de ***i*-stammen** zijn er substantiva van beide geslachten en adjectiva, er is echter een verschil in flectie. Voor de substantiva geven we de volgende voorbeelden: *ḫalki-* (c.) “graan”, *lūli-* (c.) “vijver, bron”, ^(DUG)*išpanduzzi-* (n.) “kruik (om te plengen)”, ^{NA4}*ḫuṽaši-* (n.) “*ḫuṽaši*-steen”.

sing.

nom.c.	<i>ḫalkiṣ</i>	<i>luliṣ</i>		*-i-s
acc.c.	<i>ḫalkin</i>	<i>lūlin</i>		*-i-m
nom.-acc.n.			<i>išpanduzzi</i>	*-i
gen.	<i>ḫalkijaš</i>	<i>lūlijaš</i>	<i>išpanduzzijaš</i>	*-i-os
dat.-loc.		<i>lūli</i>	<i>išpanduzzi</i>	*-i-i ?
all.		<i>lūlija</i>	<i>išpanduzzija</i>	*-i-oH
?				
abl.	<i>ḫalkijaz</i>	<i>lūlijaz</i>	<i>išpanduzzijaz</i>	*-i-oti ?
instr.	<i>ḫalkit</i>	<i>lulit</i>	<i>išpanduzit</i>	*-i-t

plur.

nom.c.	<i>ḫalkiēš</i>	<i>luliṣ</i>		*-i- +
-ēš				
acc.c	<i>ḫalkiuš, ḫalkijaš</i>			*-i- +
-us				
nom.-acc.n.			<i>ḫuṽaši^{HL.A}</i>	*-i-h ₂
gen.			<i>išpanduzzijaš</i>	
dat.-loc.		<i>lūlijaš</i>	<i>ḫuṽašijaš</i>	

De oude all.-uitgang *-ija* vindt men ook regelmatig als dat.-loc. Soms komen uitgangen van de *a*-declinatie voor: bv. ^{GIŠ}*ḫulugannaz* “van(af), met de wagen” in plaats van ^{GIŠ}*ḫulugannijaz*, ^{GIŠ}*ḫulugannaš* “van de wagen” i.p.v. ^{GIŠ}*ḫulugannijaš*. (HE §66). De nom. en acc.sg.c. van de *i*-stammen kunnen wel eens *-Ci-eš* en *-Ci-en* gespeld worden, bv. *na-ak-ki-eš* of *ḫal-ki-en*.

2.1.2 Bij de adjectiva maken we onderscheid tussen adjectiva met ablaut, waar in de stam een wisseling *-i/-ai-* optreedt, en adjectiva die volgens de substantiva flecteren. Voorbeelden voor de eerste groep zijn *šalli-* “groot”, *šuppi-* “rein, heilig”, *mekki-* “veel, talrijk”, voor de tweede *nakki-* “belangrijk, gewichtig, moeilijk” (HE §70-1).

sing.

nom.c.	<i>šalliṣ</i>	<i>mekkiṣ</i>	*-i-s	<i>nakkiṣ</i>
acc.c.	<i>šallin</i>		*-i-m	<i>nakkin</i>
nom.-acc.n.	<i>šalli</i>	<i>mekki</i>	*-i	<i>nakki</i>
gen.	<i>šallajaš, šallaš</i>		*-ei-os	
dat.-loc.	<i>šallai</i>		*-ei-i	<i>nakkija</i>
abl.	<i>šallajaz</i>	<i>mekkajaz</i>	*-ei-oti ?	<i>nakkijaz</i>
instr.	<i>šuppit</i>		*-i-t	<i>nakkit</i>

plur.

nom.c.	<i>šallaeš, šuppieš</i>	<i>mekkaeš</i>	*-ei-es	<i>nakkieš</i>
acc.c.	<i>šallauš</i>	<i>mekkauš</i>	*-ei- + -us	<i>nakkiauš</i>
nom.-acc.	<i>šalla, šalli</i>	<i>mekkaia</i>	*-ei-(e) _{h2}	<i>nakki</i>
gen., dat.-loc.	<i>šallajaš</i>	<i>mekkajaš</i>	*-ei-os	<i>nakkijaš</i>

Door samentrekking van *-aja-* tot *-a-* ontstaan er soms *a*-stam vormen (gen.sg. *šallaš* < *šallajaš*, nom.-acc.n.pl. *šalla* < **šallaja*). De nom.-acc.n.sg. van *mekki-* kan ook als adverbium gebruikt worden: *mekki* (adv.) “zeer, erg”. Van *mekki-* komen er soms ook vormen van een stam *mekk-* voor: acc.sg.c. *mekkan*, nom.-acc.sg.n. *mēk*, nom.pl.c. *mekkeš, mēkēš* en acc.pl.c. *mekkuš*.

2.2 Pronomen: Zeer frequent gebruikt is het **anaforisch** (of terugwijzend) **enclitische pronomen** dat fungeert als pron.personale van de 3sg. “hij, zij, het”. Twee stammen vormen de kern van het paradigma: *-a-* en *-š-* (HE §§ 100, 102).

	sing.	plur.		
nom.c.	<i>-aš</i>	<i>-e, -at</i> ¹	*-os	*-oi
acc.c.	<i>-an</i>	<i>-uš, -aš</i>	*-om	*-oms
nom.-acc.nt.	<i>-at</i>	<i>-e, -at</i> ¹	*-od	*-oi
dat.-loc.	<i>-šši</i>	<i>-šmaš</i>	*-soi	*-smos ?

¹ De vorm *-e* is oud, wordt in de loop van tijd steeds meer vervangen door *-at*.

Deze enclitische vormen verbinden zich met het eerste woord van de zin, vooral met de conjuncties *nu*, *ta* en *šu* (cf. 1.4). Deze verliezen daarbij hun *-u* of *-a* als het pron. met een vocaal begint: *na-aš* (*n=aš* < *nu+aš*) “en hij/zij”, *ta-at* (*t=at* < *ta+at*) “en het/zij (pl.n.)”, *ne* (*n=e* < *nu+e*) “en zij”, maar *nu-uš-ši* (*nu=šši* < *nu+ši*), *nu-uš-ma-aš* (*nu=šmaš*). Andere naamvallen van dit pronomen komen niet voor, daarvoor gebruikt men vormen van het pron. demonstrativum (cf. 4.5 en 5.2).

De nom.sg.c. *-aš* wordt alleen gebruikt in zinnen met een intransitief werkwoord: *n=aš paizzi* “(en) hij gaat”. Als de zin een transitief werkwoord bevat, dan moet een daarin voorkomende *-aš* niet als nom.sg.c., maar als acc.pl.c. opgevat worden: *n=aš ualḫzi* “hij slaat hen” (dus niet *“(hij (= *-aš*) slaat”).

2.3.1 Verbum: Het **praeteritum** van de *-mi-* en *-hi-*conjugatie heeft voor alle stammen de volgende uitgangen, hoewel er om (morfo-)fonologische redenen kleine verschillen optreden tussen consonant- (C) en vocaaltammen (V):

		-mi (I)	-hi (II)		
sing.ind.pret.	1	<i>-Vnun, -Cun</i>	<i>-ḫhun</i>	*-m (+-ṁ)	<i>-h₂e + -un</i>
	2	<i>-Vš, -Cta, -šta</i>	<i>-tta</i>	*-s	<i>-th₂e</i>
	3	<i>-Vt, -Cta, -šta</i>	<i>-š, -ta, -šta</i>	*-t	<i>-s</i>

plur.ind.pret.	1	- <i>uen</i>	
	2	- <i>tten</i>	- <i>šten</i> , - <i>tten</i>
	3	- <i>er</i>	- <i>ēr</i>

Merk op dat de uitgangen van de *hi*-conjugatie teruggaan op het PIE perfectum. Ook de gemeenschappelijke 3pl.-uitgang *-*ēr* is afkomstig van het PIE perfectum. Uitzondering is de 3sg.-uitgang *-*s*, waarvan de oorsprong onduidelijk is (uit de verdwenen *s*-aoristus?).

De 3sg.-uitgang -*šta* komt op in de jongere taalfase. Bij werkwoorden die op -*u*-eindigen verwordt de 1pl.-uitgang -*uen* tot -*men* (cf. 3.5). (HE §149).

2.3.2 Voor de verba met onveranderlijke stam (cf. 1.3.3) krijgen we (HE §157):

	- <i>mi</i> (Ia)	- <i>hi</i> (IIa)
sing.		
1	<i>u_lah_un</i>	<i>šipandah_un</i>
2	<i>u_lah_ta</i>	(<i>maniah_ta</i>)
3	<i>u_lah_ta</i>	<i>šipandaš</i> , <i>šipanzašta</i>
plur.		
1	<i>u_lah_uen</i>	
2	<i>u_lah_ten</i>	
3	<i>u_lah_er</i>	<i>šipanter</i>

De 3sg.-vorm *šipanzašta* moet gezien worden als een poging om /*šipand-s-ta*/ weer te geven (cf. 1.5)

2.3.3 Het werkwoord *mauš-* “vallen” uit de groep van de *mi*-verba met een onveranderlijke stam (Ia) heeft een onregelmatige 1sg.pres. en 3pl.pret.: *muh_hi* “ik val” en *mauer* “zij vielen”.

2.4.1 **Syntaxis en woordvorming:** Een belangrijke groep van verba met onveranderlijke stam wordt gevormd door de denominale **causativa** op -*nu*- en -*ah_h*- (“iets ... maken”) en **fientiva** op -*ēšš*- (“iets worden”). De werkwoorden op -*nu*- en -*ēšš*- volgen de *mi*-conjugatie, die op -*ah_h*- de *hi*-conjugatie. Meestal worden ze afgeleid van adjectiva, die hun stamvocaal verliezen: bv. van *šalli*- “groot” > *šallanu*- “groot maken”, *šallēšš*- “groot worden”; *marša*- “profaan, verraderlijk” > *maršah_h*-, *maršanu*- “ontheiligen”, *maršēšš*- “profaan/verraderlijk worden, rebelleren” (HE §136, 138, 140).

2.4.2 In 1.4.1 zagen we de zinsverbindende conjuncties *nu*, *ta* en *šu*. Eveneens zinsverbindend en zeer frequent in gebruik is het enclitische -*ma*. Deze conjunctie legt in de eerste plaats een nauwe relatie met de voorafgaande zin. Meestal wordt het gebruikt wanneer het subject van de zin verwisseld is ten opzichte van de voorafgaande zin. Soms is “maar, echter” een goede weergave, soms - vooral bij een hoofdzin volgend op een bijzin - “dan”. Soms ook is een simpel “en” de meest passende

weergave. Vaak staat het aan het begin van nieuwe, langere teksteenheden en markeert het de overgang naar die nieuwe teksteenheid. In het laatste geval blijft het gewoonlijk onvertaald.

2.4.3 Bij eigennamen of plaatsnamen wordt de naamval vaak niet aangegeven, maar de zgn. **stamvorm** gebruikt; gaat KUR vooraf, dan staat de plaatsnaam altijd in de stamvorm. Bijv KUR ^{URU}Piggainarešša ūalḫta “hij viel (het land) Piggainarešša aan” tegenover bijv. nu ^dUTU ^šURU Kathaidduyan GUL-un “ik, de Majesteit, viel (de stad) Kathaidduya aan”; ANA ^dTelipinu šipanti “hij offert aan Telipinu” tegenover bijv. n=ašta ^dTelipinui ... dāḫḫun “aan Telipinu heb ik ... ontnomen”.

2.5 **Fonologie:** Voor de samentrekking van -aḫa- tot -a- cf. 2.1.2.

Als op een consonant een van de sonanten /i/ of /u/ plus een vocaal volgt, wordt vaak vóór de sonant de bij de sonant horende klinker omwille van de uitspraak ingevoegd: CḫV > CijV, CṽV > CuyV. Bv. /sipanduyen/ > šipanduyen. Andersom kan een sonant ingevoegd worden ter voorkoming van een hiaat: bv. /nakkias/ > nakkiaš. Deze ingevoegde /i/ of /u/ noemt men een **glide**. Zo’n glide kan geschreven worden met een “echte” i door middel van het teken iḫa of met een “echte” u door middel van de tekens ūa of ūiṣ: na-ak-ki-iḫa-aš, ūa-al-ḫu-ūa-ni. Ook kunnen de vocalen i en u daarvoor gebruikt worden (cf. 1.5.3): šī-i-e-eš-šar = šīēššar, of pu-nu-uš-šu-u-e-en = punuššuyēn. Vormen zonder glide zijn typerend voor de oudere taal (HE §15).

2.6 **Sumerisch en Akkadisch:** Het Akkadische nomen kent drie naamvallen: nom., acc. en gen., en twee geslachten, mannelijk en vrouwelijk. Voor het **mannelijk substantief** vergelijk het paradigma van šarru(m) “koning” en bēlu(m) “heer”.

sing.	nom.	šarrum	bēlum
	gen.	šarrim	bēlim
	acc.	šarram	bēlam
plur.	nom.	šarrū	bēlū
	gen.-acc.	šarrī	bēlī

In de plur. vallen gen. en acc. formeel samen. De -m van de sg. blijft in het schrift vaak weg. De gen. wordt gebruikt na preposities zoals ANA, INA, IŠTU en ŠA.

2.7 Spijkerschrift:

qa		pár/maš		iz/GIŠ		pa/hat	
ti		en/EN		na			
ni		DÙ		ir			

Determinatieven:

GIŠ		voor alles van hout
NA4		voor alles van steen
URUDU		voor alles van brons
DUG		voor kruiken, vaten e.d.

2.8.1 Thema

1. *ma-aḫ-ḫa-an-ma I-NA* ^{URU}*Tar-ku-ma a-ar-aḫ-ḫu-un* (“ik kwam aan”) *nu* ^{URU}*Tar-ku-ma-an ar-ḫa ṽa-ar-nu-nu-un*
2. *nu-kán LÚ.KÚR Ú-UL pá-r-aš-ta*
3. *na-aš-mu-kán pé-ra-an ar-ḫa pá-r-aš-ta*
4. ^{URU}*Ku-zu-ru-ú-i ka-ak-ka₄-pu-uš ma-ra-ak-ta*
5. *na-aš-kán* ^{URU}*Ma-ra-aš-ša-an-ti-ia-za ar-ḫa pá-r-aš-ta*
6. *ÍD-pa mu-u-uḫ-ḫi lu-li-ia mu-uḫ-ḫi*
7. *I-NA KUR* ^{URU}*Ḫa-at-ti-ia-aš-ma-aš KASKAL-an Ú-UL ma-ni-ia-aḫ-ti*
8. *nu-uš* ^m*Te-li-pí-nu-uš ar-ḫa pá-r-aḫ-ta*
9. *nu* ^{URU}*Ka-pa-pa-aḫ-šu-ṽa-an-ma ṽa-al-ḫu-u-ṽa-ni*
10. *na-aš ka-a-ša pu-nu-uš-šu-un*
11. *nam-ma-aš-ma-aš ta-šu-ṽa-aḫ-ḫa-an-zi*
12. ^d*UTU* ^š*-ma* ^m*Kal-lu-un* ^{LÚ}*BE-EL ANŠE.KUR.RA ṽa-tar-na-aḫ-ta*
13. *EGIR-an-ma LÚ.KÚR* ^{URU}*Zi-ik-kat-ta-an ṽa-al-aḫ-ta*

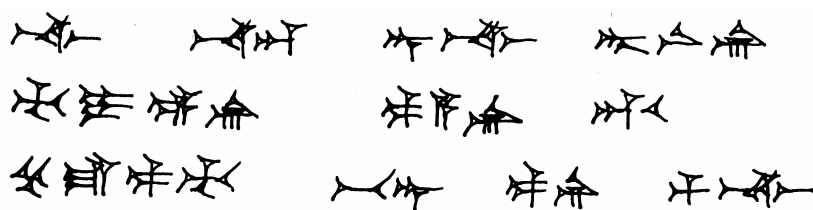
Geef van de volgende verbale vormen persoon, getal en tijd, en van de nominale vormen naamval en getal, en vertaal:

1. *ma-ni-ia-aḫ-ḫi-iš*
2. *ma-ni-ia-aḫ-ḫi*
3. *iš-pa-an-du-uz-zi*
4. *ma-a-ar-ka-aḫ-ḫi*
5. *da-šu-ṽa-aḫ-ḫu-u-en*
6. *ma-uš-ta*

7. *pár-ḫe-er*
8. *la-li-it*
9. *mar-ak-te-ni*
10. *ḫal-ki-it*

<i>ār-</i> (IIa)	aankomen	<i>tašūḫahḫ-</i> (IIa)	blind maken, de ogen uitsteken
<i>arḫa</i> (adv.)	weg, vandaan		
<i>ḫapa-</i> (ÍD) c.	rivier	<i>ḡarnu-</i> (Ia)	in brand steken, + <i>arḫa</i> volledig in de as leggen
<i>išpanduzzi-</i> n.	plengkruik		
<i>kakkapa-</i> c.	(een beest)	<i>ḡatarnahḫ-</i> (IIa)	bevelen, opdracht geven
<i>kāša</i> (adv.)	zie!		
<i>lūli-</i> c.	vijver, bassin		
<i>mahḫan</i>	1. zoals		
	2. hoe	ANŠE.KUR.RA	paard, paard en wagen, cavalerie
	3. wanneer		
<i>manijahḫ-</i> (IIa)	besturen, toedelen, wijzen	EGIR- <i>an</i>	daarna
<i>mark-</i> (IIa)	aan stukken snijden, verdelen	ÍD	= <i>ḫapa-</i>
		KASKAL	weg
<i>mauš-</i> (Ia)	vallen	LÚ.KÚR	vijand
<i>mekki-</i> (adj.)	veel	^d UTU ^{ŠI}	Mijn Zon, Majesteit (titel voor de Hittitische koning)
<i>namma</i> (adv.)	dan, vervolgens, weer		
<i>palša-</i>	weg, keer	<i>BĒLU(M)</i>	heer, chef
<i>parḫ-</i> (Ia)	jagen, verjagen		
<i>parš-</i> (Ia)	ontsnappen, + <i>arḫa</i> wegvluchten	KUR ^{URU} <i>Ḫatti</i>	Ḫatti-land (het rijk der Hittieten)
<i>peran</i> (adv.)	voor		

2.8.2 Lees en transliteer de volgende tekencombinaties:

3.1.1 **Nomen:** Net als bij de *i*-stammen moeten we ook bij de ***u*-stammen** in de flectie een onderscheid maken tussen substantiva en adjectiva. Als voorbeelden voor substantiva geven we *ḥaššu-* (LUGAL) (c.) “koning”, *ḥē(i)u-* (c.) “regen”, *išḥaḥru-* (n.) “traan”, *āššu-* (n.) “goed, have” en *genu-* (n.) “knie” (HE §73). Merk op dat in het paradigma van *ḥē(i)u-* ook een aantal vormen met ablaut voorkomt die normaliter bij de adjectiva hoort. Deze vormen zijn OH en geven aan dat oorspronkelijk ook substantiva ablaut vertoonden.

sing.

nom.c.	<i>ḥaššuš</i>	<i>ḥēuš</i>		*-u-s
acc.c.	LUGAL-un	<i>ḥe(i)un</i>		*-u-m
voc.	LUGAL-ue/t ¹			*-u-e
nom.-acc.n.			<i>išḥaḥru, āššu</i>	*-u
gen.	<i>ḥaššuṽaš</i>	<i>ḥēṽaš, ḥēiaṽaš</i>	<i>išḥaḥruṽaš</i>	*-u-os
dat.-loc.	<i>ḥaššuṽi</i>		<i>išḥaḥruṽi, āššuṽi</i>	*-u-ei
all.			<i>genuṽa</i>	*-u-oH ?
erg.			<i>išḥaḥruṽanza, āššuṽanza</i>	*-u-ent-
abl.	LUGAL-ṽaz		<i>išḥaḥruṽaz, āššuṽaz</i>	*-u-oti ?
instr.		<i>ḥēaṽit</i>	<i>genuṽ, ganuṽ, āššuṽit</i>	*-u- + -it

plur.

nom.c.	LUGAL-ṽēš	<i>ḥē(i)ṽēš, ḥēṽēš</i>		*-u- + -ēš
acc.c.	LUGAL-uš	<i>ḥe(i)ṽmuš², ḥēṽmuš², ḥēṽuṽuṽ</i>		*-u- + -us
nom.-acc.n.			<i>išḥaḥru, āššū, genuṽa</i>	*-u-h ₂
gen.	LUGAL-(ṽ)an			*-u-om
dat.-loc.	LUGAL ^{MEŠ} -aš		<i>genuṽaš, āššuṽaš</i>	*-u-os

¹ Voor de *u*-stammen is de vocativus goed geattesteerd: LUGAL-*ui*, LUGAL-*ue* = *ḥaššui/e* “o koning”,

^dUTU-*i*, ^dUTU-*e* = *Ištanui/e* “o Zonnegod”.

² De vormen *ḥe(i)ṽmuš* en *ḥēṽmuš* reflecteren oorspronkelijk **ḥeiaṽuṽ* en *ḥēṽuṽ*, waarin de **ṽ* tot *m* dissimileerde naast *u* (cf. 3.5).

3.1.2 De adjectiva vertonen ablaut: behalve in de nom. en acc.sg. wordt overal in het paradigma een *a* voor de *u* ingevoegd. Voorbeelden zijn *āššu-* “goed”, *idālu-* “slecht” (HE §74). Merk het verschil op tussen de paradigmata van het substantief *āššu-* “goed, have” en het adjectivum *āššu-* “goed”.

sing.

nom.c.	<i>āššuš</i>	<i>idāluš</i>		*-u-s
acc.c.	<i>āššun</i>	<i>idālu</i>		*-u-m
nom.-acc.n.	<i>āššu</i>	<i>idālu</i>		*-u
gen.	<i>āššaṽaš</i>	<i>ḤUL-ṽaš</i>		*-eṽ-os
dat.loc.	<i>āššaṽi, āššaṽe</i>	<i>idālaṽi, idālaṽe</i>		*-eṽ-ei

abl.	<i>āšša_uaz</i>	<i>idāla_uaz</i>	*-e _u -oti
instr.	<i>āšša_uit</i>	<i>ḪUL-_uit</i>	*-e _u - + -it
plur.			
nom.c.	<i>āšša_uēš</i>	<i>idāla_uēš</i>	*-e _u - + -ēs
acc.c.	<i>āšša_muš¹</i>	<i>idāla_muš¹</i>	*-e _u - + -us
nom.-acc.n.	<i>āšša_ua</i>	<i>idāla_ua</i>	*-e _u -eh ₂
gen., dat.-loc.	<i>āšša_uaš</i>	<i>idāla_uaš</i>	*-e _u -os

¹ Voor de -m- zie 3.5.

In de spelling kan de -_u- op verschillende manieren uitgedrukt worden: bv. *idāla_uaš* kan als volgt verschijnen: *i-da-a-la-u-aš*, *i-da-a-la-ú-aš*, *i-da-a-la-_ua-aš*, *i-da-a-la-u-_ua-aš*.

3.2.1 Pronomen: Het **zelfstandig pron. personale** van de tweede persoon luidt *zīk* ‘jij, u’ en *šumēš* ‘jullie/u’ (HE §96).

	sing.	plur.
nom.	<i>zīk, zik</i>	<i>šumēš</i>
acc.	<i>tuk</i>	<i>šumāš</i>
gen.	<i>tuēl</i>	<i>šumēl, šumenzan</i>
dat.-loc.	<i>tuk, tuka</i>	<i>šumāš</i>
abl.	<i>tuēdaz</i>	<i>šumēdaz</i>

Van het PIE systeem naar het Hittische hebben zich vele verschuivingen voorgedaan. De paradigmata zijn gebouwd op de stammen *tu-* en *šume-*, uit de PIE oblique vormen **tu-* en **usme-* (de laatste blijkbaar met metathesis tot *sume-*). De oorsprong van *zīk* is onduidelijk.

3.2.2 Het enclitisch pron. personale voor de tweede persoon beschikt net als van de eerste persoon (cf. 1.2.2) over slechts één vorm, die zowel dat.-loc. als acc.-functie heeft (HE §100):

dat.-loc.	-tta	-šmaš
acc.	-tta	-šmaš

Het enclitische -tta “jou” verandert vóór het partikel -za (cf. 3.4.1) in -ddu-: *nu-ud-du-za* (*nu=ddu=za*).

3.3.1 Verbum: Naast het actief beschikt het Hittisch ook over een **medio-passief**. Dit medio-passief wordt over het algemeen gebruikt om aan te geven dat het subject de handeling van het werkwoord aan zichzelf voltrekt (reflexief: *ueštari* “hij kleedt zich aan”) of door een derde aan het subject voltrokken wordt (passief: *uallhtari* “hij wordt geslagen”). Daarnaast zijn er deponentia, d.w.z. verba die alleen in het medio-passief voorkomen (*ešari* “hij gaat zitten”). Soms is er tussen actieve en medio-passieve

vormen van eenzelfde werkwoord geen verschil aan te wijzen qua betekenis (bijv. bij *paḥš-* “beschermen”).

In het medio-passief is er geen verschil tussen *-mi-* en *-hi-*conjugatie. Wel zijn er twee verschillende uitgangen voor de 3sg.midd., namelijk *-a(ri)* en *-ta(ri)*. Het is historisch bepaald welke van deze uitgangen een bepaald werkwoord gebruikt. In het volgende rijtje worden eerst de oudste vormen gegeven, en dan de jongere (vaak secundair gevormde) uitgangen.

sing.ind.pres.	1	<i>-ḥḥa(ri), -ḥḥaḥari</i>	<i>*-h₂o</i>
	2	<i>-tta(ri), -ttati</i>	<i>*-th₂o</i>
	3	<i>-tta(ri) -a(ri)</i>	<i>*-to, *-o</i>
plur.	1	<i>-ṽašta(ri), ṽaštati</i>	<i>*-mesd^hh₂o</i>
	2	<i>-(t)tuma(ri)</i>	<i>*-d^hu₂o ?</i>
	3	<i>-anta(ri)</i>	<i>*-ento</i>
sing.ind.pret.	1	<i>-ḥḥat(i), -ḥḥaḥati</i>	
	2	<i>-ttat(i)</i>	
	3	<i>-ttat(i) -at(i)</i>	
plur.	1	<i>-ṽaštāt(i)</i>	
	2	<i>-(t)tumat(i)</i>	
	3	<i>-antat(i)</i>	

In het praesens is *-ri* optioneel, het gebruik neemt echter toe naar NH toe. In het preteritum is de *-i* optioneel, maar die neemt juist af naar het NH toe.

3.3.2 In het medio-passief komt nooit ablaut voor. Alle werkwoorden zijn in het medio-passief dus van de onveranderlijke klasse. Als voorbeeld geven we hier *ar-* “staan” (met 3sg.pres.midd. op *-ta(ri)*) en *ēš-* “gaan zitten” (met 3sg.pres.midd. op *-a(ri)*) (HE §180):

pres.sing.					
1	<i>arḥa(ri), arḥaḥari</i>	<i>ēšḥa(ri), ēšḥaḥari</i>	<i>*h₃r-h₂o</i>	<i>*h₁eh₁s-h₂o</i>	
2	<i>arta(ri)</i>	<i>ēšta(ri)</i>	<i>*h₃r-th₂o</i>	<i>*h₁eh₁s-th₂o</i>	
3	<i>arta(ri)</i>	<i>eša(ri)</i>	<i>*h₃r-to</i>	<i>*h₁eh₁s-o</i>	
plur.					
1	<i>arṽašta</i>	<i>ešṽašta(ri)</i>			
2	<i>(artuma(ri))</i>	<i>(eštuma(ri))</i>			
3	<i>aranta(ri)</i>	<i>ešanta(ri)</i>			
pret.sing.					
1	<i>arḥat(i), arḥaḥat(i)</i>	<i>ēšḥat(i), ēšḥaḥat(i)</i>			
2	<i>artat(i)</i>	<i>ēštāt(i)</i>			
3	<i>artat(i)</i>	<i>ešat(i)</i>			
plur.					
1	<i>arṽaštāt(i)</i>	<i>ešṽaštāt(i)</i>			
2	<i>(artumat(i))</i>	<i>ēštummat</i>			
3	<i>arantat(i)</i>	<i>ešantat(i)</i>			

3.4.1 **Syntaxis:** In 1.4.3 zijn de **enclitische partikels** *-an*, *-apa*, *-ašta*, *-kan* en *-šan* behandeld. Twee andere partikels zijn *-za* en *-pat*. Het partikel *-za* wordt in vooral oudere teksten ook veel *-az* geschreven, zodat de grondvorm waarschijnlijk alleen *-z* is, */-tʰ/*. Grofweg is de functie van *-za* dat het een nauwe relatie tussen subject en verbum aangeeft. Dit uit zich vaak reflexief (*nu=za uarpzi* “hij wast zich”) of possessief (*n=an=za DUMU-an ijami* “ik maak hem tot *mijn* zoon”). Sommige werkwoorden gaan om vaak moeilijk navolgbare redenen bijna altijd vergezeld van *-za* (bv. *tarḫ-* “overwinnen, aan zich(?) onderwerpen”). Net als de voornoemde partikels treedt *-za* aan het eerste woord van de zin en neemt het in de “volledige” reeks van enclitica de voorlaatste positie in (bv. *n=an=za=kan*). Het enclitisch pron.personale *-tta* “jou” (cf.3.2.2) verandert voor *-za* in *-ddu-*: *nu-ud-du-za* (*nu=ddu=za*) (HE §240-3).

3.4.2 Het partikel *-pat* (geschreven met het teken PÁT) kan in tegenstelling tot *-za* en de groep *-an*, *-apa*, *-ašta*, *-kan* en *-šan* achter ieder woord van de zin geplakt worden. Dit partikel dient over het algemeen ter versterking of benadrukking van het woord waaraan het gehecht is: bv. *nu išḫaš IR=pat punuši* “de meester ondervraagt alleen/zelfs/juist de dienaar”. De juiste vertaling geschiedt op grond van de context.

Het spijkerschriftteken *pát* kan o.a. ook *pít* of *pè* gelezen worden. Meestal vindt men in transliteraties en secundaire literatuur tegenwoordig *pát* (vroeger vaak *pít*), maar zeker is dit niet omdat tot nu toe nooit een spelling **-pa-at* ter weergave van dit partikel is gevonden (HE §293).

3.4.3 De meeste van de tot nu toe behandelde enclitische elementen (1.4.2 *-ia*, *-a*, 2.4.2 *-ma*, 1.2.2 *-mu*, *-naš*, 3.2.2 *-tta*, *-šmaš*, 2.2 *-aš/-an* etc., 2.4.3 *-an*, *-apa*, *-ašta*, *-kan* en *-šan*, 3.4 *-za*) kunnen naast elkaar in een reeks van enclitica voorkomen. Terwijl de leden van de groep zinsverbindende conjuncties *-ia*, *-a* en *-ma* en ook de leden van de groep *-an*, *-apa*, *-ašta*, *-kan* en *-šan* elkaar uitsluiten, zijn verder alle combinatie mogelijk. Er bestaat echter een vaste volgorde waarin ze naast elkaar verschijnen, zoals weergegeven in het volgende schema (*-a-* staat voor het pron.personale van de derde persoon zonder *-ši/-šmaš* (2.2)). Het partikel *-pat* blijft hier buiten beschouwing omdat dat achter elk woord in de zin geplakt kan worden.

1	[2] ¹	3	4	5	6
(a) <i>-ia</i> , <i>-a</i> , <i>-ma</i>	<i>[-ua(r)-]</i>	<i>-naš</i> , <i>-šmaš</i>	<i>-a-</i>	<i>-za</i>	<i>-an</i> , <i>-apa</i> , <i>-ašta</i> , <i>-kan</i> , <i>-šan</i>
(b) <i>-ia</i> , <i>-a</i> , <i>-ma</i>	<i>[-ua(r)-]</i>	<i>-a-</i>	<i>-mu</i> , <i>-tta</i> , <i>-šši</i>	<i>-za</i>	<i>-an</i> , <i>-apa</i> , <i>-ašta</i> , <i>-kan</i> , <i>-šan</i>

¹ Over de functie van *-ua(r)-* zie 8.4.2.

Merk op dat er twee paden zijn (a) en (b). Het verschil zit hem in de volgorde van *-a-* ten opzichten van de andere pronomina personalia. Is het pron. singularis (*-mu*, *-tta*, *-šši*) dan gaat *-a-* eraan vooraf. Is het pronomina pluralis (*-naš*, *-šmaš*) dan komt *-a-* erachter te staan. Bv. *nu=naš=at pāi* “zij geeft (*pāi*) het aan ons”, *n=at=ši pāi* “zij geeft

het aan hem”. In het geval van *-šši* kan het pron. *-a-* verdubbeld, d.w.z. zowel voor als achter, optreden: *n=at=ši=at*. Dit gebeurt soms ook met *-za*: *n=an=za=an*. (HE §288)

3.4.4 Als het subject van een zin een pluralis neutrum is, dan staat het werkwoord in de singularis, bijv. *nu=šmaš=kan išḫaḫruya* PA₅^{HLA} *-uš mān āršta* “bij hen stroomden de tranen als kanalen” (HE §196). Bij het plur.-subject *išḫaḫruya* “tranen” staat het 3sg.pret. *āršta* i.p.v. de 3pl.pret. **aršer*. In het NH breidt dit zich uit naar een eventueel aanwezig predikaatsnomen, bv. *kururi*^{HLA} *meggaia nininkan ēšta* “talrijke vijandelijke troepen waren gemobiliseerd” met nom.sg.n. *nininkan* i.p.v. pl. **nininkanta*.

3.5 **Fonologie:** In de combinaties *-uṽ-* en *-ṽu-* dissimileert de *-ṽ-* tot *-m-* en ontstaat resp. *-um-* en *-mu-*: bv. acc.pl. van *idālu-* is **idālaṽuṽš*, wat wordt tot *idālamuš*. De 1pl. van causativa op *-nu-* is oorspronkelijk **nu-ṽeni*, **nu-ṽen*, wat verwordt tot *-numeni*, *-numen*. (HE §29).

3.6 **Akkadisch en Sumerisch:** De verbuiging van **vrouwelijke nomina** in het Akkadisch volgt die van het mannelijk wat de uitgang betreft. De stam van het woord bevat echter meestal een *-t-*. Bv. *šarratum* “koningin”, *beltum* “meesteres” (cf. *šarrum* “koning” en *bēlum* “heer”, 2.6):

sing.	nom.	<i>šarratum</i>	<i>beltum</i>
	gen.	<i>šarratim</i>	<i>beltim</i>
	acc.	<i>šarratam</i>	<i>beltam</i>
plur.	nom.	<i>šarrātum</i>	<i>bēlētum</i>
	gen.-acc.	<i>šarrātīm</i>	<i>bēlētīm</i>

Ook hier blijft de *-m* aan het eind vaak achterwege (cf. 2.6).

3.7 Spijkerschrift:

LÚ		ŠEŠ		LUGAL			
up		pí/KAŠ		GU4		ga	
DUG		ša		ta			
ap		at		la			

3.8.1 Thema

1. LUGAL-*e-mu* DINGIR^{MEŠ} *me-ek-ku-uš* MU.KAM^{HIA}-*uš* *ma-ni-ia-aḥ-ḥe-er*
2. *nu-ut-ta* ^d*Gul-ša-aš* HUL-*aḥ-da*
3. LUGAL-*uš-ša-an* ^{GIŠ}*ḥu-lu-ga-an-ni e-ša*
4. *na-aš-kán* TA ^dU *za-aḥ-ta-ri*
5. LUGAL-*uš-za* *šu-up-pí-a-aḥ-ḥa-ti*
6. *kat-ta-ma tu-el* DUMU^{MEŠ}-KA (-KA = “jouw”) *am-me-el* DUMU-*IA* (-IA = “mijn”) *pa-aḥ-ša-ri*
7. *nu-kán* *da-aš-šu-uš* ^{NA4}*ku-un-ku-nu-uz-zi-iš* *ne-pí-ša-az* (“uit de hemel”) *kat-ta ma-uš-ta-at*
8. (omen, prodoxis:) *ma-a-an-kán an-tu-uḥ-ša-aš la-ga-a-ri na-aš-ma-aš-kán* ^{GIŠ}GIGIR-*az kat-ta ma-a-uš-zi* (volgt apodosis: “dan ...”)
9. *zi-ik* UR.BAR.RA-*aš ki-iš-ta-at*
10. *ma-aḥ-ḥa-an-ma-za A-BU-IA* (-IA = “mijn”) ^m*Mur-ši-li-iš* DINGIR^{LIM}-*iš ki-ša-at ŠEŠ-IA-ma-za-kán* ^mNIR.GÁL A-NA ^{GIŠ}GU.ZA A-BI-ŠU (-ŠU = “zijn”) *e-ša-at am-mu-uk-ma-za A-NA PA-NI ŠEŠ-IA EN.KARAŠ ki-iš-ḥa-ḥa-at*
11. *na-aš iš-dam-ma-aš-ta-ri*
12. *nu-za* NIN.DINGIR-*aš* ^É*ḥi-i-li* ^{DUG}*iš-nu-ra-aš kat-ta-an e-ša-ri*
13. *nu* DINGIR^{MEŠ}-*aš A-NA EZEN^{HIA} EGIR-an-pát ar-ua-aš-ta*
14. *nu* ^dU EN-*IA a-aš-ša-u-e-eš* UN^{MEŠ}-*uš ka-ne-eš-zi*
15. *nu-za* ^{URU}*Pal-ḥu-iš-ša-an-na tar-aḥ-ḥu-un nu URU-an ar-ḥa ua-ar-nu-nu-un*
16. *ma-a-an-mu* DINGIR^{MEŠ} *ka-ni-iš-ša-an-zi LUGAL-ez-zi-aḥ-ḥa-ri* (“ik zal koning worden”) *tu-uk-ma am-me-ta-az SIG5-iš-zi*

Geef van de volgende verbaalvormen persoon, getal en tijd, van nominale vormen naamval en getal, en vertaal:

1. *ki-iš-du-um-ma-at*
2. *pa-aḥ-šu-ua-aš-ta*
3. *iš-ḥa-aḥ-ru-it*
4. *tar-aḥ-ta*
5. *ti-it-ta-nu-um-me-en*
6. *la-a-ki*
7. *da-aš-ša-u-i*
8. *e-šu-aš-ta*

<i>ar-</i> (dep.)	staan, + EGIR- <i>an</i> + dat.-loc. staan achter iemand/iets, zorgen voor	^{GIŠ} <i>ḥuluganni-</i> c. ^{DUG} <i>išnura-</i> <i>idalauaḥḥ-</i> (HUL- <i>aḥḥ-</i>) (IIa)	wagen deegkom slecht behandelen
<i>āššu-</i> (adj.)	goed, geliefd	<i>kane/išš-</i> (Ia)	erkennen,
<i>eš-</i> (dep.)	gaan zitten		verkiezen
<i>eš-</i> (dep. +=ššan)	zitten	<i>karš-</i> (Ia)	hakken, snijden
^É <i>ḥīla-</i> c.	hof		

<i>katta</i> (adv.)	1. (naar) onder, (naar) beneden, bij	^{GIŠ} GU.ZA	troon, stoel
	2. later	ḪUL- <i>aḫḫ</i> - KARAŠ	= <i>idalayaḫḫ</i> - leger
<i>kattan</i> (adv.)	onder, beneden	MU(.KAM)	jaar
<i>kiš</i> - (dep.)	worden, gebeuren, + DINGIR ^{LIM} - <i>iš</i>	NIN.DINGIR	(een priesteres)
	god worden =	SIG ₅ - <i>ešš</i> -	goed worden
	sterven (van een	ŠEŠ	broer
	koning)	TA	door
^{NA4} <i>kunkunuzzi-</i>	(een steen)	UN	= <i>antuḫša</i> -
<i>lag</i> - (IIa)	neigen, wankelen, vallen (ook MP)	UR.BAR.RA	wolf
<i>mekki</i> - (adj.)	veel, talrijk	ABU(M)	vader
<i>našma</i>	of	ANA PANI	voor
<i>nepiš</i> -	hemel		
<i>šuppijaḫḫ</i> - (IIa)	reinigen		
<i>tarḫ</i> - (Ia)	overwinnen	^d Gulša-	Schikgodin
<i>daššu</i> - (adj.)	machtig, sterk, hard	^d U	Stormgod
<i>zahḫ</i> - (IIa)	slaan		
		^m Muršili-	Muršili II, Hitt.
DUMU	kind, zoon		grootkoning (1322- 1295)
EN	heer, meester	^m NIR.GÁL	Muḫatalli II, Hitt.
EZEN	(ritueel) feest		grootkoning (1295- 1274)
^{GIŠ} GIGIR	wagen		
GÌR	voet		

3.8.2 Lees en translittereer de volgende tekenkombinaties

4.1.1 **Nomen:** Naast de *i-* en *u-* stammen bestaan er ook **diftong-stammen** op **-ai-** en **-au-**. Deze bevatten alleen substantiva, zowel commune als neutrum. Soms vertonen ze ablaut. Voorbeelden: *lingai-* (c.) “eed”, *ḥaštai-* (n.) “bot, been”, *luttai-* (n.) “raam”, *ḥarnau-* (c.) “baarstoel”, *išḥunau-* (n.) “bovenarm” (HE §69, 73).

sing.

nom.c.	<i>lingaiš</i>	<i>ḥarnāuš</i>	<i>išḥunāu</i>	*-ōi-s,	*-ōu-s
acc.c.	<i>lingain</i>	<i>ḥarnaun</i>		*-ōi-m,	*-ōu-m
nom.-acc.n.		<i>ḥaštāi</i>	<i>išḥunāu</i>	*-ōi,	*-ōu
gen.	<i>linkiiaš, lingaiāš</i>	<i>ḥaštiiaš</i>	<i>ḥarnāuaš, ḥarnuuaš</i>	<i>išḥunauaš</i>	*-(o)i-os, *- (o)u-os
dat.-loc.	<i>lingai</i>	<i>ḥaštai</i>	<i>ḥarnāui, ḥarnuui</i>	<i>išḥunauui</i>	*-oi-i, *-ou-i
erg.		<i>ḥaštianza</i>	<i>išḥunauanza</i>		*-i-ent-, *-ou-ent-
abl.	<i>linkiiaz</i>	<i>luttiaz</i>		*-i-oti	
instr.		<i>ḥaštit</i>		*-i-t	

plur.

nom.c.		<i>ḥarnaueš</i>		*-ou- + -ēs
acc.c.	<i>linkāuš</i>			*-oi-ms
nom.-acc.n.		<i>ḥaštāi ?</i>		*-ōi (?)
gen., dat.-loc.		<i>luttiaš</i>		*-i-os

4.2.1 **Pronomen:** Als **pron. demonstrativum** dat verwijst naar iets of iemand bij de spreker (“dit, deze hier bij mij”) kent het Hittitisch *kā-* “deze, dit”. Voor verwijzing naar iets dat niet bij de spreker is (“die/dat daar bij jou/hem”) gebruikt het Hittitisch *apā-* “die, dat” (cf. 5.2) (HE §112).

	sing.	plur.		
nom.c.	<i>kāš</i>	<i>ke, kūš</i>	* <i>kós</i>	* <i>kói</i>
acc.c.	<i>kūn</i>	<i>kūš, ke</i>	* <i>kóm</i>	* <i>kóms</i>
nom.-acc.n.	<i>kī</i>	<i>ke, kī</i>	* <i>kí</i>	* <i>kói ?</i>
gen.	<i>kēl</i>	<i>kenzan, kēl, kedaš</i>		
dat.-loc.	<i>kedani</i>	<i>kedaš, kītaš</i>		
abl.		<i>kēz(za)</i>		
instr.		<i>kēt, kēdanda</i>		

Voor de uitgang *-el* (gen.) en het element *-eda-* cf. 1.2.1. Met de oorspronkelijke acc.pl. *kūš* als nom. naast *kē* zien we weer de tendens in het Hittitisch om acc.-vormen in functies te gebruiken die normaliter door de nom. uitgedrukt worden. Een vorm *kēt* komt voor in de uitdrukking *ket(-)pantalaz* “van nu af aan”. Evenzo betekent *kēt* net als *kēz* vaak “aan deze kant”, meestal in paren *kēz ... kēz* “aan deze kant ... aan de andere kant”. Van de stam *kā-* komen nog eniga adverbiale vormen voor *kā* “hier”, *kāša/kāšma* “zie(daar)”, *kiššan* “zo, aldus”.

4.2.2 Halfpronominaal noemt men wel het adjectief *tamai-* “ander” vooral vanwege de niet-pronominale allatief *tameda* “ergens anders heen” (als adv. gebruikt) en dat.-loc. *damēte*. Spellingen met *ta* en *da* worden door elkaar gebruikt.

	sing.	plur.
nom.c.	<i>tamaiš</i>	<i>tamāeš</i>
acc.c.	<i>tamain</i>	<i>tamāuš</i>
nom.-acc.n.	<i>tamai</i>	<i>tamāe</i>
gen.	<i>damēl</i>	
dat.-loc.sg.	<i>tamēda(ni)</i>	<i>tamēdaš</i>
abl.sg.	<i>damēdaz</i>	

4.3 **Verbum:** Een kleine maar belangrijke klasse van verba met een veranderlijke stam in de *-mi*-conjugatie is die met ***e/a*-wisseling** (ablaut, Ib). Vormen met *-a-* in de stam komen oorspronkelijk alleen voor in de plur. van het pres.act., maar onder invloed van de sg. en pret.-vormen dringt *-e-* ook daar soms door. De oorsprong van deze *e/a*-ablaut ligt in de PIE *e/Ø*-ablaut bij werkwoorden waarvan de stam begint met **h₁*. De vormen die in het Hittitisch met een *a* geschreven worden reflecteren waarschijnlijk een *a*-achtige *schwa* die tussen de **h₁* en de volgende consonant wordt uitgesproken: *appanzi* < **h₁p-énti* = /ŋ_apant^si/. Voorbeelden: *epp-/app-* “nemen”, *eš-/aš-* “zijn”, *et-/at-* “eten”.

pres.sing.				
1	<i>epmi</i>	<i>ēšmi</i>	<i>etmi</i>	<i>*h₁éC-mi</i>
2	<i>epši, epti</i>	<i>ēšši</i>	<i>ezši, ezzašši</i>	<i>*h₁éC-si</i>
3	<i>epzi</i>	<i>ēšzi</i>	<i>ezzazzi</i> ¹	<i>*h₁éC-ti</i>
plur.				
1	<i>appuēni, eppuēni</i>	<i>ešuēni</i>	<i>atueni, eduēni</i>	<i>*h₁C-mé</i>
2	<i>apteni, epteni</i>		<i>azzašteni, ezzatteni</i> ¹	<i>*h₁C-th₁é</i>
3	<i>appanzi</i>	<i>ašanzi</i>	<i>adanzi</i>	<i>*h₁C-énti</i>
pret.sing.				
1	<i>eppun</i>	<i>ešun</i>	<i>edun</i>	<i>*h₁éC-ṁ</i>
2	<i>epta</i>	<i>ēšta</i>	<i>ezzatta</i> ¹	(sec.)
3	<i>epta</i>	<i>ēšta</i>	<i>ezta, ezzaš</i> ¹	<i>*h₁éC-t</i>
plur.				
1	<i>eppuen, appuen</i> ²	<i>ešuēn</i>	<i>eduēn</i>	<i>*h₁éC-</i>
2	<i>epten</i>	<i>ēšten</i>		<i>*h₁éC-</i>
3	<i>epper</i>	<i>ešer</i>	<i>eter</i>	<i>*h₁éC-ēr</i>

¹ Voor de vormen van *et-* die *-ez-* vertonen verg. 1.5.1: **h₁éd-ti* > /ŋét^st^si/ = *ezzazzi*.

² De vorm *appuen* zou kunnen impliceren dat oorspronkelijk ook het pl.pret. Ø-trap had.

4.4.1 **Syntaxis:** Het verbum *eš-/aš-* “zijn” wordt als **copula** (koppelwerkwoord) in het pres. normaliter niet gebruikt, wel in pret. of de imp.: *nu tān pedaš DUMU-RU* “hij (is) een zoon van de tweede (*tān*) rang”, ^m*Pappaš* ^{LÚ}*urianniš ēšta* “Pappa was een *urianni*-man”. Praesensvormen van dit werkwoord betekenen dan ook meestal “zich bevinden, zitten”: *nu=šan nepiši ešši* “U (o god) bent in de hemel”.

4.4.2 Als het subject van een **nominale zin** (een zin met *eš-/aš-* als copula, wel of niet uitgedrukt) een eerste of tweede persoon is, dan wordt het partikel *-za* of een vorm van het enclitisch pron.pers. (*-mu*, *-naš*, *-tta*, *-šmaš*) gebruikt: *attaš āššuš* ‘hij (is) een goede vader’ tegenover *nu=za attaš āššuš* “jij bent / ik ben een goede vader”. In het OH geldt deze regel nog niet (HE §243).

4.4.3 Ook in een **dat. possessivus** constructie (“aan mij is een huis” > “ik heb een huis”) kan *eš-/aš-* weggelaten worden: *mān=ši DUMU ŪL ēšzi* “als hij geen zoon heeft”. Deze dat. kan ook met Akk. *ANA* uitgedrukt worden: *ANA ŠEŠ=IA DUMU^{MEŠ} mekkaeš* “mijn broer heeft vele zoons”.

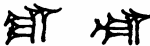
4.4.4 Bezit kan ook met een gen. uitgedrukt worden: *n=aš apēl* “hij (is) van hem”, *nu=za ŠA dUTU^{ŠI} Ū ŠA KUR^{URU} Ḫatti ešši* “jij zult (onderdaan) zijn van Mijn Zon en van het land Ḫatti”.

4.5 **Fonologie:** Als men de paradigmata van *epp-/app-* en *ed-/ad-* vergelijkt, valt het op dat bij die vormen waar de consonant aan het eind van de stam voor een vocaal staat, bij *epp-/app-* (bv. *appanzi*) verdubbeling van die consonant optreedt in tegenstelling tot *ed-/ad-* (bv. *adanzi*). Dit is een poging van de Hittitische schrijvers om een verschil tussen stemhebbend en stemloos (of een vergelijkbaar contrast) uit te drukken. Als we namelijk de Hittitische vormen vergelijken met verwante talen, zien we dat *epp-/app-* etymologisch met bv. Sanskrit *āp-* “bereiken, pakken” overeenkomt, terwijl *ed-/ad-* verwant is met bv. Lat. *edō* “eten”. De dubbel geschreven *-pp-* van *epp-/app-* gaat dus terug op een stemloze consonant, **p*, terwijl de enkel geschreven *-d-* van *ed-/ad-* teruggaat op een stemhebbende consonant, **d*. Opvallend is daarbij dat de inherente (akkadische) waarde van de spijkerschrifttekens er niet toe doet: 3pl. *adanzi* kan zowel *a-da-an-zi* als *a-ta-an-zi* geschreven worden, wat we beide moeten analyseren als */ʔadánt^si/*. In theorie zou *appanzi* ook *ab-ba-an-zi* geschreven kunnen worden (althoewel het teken BA in het Hittitisch nauwelijks gebruikt wordt). De dubbele *-bb-* geeft aan dat we hier een */p/* moeten analyseren: */ʔapánt^si/*. Omdat voor dit verschil tussen etymologische **T* en **D* niet aangegeven wordt met het Akkadische verschil tussen *t* en *d*, en omdat een vergelijkbaar contrast ook bestaat tussen *-ḫḫ-* en *-ḫ-* en tussen *-šš-* en *-š-*, vermoedt men wel dat het eigenlijke fonetische verschil in het Hittitisch niet meer stemloos tegenover stemhebbend is, maar misschien fortis tegenover lenis. Duidelijk is echter wel, dat het verschil oorspronkelijk teruggaat op stemhebbendheid tegenover

stemloosheid, en daarom worden deze termen toch nog voor het verschil gebruikt. Dit alles wordt **de regel van Sturtevant** genoemd.

4.6 Sumerisch en Akkadisch: Als een Akkadisch substantief verbonden wordt met een gen. (of een possessief suffix, cf. 5.6) dan verschijnt het substantief waarvan de genitief afhangt of waaraan het suffix gehecht is in een speciale vorm, de zgn. **status constructus**: deze is in principe gelijk aan de stam (= nom. zonder *-um*). Bv. *ummānum* ‘leger’, *šarrum* ‘koning’, maar *ummān šarrim* “het leger van de koning”, of *ummānka* (= *ummān=ka*) “jouw leger” (cf. onder 5.6). De naamval van het regerende substantief (de ‘regens’) is niet meer zichtbaar: de status constructus luidt als uitgangsgloze vorm voor alle naamvallen hetzelfde. Verdere voorbeelden: *bēl alim* (URU-*lim*) “heer van de stad”, *nīš ilim* (DINGIR-*lim*) “eed bij de goden”. Sommige woorden hebben een afwijkende status constructus; van *abu(m)* ‘vader’ luidt hij bv. *abi*.

4.7 Spijkerschrift:

am		ne			
e		kal/dan		un/UN	
ma		ku		ba	
				URU	
i		ia			

4.8.1 Thema

1. nu NINDA-an e-ez-za-at-te-ni ūa-a-tar-ma e-ku-ut-te-ni
2. nu-uš-ma-aš-kán ŠU-az ap-pa-an-da-at
3. na-at-ša-an ke-e-da-ni li-in-ki-ia-aš tup-pí-ia Ú-UL ki-it-ta-ri
4. ku-it-ma-an-za ú-e-eš I-NA ^{URU}Ha-at-tu-ši e-šu-en LÚ^{MEŠ} ^{URU}Ka₄-aš-ka₄-ma
iś-ta-ma-aš-ša-an-zi
5. nu-un-na-aš an-ni-ša-an-pát na-ak-ki-e-eš a-aš-ša-u-e-eš e-šu-u-en nu-un-nu-aš
le-en-ki-ia-aš e-šu-u-en
6. ma-a-an ^{URU}Ha-at-tu-ši šal-li-iš ūa-aš-ta-a-iš ki-ša-ri na-aš-šu-za LUGAL-uš
na-aš-ma MUNUS.LUGAL-aš DINGIR^{LIM}-iś ki-ša-ri (“dan handelt men als volgt:
...”)
7. SAG.DU-aš-ma-an-na-aš LÚBÁḪAR-aš ^{GIŠ}UMBIN GIM-an ú-e-ḫa-at-ta-ri
8. ^dUTU-uš dam-me-iś-ḫa-an-da-aš ku-ri-im-ma-aš-ša an-tu-uḫ-ḫa-aš at-ta-aš an-na-aš
zi-ik
9. nu-ut-ta ar-ḫa e-et-mi
10. ki-nu-un-za e-et-mi e-ku-mi
11. I-NA ^{URU}Ka₄-aš-ka₄-ma ḫal-ki^{HLA}-uš BURU₅^{HLA} e-ez-za-aš-ta
12. ma-a-an ke-e-el-ma tup-pí-aš ud-da-a-ar (“woorden”) pa-aḫ-ḫa-aš-ti (“dan ...”)
13. ku-ḫa-at-za Ú-UL e-za-at-ti Ú-UL e-ku-ut-ti

14. LUGAL-uš-kán ^{GIŠ}AB-az ar-ḥa ku-u-uš-pát DINGIR^{MEŠ}-aš 13-ŠU ši-pa-an-ti
 15. nu LUGAL-uš a-ki I-NA ^{GIŠ}GU.ZA-ŠU(“zijn”)-ma-za-kán ta-ma-iš ku-iš-ki (“iemand”
 nom.sg.) e-ša-ri
 16. ták-ku LÚ-aš da-me-da-ni A.ŠÀ A.GÀR an-da a-ki (“dan”)

anna- c.	moeder	NINDA	brood
annišan (adv.)	vroeger	SAG.DU	hoofd
antuhḥa- c.	= antuhḥa-	ŠU	hand
āššu- (adj.)	goed, geliefd	^{GIŠ} UMBIN	wiel
atta- c.	vader	^d UTU	Zonnegod
eku-/aku- (Ib)	drinken		
epp-/app- (Ib)	nemen, grijpen	^{URU} Ḫattuša	Hitt. hoofdstad
eš-/aš- (Ib)	zijn, zich bevinden	^{URU} Kaška	Kaška-landen,
et-/at- (Ib)	eten		gebied ten noorden
ḥalki- c.	graan		van Ḫattuša
ki- (dep.)	liggen,		
	neergeschreven zijn		
kinun	nu, op dit moment		
kuitman	wanneer, zolang,		
	terwijl		
kurimma- (adj.)	beroofd		
kuṽat	waarom		
lingai-, lengai- c.	eed		
^{GIŠ} luttai- (^{GIŠ} AB) c.	raam, venster		
nakki- (adj.)	belangrijk,		
	gewichtig, moeilijk		
naššu	of		
šalli- (adj.)	groot		
tamai- (adj.)	ander		
dammešḥant- (adj.)	onderdrukt		
tuppi- n.	tablet		
uddār	woorden		
ṽaštai- c.	vergrijp, gemis		
ṽātar n.	water		
ṽeḥ-/ṽaḥ- (Ib)	draaien, wenden		
A.ŠÀ A.GÀR	veld		
^{LÚ} BÁḪAR	pottenbakker		
BURU ₅	sprinkhaan		
GIM-an	zoals		
LÚ(-a-)	man		
MUNUS.LUGAL	koningin		

4.8.2 Lees en translittereer de volgende tekenkombinaties

一、全子世血 一、全子世血 一、全子世血

血氣之生也 人始生也

不復生竹類也 金華玉樹正宜

人猪瓜 猪瓜 人猪瓜

無量壽如來 七寶蓮花 妙法蓮華經

5.1.1 **Nomen:** Als eerste groepen van nominale **consonantstammen** behandelen we hier de declinaties op **-nt-** en **-tt-**. De declinatie op **-nt-** bevat zowel substantiva (alle c.) als adjectiva. Van de laatste zijn vooral de participia belangrijk (cf. 5.3.3). Voorbeelden: *išpanz-* (GE₆) (c.) “avond, nacht”, *hūmant-* (adj.) “iedere, geheel, alle”, *u₁alḫant-* (part.) “geslagen”, *kunant-* (part.) “gedood”.

sing.

nom.c.	<i>išpanza</i>	<i>hūmanza</i>	<i>u₁alḫanza</i>	*-ént-s
acc.c.	<i>išpantan</i>	<i>hūmantan</i>	<i>u₁alḫantan</i>	*-ént- + -an
nom.-acc.nt.		<i>hūman</i>	<i>u₁alḫan</i>	*-ent
gen.	GE ₆ - <i>andaš</i>	<i>hūmantaš</i>	<i>u₁alḫantaš</i>	*-(e)nt-os
dat.-loc.	<i>išpanti</i>	<i>hūmanti</i>	<i>u₁alḫanti</i>	*-(e)nt-(e)i
abl.	<i>išpantaz(a)</i>	<i>hūmantaz</i>	<i>u₁alḫantaz</i>	
instr.		<i>hūmantet</i>	<i>kunantit</i>	

plur.

nom.c.		<i>hūmanteš</i>	<i>u₁alḫanteš</i>	*-(e)nt-es
acc.c.	[<i>išpantiuš</i>]	<i>hūmantuš</i>	<i>u₁alḫantuš</i>	*-ent- <i>ms</i>
nom.-acc.n.		<i>hūmanta</i>	<i>u₁alḫanta</i>	*-(e)nt-eh ₂
gen.		<i>hūmandan</i>		*-(e)nt-om
dat.-loc.		<i>hūmantaš</i>	<i>u₁alḫantaš</i>	

De dentaal van de stam wordt zeer frequent ook met de tekens DA, DI, en DU geschreven (bv. *ḫu-u-ma-an-du-uš*). De nom.sg.c. is opgebouwd uit de stam + *-s, dus *išpanza* moet gelezen worden als /ispants/. De laatste -a in *iš-pa-an-za* is dus een schriftvocaal. De nom.-acc.sg.n. *hūman* is ontstaan uit de stam + nul-uitgang (*hūmant* + ∅, cf. 1.1.1), waarna klankwettig (cf. onder 5.5.2) de eind *-t wegvalt (HE §77). De acc.pl. *išpantiuš* is secundair.

5.1.2 De declinatie van stammen op **-tt-** bevat alleen substantiva (c. en n.). De neutrum-woorden vertonen soms ook commune vormen. Voorbeelden: *naḫšaratt-* (c.) “angst, vrees, bezorgdheid”, *šiyatt-* (UD^(KAM)) (c.) “dag”, *appašiyatt-* (EGIR.UD^(KAM)) (c.) “toekomst”, *purutt-* (n.) “leem, mortel”.

sing.

nom.c.	<i>naḫšaraz</i>	<i>sīyaz</i>	EGIR.UD- <i>az</i>	
acc.c.	<i>naḫšarattan</i>	UD- <i>an</i>		
nom.-acc.n.				<i>purut</i>
gen.	<i>naḫšarattaš</i>	<i>šīyattaš</i>	EGIR.UD ^{KAM} - <i>aš</i>	
dat.-loc.	<i>naḫšaratti</i>	<i>šiyatti, šiyāt, šiyat</i>	EGIR- <i>pa</i> -UD- <i>ti</i>	<i>purutti</i>
all.			<i>appašiyatta</i>	
abl.	<i>naḫšarataza</i>		<i>appašiyattaz</i>	<i>puruttaz</i>
instr.				<i>puruttit</i>

plur.

nom.c.	<i>naḥṣaratteš</i>	UD ^{KAM.HI.A} -uš	
acc.c.	<i>naḥṣaradduš</i>	UD ^{KAM.HI.A} -uš	
nom.-acc.n.			
gen., dat.-loc.	<i>naḥṣarattaš</i>	UD ^{KAM.HI.A} -aš	<i>appašiyattaš</i>

De vorm dat.-loc.sg. *šiyāt* (UD-at) is een zgn. ‘endungsloze Lokativ’ (cf. 1.1.1 voor locativus uitgang -i en -Ø), die bijvoorbeeld ook bewaard is in de samenstelling *anišiyat* “vandaag” (HE §76). Hij gaat terug op **d̥iey-ōt*.

5.2 Pronomen: Voor verwijzing naar iets dat niet bij de spreker is (“die/dat daar bij jou/hem”) gebruikt het Hittitisch *apā-* “die, dat” (cf. 4.1.2) als **pronomen demonstrativum**. Merk op dat *apā-* als nom.-acc.sg.n. de vorm *apāt* heeft (tegenover nom.-acc.sg.n. *ki* van *kā-* “deze, dit”).

	sing.	plur.		
nom.c.	<i>apāš</i>	<i>ape, apūš</i>	* <i>h₁ob^(h)-ós</i>	* <i>h₁ob^(h)-ói</i>
acc.c.	<i>apūn, apān</i>	<i>apūš, apāt, ape</i>	* <i>h₁ob^(h)-óm</i>	* <i>h₁ob^(h)-óms</i>
nom.-acc.n.	<i>apāt</i>	<i>ape</i>	* <i>h₁ob^(h)-ód</i>	* <i>h₁ob^(h)-ói</i>
gen.	<i>apēl</i>	<i>apēnzan, apēl</i>		
dat.-loc.	<i>apeda(ni)</i>	<i>apedaš</i>		
abl.		<i>apez(za)</i>		
instr.		<i>apet, apedanda</i>		

Voor de uitgang *-el* en het element *-eda-* cf. 1.2.1. Ook hier is er weer een uitwisseling tussen de uitgangen voor de nom. en acc.pl. De vorm *apet* komt alleen voor in de uitdrukking *apet(-)pantalaz* “op dat moment”. Een mogelijke all. *apeda* komt in adverbiale betekenis “daarheen, daarom” voor. Van de stam *apā-* komen nog andere adverbiale vormen voor: *apija* “daar”, *apeniššan* “op die wijze, zo, evenzo”, *apaddan* “daarom” (HE §112).

5.3.1 Verbum: Naast de in 4.3 behandelde groep van verba met een ablaut *e/a* in de stam (Ib), zijn er nog twee groepen *mi*-verba met een veranderlijke stam. De eerste groep die we daarvan behandelen zijn verba met een ***e/Ø*-wisseling** (Ic). Deze *e/Ø*-wisseling gaat rechtstreeks terug op de PIE **e/Ø*-ablaut. De vormen zonder *e* komen voor in de 3pl.pres. en het part. Voorbeelden: *h₂uek-/h₂uk-* 1. “slachten, doden”, 2. “bezweren, bezweringsformules uitspreken”, *k₁uen-/k₁un-* “doden”. Ter illustratie is het Skt. paradigma van *han-/ghn-* “doden” en het PIE paradigma van **g^{wh}en-* “doden” bijgevoegd.

pres.sing.				
1	<i>huekmi</i>	<i>kuemi</i> ¹	<i>hanmi</i>	<i>*g^{wh}én-mi</i>
2		<i>kueši</i> ¹ , <i>kuenti</i>	<i>hám̄si</i>	<i>*g^{wh}én-si</i>
3	<i>huekzi</i>	<i>kuenzi</i>	<i>hánti</i>	<i>*g^{wh}én-ti</i>
plur.				
1	<i>huekuuani</i>		<i>hanmaḥ</i>	<i>*g^{wh}n-mé</i>
2			<i>hathá</i>	<i>*g^{wh}n-th₁é</i>
3	<i>hukanzi</i>	<i>kunanzi</i>	<i>ghnánti</i>	<i>*g^{wh}n-énti</i>
pret.sing.				
1		<i>kuenun</i>	<i>ahanam</i>	<i>*g^{wh}én-m</i>
2			<i>ahan</i>	<i>*g^{wh}én-s</i>
3	<i>huekta</i>	<i>kuenta</i>	<i>ahan</i>	<i>*g^{wh}én-t</i>
plur.				
1		<i>kueuēn</i> ¹		
2		<i>kuenten</i>		
3		<i>kuener</i>		

¹ Voor *kuemi*, *kueši* en *kueuēn* zie 5.5.1 (verlies van *-n-* voor *š*, *m*, *u*).

De andere groep verba met stamwisseling laten een ***n/Ø*-wisseling** (Id) zien. De regel is dat de *-n-* van de stam voor de laatste consonant (altijd een *k* of een *ḫ*) verdwijnt, wanneer deze consonant gevolgd wordt door een andere consonant. Soms zijn de vormen hersteld, en vindt je wel een *-n-* voor twee consonanten. Ondanks dat de wisseling niet morfologisch is, maar fonetisch, worden de verba toch vaak in synchrone beschrijvingen van het Hittitisch als verba met stamwisseling beschreven. Als voorbeelden gebruiken we *ḫarni(n)k-* “verwoesten”, *li(n)k-* “zweren, een eed afleggen”, *ša(n)ḫ-* “zoeken”.

pres.sing.		
1	<i>ḫarnikmi</i>	<i>šanḫmi</i>
2	<i>ḫarnikši</i>	<i>šanḫti</i>
3	<i>likzi, linkzi</i>	<i>šaḫzi, šanḫzi</i>
plur.		
1	<i>linkuūeni</i>	<i>šanḫueni</i>
2	<i>ḫarnikteni</i>	<i>šaḫteni</i>
3	<i>linkanzi</i>	<i>šanḫanzi</i>
pret.sing.		
1	<i>linkun</i>	<i>šanḫun</i>
2	<i>ḫarnikta</i>	
3	<i>likta, linkta</i>	<i>šanḫta</i>
plur.		
1	<i>linkuen</i>	
2	<i>likten</i>	
3	<i>linker</i>	<i>šanḫer</i>

Het cluster *-nkt-* in deze vormen word meestal *li-ni-ik-tV* gespeld, *-nḫt-* meestal *ša-an-aḫ-tV* of *ša-na-aḫ-tV*. In het medio-passief komt de stamwisseling ook voor: van

tame(n)k- “hechten, kleven” vinden we 3sg.pres.midd. *tamektari* vs. 3pl.pres.midd. *tamenkantari*. Dat de wisseling ook in het medio-passief te vinden is, komt doordat de wisseling een fonetische en geen morfologische oorsprong heeft (andere, morfologische stamwisselingen komen in het medio-passief niet voor).

5.3.2. Een met *ħarni(n)k-* vergelijkbare maar verder geïsoleerde vervoeging vertoont het verbum *ħar(k)-* “hebben, houden” (If). Wanneer de uitgang begint met een consonant valt de *-k-* van de stam weg, terwijl hij bewaard blijft wanneer de uitgang begint met een vocaal, bv. *ħar-mi* “ik heb” tegenover *ħark-anzi* “zij hebben”.

	pres.sing.	plur.	pret.sing.	plur.
1	<i>ħarmi</i>	<i>ħarṽeni</i>	<i>ħarkun</i>	<i>ħarṽen</i>
2	<i>ħarši, ħarti</i>	<i>ħarteni</i>	<i>ħarta</i>	<i>ħarten</i>
3	<i>ħarzi</i>	<i>ħarkanzi</i>	<i>ħarta</i>	<i>ħarker</i>

Het is onduidelijk wat de oorsprong is van deze wisseling. Het homofone verbum *ħark-* “ten gronde gaan” behoudt zijn *-k-* in het hele paradigma : *ħarkmi* (*ħar-ak-mi*) “ik ga ten gronde”. Cf. 5.4 voor het gebruik van *ħar(k)-* als hulpwerkwoord bij een participium.

5.3.3 Het Hittitisch beschikt over een **participium** op *-nt-* dat verbogen wordt volgens de nominale *-nt-* stammen (cf. 5.1.1). Dit participium geeft het werkwoord toestandsbetekenis, bv. *ṽalḥ-* “slaan” > *ṽalḥant-* “geslagen”, *akk-* “sterven” > *akkant-* “gestorven”, *ar-* (midd.) “staan” > *arant-* “staand”. Het participium heeft een passieve betekenis. Dit is opmerkelijk aangezien de corresponderende participia op **-ent-* in de andere IE talen een actieve betekenis hebben (eg. Skt. *ghnánt-* “dodend” i.p.v. Hitt. *kunant-* “gestorven”, beide uit **g^{wh}n-ént-*).

De participia van *ed-/ad-* “eten” en *eku-/aku-* “drinken” kunnen naast “gegeten (zijnde)” en “gedronken (zijnde)” ook actief “gegeten (hebbend)” en “gedronken (hebbend)” betekenen.

Wanneer verba ablaut vertonen, vinden we in het part. de zwakke stam. Vandaar *ed-/ad-* > *adant-* en *eku-/aku-* > *akuṽant-*. Voor de combinatie participium + *ħar(k)-* zie 5.4 (HE §277).

5.4 **Syntaxis**: De **combinatie** van het werkwoord *ħar(k)-* + de nom.-acc.sg.n. van het **participium** heeft de functie van een perifrastisch perfectum, zoals in veel moderne talen: *nu=za=kan* GU₄ *kunan ħarzi* “hij heeft het rund gedood”. Vaak is de oorspronkelijke betekenis “iets in een bepaalde toestand (vast)houden” nog voelbaar: *nu=za* LUGAL KUR.KUR^{MEŠ} LÚ KÚR *tarḥan ħarta* “de koning hield/had de vijandige landen (in) onderworpen (toestand)”. Dat *ħar(k)-* tot echt hulpwerkwoord kan worden blijkt uit de combinaties met een intransitief verbum: LÚ *ḥeštā ... paršnān ħarta* “de *ḥešta*-man had (bij de haard) geknield”.

5.5.1 **Fonologie:** De nasaal /n/ verdwijnt voor een velaar (/k, g/), of laryngaal /h/ + consonant (zie 5.3: *ḫarni(n)k-*), voor een /s/ (zie 5.3 *kueši* < **kuen-si*), voor een /u/ (zie 5.3 *kueyen* < **kuenyen*) en voor een /m/ (zie 5.3 *kuemi* < **kuenmi*).

5.5.2 Eindigt een woord op *-nt* dan verdwijnt de *-t*. Bv. nom.-acc.sg.n. *ḫūmant-* + *-Ø* > *ḫūman* (cf. 5.1).

5.6 **Sumerisch en Akkadisch:** Het Akkadisch beschikt over een **suffigerend possessief pronomen**. Het nomen waaraan het suffix treedt staat in de status constructus (cf. 4.6), wanneer het nomen een nom. of acc. is. Bij de gen. komt het achter de uitgang *-i* (dus zonder de *-m*, cf. 2.6 en 3.6). De volgende vormen komen regelmatig in het Hittitisch voor:

<i>-C-i, -V-ia</i>	“mijn”	<i>-ni</i>	“onze”
<i>-ka</i>	“jouw”	<i>-kunu</i>	“jullie”
<i>-šu/-zu</i>	“zijn”	<i>-šunu</i>	“hun” (masc.)
<i>-ša</i>	“haar”	<i>-šina</i>	“hun” (fem.)

Voorbeelden: *šarr=i* “mijn koning” (nom.-acc.), *šarri=ia* “van mijn koning”, *bēl=ka* “jouw heer”, *mār=šu* (*mārum* = DUMU) “zijn zoon”, *mār=ša* “haar zoon”, *mār=ni* “onze zoon”, *alap=kunu* (*alpum* = GU₄) “jullie rund”, *šar=šunu/šina* “hun koning”. Bij *abu(m)* “vader” met zijn onregelmatige status constructus *abi* krijgen we *abi=ia*, *abi=ka*, *abi=šu* etc.

5.7 Spijkerschrift:

GAM		tén		ḫi		im	
eš		še		pu			
zi		uz					
aḫ/eh/ iḫ/uḫ		ḫar/ḫur/mur					

5.8.1 Thema

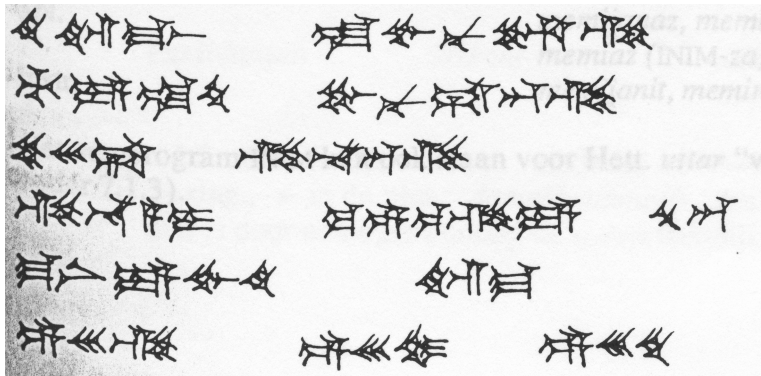
- MU^{HI.A}-aš-ši EGIR *ne-ya-aḫ-ḫe-er na-aḫ-ša-ra-at-ta-an ne-ya-aḫ-ḫe-er*
- nu-un-na-aš A-BU-IA an-da ar-nu-ut nu-un-na-aš le-en-ka₄-nu-ut*
- nu KUR* ^{URU}*Pár-ḫa-an-na IŠ-TU* ^{GIŠ}*TUKUL e-ep-zi nu-kán a-pa-a-aš-ša A-NA*
LUGAL KUR ^{URU}*U-ta-aš-ša a-aš-ša-an-za*
- ša-an-kán e-ep-per QA-DU DUMU* ^{MEŠ}*-ŠU-ia ku-en-ner*

5. A-BU-IA-*<ja>*an-na-aš-za ^mMur-ši-li-iš 4 DUMU^{HIA} ^mHal-pa-šu-lu-pi-in ^mNIR.GÁL-in ^mHa-at-tu-ši-li-in ^fDINGIR^{MEŠ}.IR-in-na DUMU.MUNUS-an ha-aš-ta nu-za hu-u-ma-an-da-aš-pát EGIR-ez-zi-iš DUMU-aš e-šu-un
6. nu-mu ^dIŠTAR GAŠAN-IA ku-it ka-ni-iš-ša-an har-ta ŠEŠ-IA-ja-mu ^mNIR.GÁL a-aš-šu har-ta
7. ki-nu-un-ma-aš-kán ^{GIŠ}iš-ta-na-ni GUB-ri
8. nu-uš-kán ma-a-an ku-e-mi ma-a-nu-uš ar-nu-mi
9. ki-i TUP-PU ar-ha har-ra-an e-eš-ta na-at A-NA PA-NI ^mMa-aḫ-hu-zi Û A-NA ^mHal-ya-LÚ ú-uk ^mDu-da-aš EGIR-pa ne-ya-aḫ-hu-un
10. nu É.DINGIR^{LIM}-ma im-ma 1-an har-ak-zi ^{URU}Ha-at-tu-ša-aš-ma LUGAL-aš a-aš-šu UL har-ak-zi
11. a-pa-a-at-ma-kán hu-u-ma-an ar-ha ha-aš-pé-er-pát
12. pár-ku-i-ša-aš a-pa-a-aš mi-iš-ri-ya-an-za a-pa-a-aš har-ki-ša-aš a-pa-a-aš na-aš-kán hu-u-ma-an-da-az a-ša-nu-ya-an-za
13. EGIR-an-ma-an-kán ^{LÚ}KÚR ku-en-ta
14. É^{MEŠ}.DINGIR^{MEŠ}-kán pa-ra-a ša-an-ha-an-zi
15. nu A-NA ^mMa-ad-du-ya-at-ta ^mKu-pa-an-ta-^dLAMMA-aš ke-e-ma me-na-aḫ-ha-an-ta li-in-ga-an har-zi

<i>appa(n)</i> (EGIR)	weer, terug, later	<i>menahḫanda</i> (adv.)	tegenover,
<i>appezzi-</i> (adj.)	laatste, jongste		tegemoet
<i>arnu-</i>	brengen,	<i>mišriyant-</i> (adj.)	schitterend, mooi
	deporteren, +	<i>nahšaratt-</i> c.	angst, ontzag
	<i>anda</i> bij elkaar	<i>neuaḫḫ-</i> (Ia)	hernieuwen,
	brengen		vernieuwen
<i>āšš-</i>	(toe)behoren	<i>parkui-</i> (adj.)	rein, puur
	(aan)	<i>ša(n)ḫ-</i> (Id)	1. zoeken
<i>ašanuuant-</i> (adj.)	voorzien van		2. vegen
<i>āššu-</i> n.	goed(eren), bezit	<i>šu</i>	(conj.) en
<i>ḫarrant-</i> (adj.)	beschadigd		
<i>ḫar(k)-</i> (If)	hebben, houden	DUMU.MUNUS	dochter
<i>ḫark-</i> (Ia)	omkomen, te	É.DINGIR ^(LIM)	tempel
	gronde gaan	EGIR(-pa/-an)	= <i>appa(n)</i>
<i>ḫarki-</i> (adj.)	wit	EGIR-izz-	= <i>appezzi-</i>
<i>ḫaš-</i> (IIa)	baren, verwekken	GAŠAN	meesteres
<i>ḫašp-</i> (Ia)	vernietigen	GUB	= <i>ar-</i> (dep.)
<i>ḫūmant-</i> (adj.)	alle, geheel		
<i>imma</i> (adv.)	inderdaad	ANA (<i>PĀNI</i>)	aan, voor, ten
<i>ištanana-</i>	tafel, altaar		overstaan van
<i>kane/išš-</i> (Ia)	verkiezen	<i>IŠTU</i>	met
<i>kuen-/kun-</i> (Ic)	doden	<i>QADU</i>	samen met
<i>kuit</i>	omdat	<i>TUPPU(M)</i>	(klei)tablet
<i>li(n)k-, le(n)k-</i> (Id)	zweren	<i>Û</i>	(conj.) en
<i>linknu-, lenknu-</i> (Ia)	doen zweren		
<i>mān ... mān</i>	hetzij ... hetzij	^{URU} <i>Parḫa-</i>	= klassiek Perge

^{URU} ^d U-(t)ašša-	= Tarḫuntašša	^m Kupanta- ^d LAMMA-	Kupanta-Inara
^d IŠTAR	Ištar (godin)	^m Muršili-	Muršili II, Hitt. grootkoning (1322-1295)
^f DINGIR ^{MEŠ} .IR-i-	Maššanauzzi	^m NIR.GÁL-i-	Muḫatalli II, Hitt. grootkoning (1295-1274)
^m Ḫalḫa-LÚ-	Ḫalḫaziti		
^m Ḫattušili-	Hattušili, Hitt. grootkoning (1267- ca. 1240)		

5.8.2 Lees en translittereer de volgende tekencombinaties:

6.1.1. **Nomen:** De Hittitische *n*-stammen vertonen vaak archaïsche vormen. Oorspronkelijk hadden alle *n*-stammen ablautende paradigmata. In sommige woorden is de ablaut helemaal verdwenen (*ḫāra(n)-*), terwijl bij een aantal nomina de ablaut juist goed bewaard is (bv. *tēkan*). In de volgende paradigmata zullen relevante PIE vormen ter vergelijking gegeven worden. Als voorbeelden gebruiken we *tēkan/takn-* (n.) “aarde”, *lāman/lamn-* (*ŠUM*) (n.) “naam”, *ḫāra(n)-* (c.) “adelaar”, *išḫima(n)-* (c.) “knoop, strik”.

Neutrum**sing.**

nom.-acc.n.	<i>tēkan</i>	<i>lāman</i>	<i>*d^héǵ^h-m</i>	<i>*h₃néh₃-mn</i>
gen.	<i>taknāš</i>	<i>lamnaš</i>	<i>*d^hǵ^h-m-ós</i>	<i>*h₃nh₃-mn-ós</i>
dat.-loc.	<i>takni</i>	<i>lamni</i>	<i>*d^hǵ^h-m-ei</i>	<i>*h₃nh₃-mn-ei</i>
loc.	<i>tagān</i>	<i>lamman</i>	<i>*d^hǵ^h-ōm</i>	<i>*h₃nh₃-mon</i>
all.	<i>taknā</i>		<i>*d^hǵ^h-m-oH</i>	
abl.	<i>taknaz</i>	<i>ŠUM-za/-az</i>		
instr.		<i>lamnit</i>		

plur.

gen., dat.-loc.	<i>lamnaš</i>
-----------------	---------------

Commune**sing.**

nom.c.	<i>ḫāraš</i>	<i>išḫimāš</i>	<i>*h₃ér-ōn-s</i>	<i>*sh₂i-mġen-s ?</i>
acc.c.	<i>ḫāranan</i>	<i>išḫimenan, išḫimanan</i>	<i>*h₃ér-on-m</i>	<i>*sh₂i-men-m</i>
gen.	<i>ḫāranaš</i>			
abl.		<i>išḫimanaz</i>		
instr.		<i>išḫimanit, išḫimanta</i>		<i>*sh₂i-men-t</i>

plur.

nom.c.	<i>ḫāranēš</i>	<i>išḫimāneš</i>	<i>*sh₂i-mon-es</i>
acc.c.		<i>išḫimanuš</i>	

De vormen *ḫāra(n)-* en *išḫima(n)-* worden vaak zo geciteerd vanwege de *n*-loze nom.sg. in *-āš* (met verlies van *-n-* voor *š* (cf. 5.5)). Daarnaast komen er binnen het paradigma woorden van dit type ook wel eens *a*-stam-vormen voor (gebaseerd op de nom.sg. *-āš*), bv. acc.pl. *arkammuš* van *arkamma(n)-* “tribuut”.

6.1.2 Een belangrijke maar enigszins onregelmatige *n*-stam is *memiḫa(n)-/memin-* (sum. INIM, akk. *AṬTUM*) “woord(en), daad, zaak”. Het geslacht wisselt tussen commune en neutrum.

	sing.	plur.
nom.c.	<i>memijaš</i> (INIM- <i>aš</i>)	<i>AUATE</i> ^{MEŠ}
acc.c.	<i>memijan</i> (INIM- <i>an</i>)	<i>memijanuš</i>
nom.-acc.n.	<i>memijan</i>	
gen.	<i>memijanaš</i>	<i>memijanaš</i> (INIM ^{MEŠ} - <i>aš</i>)
dat.-loc.	<i>memijani, memini, memieni</i>	<i>memijanaš</i>
abl.		<i>memijanaz, meminaz, memijaz</i>
instr.		<i>memijanit, meminit</i>

Het sumerogram INIM kan overigens ook staan voor Hitt. *uttar* “woord(en), daad, zaak” (cf. 7.1.3).

6.2.1 **Pronomen:** Voor het pron. **relativum** (“welke, wat / die, dat”) en **interrogativum** (“wie, wat/welke?”), zowel substantivisch als adjectivisch gebruikt, heeft het Hitt. één stam *kui-*.

	sing.	plur.		
nom.c.	<i>kuiš</i>	<i>kuiēš</i>	<i>*k^wis</i>	<i>*k^wi- + -ēš</i>
acc.c.	<i>kuin</i>	<i>kuiuš, kueuš, kuiēš</i>	<i>*k^wim</i>	<i>*k^wi- + -uš</i>
nom.-acc.n.	<i>kuit</i>	<i>kue</i>	<i>*k^wid</i>	<i>*k^woi</i>
gen.	<i>kuēl</i>			
dat.-loc.	<i>kuedāni</i>	<i>kuedaš</i>		
abl.		<i>kuez(za), kuedaza</i>		

Voor het gebruik van dit pronomen zie 6.4 (HE §119, 334).

6.2.2 Van de relatief-stam bestaan een aantal adverbiale vormen: *kuuat* “waarom?” (**k^wod*), *kuuapi* 1. “waar, wanneer”, 2. “eens”, *kuuapikki* “ergens(heen), ooit”, *kuitman* “wanneer, zoland (als), totdat”. De nom.-acc.sg.n. *kuit* komt ook regelmatig voor als conjunctie “dat, omdat, sinds”.

6.3.1 **Verbum:** Naast de verba van de *mi*-conjugatie met *e/a*-ablaut beschikt ook de *hi*-conjugatie over een vergelijkbare klasse (Iib). Hier is de ablautverdeling echter net andersom, namelijk *a/e*. De *e* komt oorspronkelijk alleen in de plur.-stam en part. voor. Door analogie is dit schema regelmatig doorbroken. Als voorbeelden gebruiken we *šākk-/šekk-* “weten” en *ašāš-/ašeš-* “doen zitten” (HE §170).

pres.sing.		
1	<i>šākhi</i>	<i>ašāšhi</i>
2	<i>šakti</i>	<i>ašāšti</i>
3	<i>šakki</i>	<i>ašāši</i>

plur.		
1	<i>šekkueni</i>	
2	<i>šakteni, šekteni</i>	
3	<i>šekkanzi, šakanzi</i>	<i>ašešanzi</i>
pret.sing.		
1	<i>šaggahhun</i>	<i>ašašhun</i>
2	<i>šakta</i>	
3	<i>šakkiš, šakta</i>	<i>ašašta</i>
plur.		
1	<i>šekkuen</i>	
2		
3	<i>šekker</i>	<i>ašešer</i>
part.	<i>šakkant-, šekkant-</i>	<i>ašešant-</i>

6.3.2 In de *mi*-conjugatie komt er slechts één werkwoord voor dat diezelfde *a/e*-wisseling vertoont, namelijk *tamašš-/tamešš-* “drukken, in het nauw drukken” (Ig). Zeker in de jongere taal is door analogiewerking de oorspronkelijke verdeling vaak verstoord.

pres.	sing.	plur.
1	<i>tamaššmi</i>	
2	<i>tamašti</i>	
3	<i>tamašši, dammēšši</i>	<i>tameššanzi, tamaššanzi</i>
pret.		
1	<i>tamaššun</i>	<i>tameššuēn</i>
3	<i>tamašta</i>	<i>tameššer, tamaššer</i>
part.	<i>tameššant-, tamaššant-</i>	

6.3.3 Van één werkwoord die een wisseling tussen *e* en *a* toont is het moeilijk te besluiten wat de oorspronkelijke verdeling was. Ook komen er vormen van zowel de *mi*- als de *hi*-conjugatie voor. Het betreft *haš-/heš-* “openen”.

pres.sing.	3	<i>hašzi, hēšzi, hāši</i>
plur.	1	<i>haššuēni</i>
	3	<i>haššanzi, hēšanzi</i>
pret.sing.	3	<i>haššit, hāšta</i>
plur.	3	<i>heššer, hēšer</i>
part.		<i>haššant-, hēšant-</i>

6.4 **Syntax: Relatieve bijzinnen** gaan in het Hittitisch meestal vooraf aan de hoofdzin waar ze van afhangen. Wat in het Nederlands antecedent is, staat gewoonlijk in de

Hittitische relatieve bijzin en wordt in de volgende hoofdzin opgenomen met ofwel het enclitisch pronomen *-aš* (etc. cf. 2.2) of een demonstratief pronomen (*kā-*, *apā-*, cf. 4.2 en 5.2). Dus: *nu kuiš tān pedaš DUMU-RU nu LUGAL-uš apāš kišaru* “welke zoon van de tweede rang is, die moet koning worden”.

Afhankelijk van de positie van het relativum kunnen we onderscheiden tussen een bepaalde en een onbepaalde relatieve bijzin, d.w.z. een bijzin waarin het relativum verwijst naar een bepaald of een onbepaald antecedent: staat het relativum in de eerste positie (vormen van *nu* met of zonder enclitica tellen hierbij niet mee) dan is de relatieve bijzin onbepaald (zie eerste voorbeeld: “welke zoon ook maar / elke zoon, die”), staat het relativum niet in eerste positie, dan is de relatieve bijzin bepaald. Vergelijk: *kuiš IKRIBU šarninkuṽaš n=an šarninkanzi* “iedere gelofte (*IKRIBU*), die ingelost moet worden (*šarninkuṽaš*), (die) zullen ze inlossen”, maar *nu IKRIBU^{III.A} kuieš šarninkuṽaš n=aš šarninkanzi* “ze zullen de geloftes inlossen, die ingelost moeten worden”.

6.5 Sumerisch en Akkadisch: Naast vooral vormen van het Akkadische nomen en pronomen, die in de voorgaande lessen besproken werden, gebruiken Hittitische schrijvers ook **Akkadische verbaalvormen**. Zonder op het verbaalsysteem van het Akkadisch in te gaan, noemen we hier enkele regelmatig voorkomende vormen:

<i>addin</i>	“ik gaf”
<i>aqbi</i>	“ik sprak”
<i>ašbat</i>	“ik pakte”
<i>ašpur</i>	“ik stuurde, schreef”
<i>iddin</i>	“hij gaf”
<i>iqbi</i>	“hij sprak”
<i>išbat</i>	“hij pakte”
<i>išpur</i>	“hij stuurde, schreef”
<i>imur</i>	“hij zag”
<i>ištur</i>	“hij schreef”
<i>išme</i>	“hij hoorde”
<i>qibi</i>	“spreek!”

6.6 Spijkerschrift:

tu		te		li		
in		šar				
me		MEŠ				
a		za		ḫa		

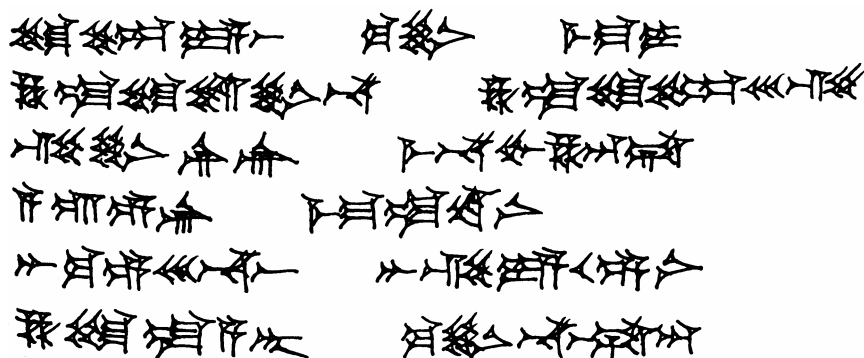
6.7.1 Thema

1. *zi-ik-ma-za DUMU-aš nu Ú-UL ku-it-ki ša-ak-ti na-aḫ-šar-nu-ši-ma-mu Ú-UL*
2. *šu-uš ta-me-eš-šer še a-ker*
3. *nu KÁ.GAL^{HLA} EGIR-pa ḫé-še-er*
4. *ma-aḫ-ḫa-an-ma LUGAL-uš I-NA É^{TIM} GAL a-ri ḫa-an-te-ez-zi-az-ma*
LÚ.MEŠ^{ALAN.ZU₉} (soort cultuspersoneel) *ka-ru-ú a-ra-an-ta-ri*
5. *nu ke-e-ta-aš A-NA KUR.KUR^{HLA} šu-me-en-za-an É^{HLA} DINGIR^{MEŠ}-KU-NU ku-e*
e-eš-ta na-at LÚ^{MEŠ} URU Ga-aš-ga ar-ḫa pí-ip-pé-er (“hebben verwoest”)
6. *nu-kán NAM.RA^{HLA} ku-iš GU₄ UDU an-da e-eš-ta na-an ḫu-u-ma-an-da-an e-ep-ta*
7. *na-aš-ta DINGIR^{MEŠ} ḫu-u-ma-an-du-uš lam-ni-it ḫal-za-a-i* (“hij roept”)
8. *ki-i ku-it Ú-UL-ja ŠA MUNUS^{TUG} NÍG.LÁM^{MEŠ}*
9. *nu-kán ku-iš UDU dam-me-e-eš-zi ku-iš-ma ŠAḫ.TUR pé-e ḫar-zi A-NA EZEN₄*
DI₁₂-ŠI
10. *nu-za-kán^{URU} Ḫa-pa-ra-an i-ni-iš-ša-an ta-ma-aš-ta*
11. *nu mi-e-ú-uš* (sc. trekdieren) *ku-i-uš^d UTU-uš tu-u-ri-ja-an ḫar-ši nu-uš-ma-aš*
ka-a-ša DUMU.NAM.LÚ.U₁₉.LU-aš ḫal-ki-in šu-uḫ-ḫa-aš (“hij heeft gestrooid”)
12. *na-aš-ta DINGIR^{LUM} IŠ-TU É.DINGIR^{LUM} pa-ra-a ú-da-an-zi* (“zij brengen”)
13. *nu-un-na-aš^d UTU^{URU} PÚ-na GAŠAN-ja ku-e-da-ni pé-di ti-it-ta-nu-ut na-at tu-el*
a-aš-ši-ja-an-ta-aš DUMU-aš ŠA^d IM^{URU} Ne-ri-ik AŠ-RU
14. *nu-za-kán A-NA^{GIŠ} GU.ZA A-BI-ja ku-ya-pí e-eš-ḫa-at nu-za ke-e a-ra-aḫ-zé-na-aš*
KUR.KUR^{MEŠ} LÚ KÚR I-NA MU.10.KAM tar-aḫ-ḫu-un na-at-kán ku-e-nu-un
15. *ma-a-an I-NA UD.15.KAM^d SÎN-aš a-ki a-ru-na-aš a-aš-šu ḫar-ak-zi na-aš-ma*
šu-up-pa-la-an te-pa-u-e-eš-zi
16. *na-at du-li-ja-aš pé-di an-da e-re-er*

<i>anda(n)</i> (adv.)	in, (naar) binnen	<i>iniššan</i>	zie <i>eniššan</i>
<i>ar-</i> (IIb, act.)	aankomen, bereiken	<i>karū</i> <i>kuitki</i>	al, reeds (zie <i>ŪL</i> <i>kuitki</i>)
<i>arahzena-</i> (adj.)	buitenlands	<i>kuṽapi</i>	1. waar(heen), ergens (heen)
<i>aruna- c.</i>	zee		2. wanneer, toen
<i>ašaš-/ašeš-</i> (IIb)	doen zitten		
<i>āššijant-</i> (adj.)	geliefd	<i>lāman-</i> (<i>ŠUM</i>) n.	naam
<i>eniššan</i> (<i>iniššan</i>)	zo, op die wijze	<i>memiṽa(n)- c.</i>	woord, zaak, ding
<i>ḫalzai-</i>	roepen	<i>meṽu-</i> (adj.)	vier
<i>ḫantezzi-</i> (adj.)	van hoogste/eerste rang	<i>naḫšarnu-</i> (Ia)	gezag inboezemen
<i>ḫantezziaz</i> (adv.)	vooraan	<i>peda-</i> (<i>AŠRU</i>) n.	plaats, plek
<i>pē ḫar(k)-</i>	bewaren, gereed houden	<i>pippa-</i> <i>šakk-/šekk-</i> (IIb)	verwoesten weten
<i>ḫark-</i> (Ia)	te gronde gaan	<i>šuḫ-</i> (IIa)	strooien
<i>(āppa) ḫaš-/ḫeš-</i> (IIb) openen (trans.)		<i>šuppala-</i> n.	vee

<i>damašš-/damešš-</i> (Ig)	drijven, drukken, in het nauw drukken	^{TÚG} NÍG.LÁM	kostbaar gewaad, kleding
<i>tepaṽēšš-</i> (Ia)	verminderen, kleiner worden	ŠAḪ.TUR UDU	big, klein varken schaap
<i>tittanu-</i> (Ia)	zetten, plaatsen	AŠRU(M)	= <i>peda-</i>
<i>tuliṽa-</i>	vergadering	DĪŠU(M)	lente
<i>turijant-</i> (adj.)	ingespannen	IŠTU	uit, met, door
<i>uda-</i>	brengen	ŪL <i>kuitki</i>	niets, helemaal niet
^{LÚ} ALAN.ZU ₉	(een soort cultuspersoneel)	^d IM	Stormgod
DUMU.NAM.LÚ.U ₁₉ .LU	sterveling, mensankind	^d UTU- <i>u-</i> ^d UTU ^{URU} PÚ- <i>na</i>	Ištanu, Zonnegod Zonnegodin van Arinna
É GAL	paleis		
EZEN ₄	feest		
GU ₄	rund	^{URU} Nerik	Nerik, belangrijk
KUR.KUR ^{HLA}	landen		Hitt. cultusplaats
MUNUS	vrouw		ten noorden van
NAM.RA	bewoner, gedepoteerde		Hattuša

6.7.2 Lees en transliteer de volgende tekencombinaties:

7.1.1 **Nomen:** Het Hittitisch beschikt over een vrij uitgebreide klasse van substantiva, alle neutrum, die een wisseling tonen tussen een nom.-acc.sg. op *-r* en een obliquus-stam op *-n-*: bv. nom.-acc.sg. *mēhur* tegenover gen.sg. *mēhun-aš*. We noemen deze nomina de **-r/-n- of heteroclitische stammen**. Deze declinatie is in twee groepen te verdelen: een groep met nom.-acc.sg. *-Car* en gen. *-Cnaš* (7.1.2) en een groep met neom.-acc.sg. *-Car/-Cur* en gen. *-Vnaš* (7.1.3) (HE §81-6).

7.1.2 De eerste groep vertoont vier types nom.-acc.sg.:

- A. nom.-acc.sg. *-tar*, gen. (**-tnaš* >) *-nnaš* (bv. *paprātar* “bezoedeling, onreinheid”)
 B. nom.-acc.sg. *-eššar*, gen. *-ešnaš* (bv. *ḫanneššar* “rechtszaak”, *uppessar* “geschenk”)
 C. nom.-acc.sg. *-uar*, gen. *-unaš* (bv. *partāuar* “vleugel”)
 D. nom.-acc.sg. *-mar*, gen. *-mnaš* (bv. *ḫilammar* “zuilengalerij”)

(zie voor de assimilatie **-tnaš* > *-nnaš* onder 7.5.2)

De verbuiging is voor alle vier types in wezen gelijk. De pl. is slechts gebrekkig geattesteerd: de nom.-acc.pl. is normaliter identiek aan de nom.-acc.sg., eventueel voorzien van het sumerografisch pl.-morfeem Hl.A . Soms wordt bij een pl.-vorm de *-a-* van de laatste syllabe plene gespeld: *-a-ar* i.p.v. *-ar*. Daarnaast komt er een uitgang *-i* voor (bv. *zankilatarri*^{Hl.A}). De nomina op *-tar* zijn vooral verbaalabstracta en komen vaak voor naast causativa op *-ahḫ-*: bv. *idālu-* “kwaad, slecht” > *idālaḫahḫ-* “slecht behandelen” > *idālaḫatar* “slechte behandeling, slechtheid”. Op vergelijkbare wijze staan de nomina op *-eššar* vaak in verbinding met fientiva op *-ēšš-*: bv. *parkui-* “schoon” > *parkuēšš-* “schoon worden” > *parkueššar* “schoonheid, reinheid”. In de oudere taal kan de *-r* in Auslaut in het schrift weggelaten worden (cf. 7.5.1): bv. *paprāta* i.p.v. *paprātar*. Sommige Hittitologen zien in deze vormen zonder *-r* de oude pluralisvormen.

sing.	A	B	C	D	
nom.-acc.	<i>paprātar</i>	<i>ḫaneššar</i>	<i>partāuar</i>	<i>ḫilammar</i>	*-C-ṯ
gen.	<i>paprannaš</i>	<i>ḫannešnaš</i>		<i>ḫilamnaš</i>	*-C-n-os
dat.-loc.	<i>papranni</i>	<i>ḫannešni</i>		<i>ḫilamni</i>	*-C-n-ei
all.				<i>ḫilamna</i>	*-C-n-oH
erg.		<i>ḫannišnanza</i>		<i>ḫilamnanza</i>	*-C-n-ent-
abl.	<i>paprannaz</i>	<i>ḫanešnaz</i>	<i>partaunaz</i>	<i>ḫilamnaz</i>	
instr.		<i>ḫannešnit</i>	<i>partāunit</i>		
plur.					
nom.-acc.		<i>uppeššar</i> ^{Hl.A}			
dat.-loc.			<i>partaunaš</i>		

7.1.3 Terwijl in de zojuist behandelde groep de *-a-* van de nom.-acc.sg. *-Car* in de casus obliqui verloren gaat (*-Cn-*), blijft er in de groep nom.-acc.sg. *-Car/-Cur* met gen. *-Vnaš*

een vocaal staan. Deze vocaal is bij een nom.-acc.sg. op *-ar* een *-a-* (bv. *uddar*, *uddanaš*), of een *-e-* (bv. *uātar*, *uītenaš*); bij een nom.-acc.sg. op *-ur* een *-u-* (bv. *mēhur*, *mēhunaš*) of *-ue-* (bv. *paḥhur*, *paḥhuenāš*).

Voorbeeld voor *-ar*, *-anaš*: *uttar* “woord(en), daad, zaak”, voor *-ar*, *-enaš*: *uātar* “water”.

sing.

nom.-acc.	<i>uttar</i>	*-C- <i>ṛ</i>	<i>uātar</i>	* <i>uód-ṛ</i>
gen.	<i>uttanāš</i>	*-C-on- <i>ós</i> ?	<i>uītenaš</i>	* <i>u(e)d-én-(o)s</i>
dat.-loc.	<i>uddanī, uddānī</i>	*-C-on- <i>éi</i> ?	<i>uītēni</i>	* <i>u(e)d-én-i</i>
all.		etc. ?	<i>uētena</i>	* <i>u(e)d-én-oH</i>
erg.	<i>uddananza</i>		<i>uētinanza</i>	* <i>u(e)d-en-ént-</i>
abl.	<i>uddānaza, uddanāz</i>			
instr.	<i>uddanīt</i>		<i>uīdanta, uēdanta, uītenit</i>	* <i>u(e)d-én-t</i>

plur.

nom.-acc.	<i>uttār</i>		<i>uītār, uēdār</i>	* <i>u(e)d-ōr</i>
gen., dat.-loc.	<i>uddanāš</i>		<i>uītenaš</i>	* <i>u(e)d-én-os</i>

Voorbeelden voor *-ur*, *-unaš*: *mēhur* “tijd, moment”; voor *-ur*, *-uenaš*: *paḥhur* “vuur”.

sing.

nom.-acc.	<i>mēhur</i>	*CéC- <i>ur</i>	<i>paḥhur</i>	* <i>péh₂-ur</i>
gen.	<i>mēhunaš</i>	*CéC-un- <i>os</i>	<i>paḥhuenas</i>	* <i>ph₂-uén-(o)s</i>
dat.-loc.	<i>mēhuni, meḥueni</i>	*CéC-un- <i>i</i>	<i>paḥhueni</i>	* <i>ph₂-uén-i</i>
all.			<i>paḥhuenta</i>	* <i>ph₂-uén-oH</i>
erg.			<i>paḥhuenanza</i>	* <i>ph₂-un-ént-</i>
abl.			<i>paḥhuenaz</i>	
instr.			<i>paḥhuenit</i>	* <i>ph₂-uén- + -it</i>

plur.

nom.-acc.	<i>meḥurri</i> ^{HLA}
gen., dat.-loc.	<i>mēhunaš</i>

7.2 Pronomen: Het belangrijkste **pron. indefinitivum** is samengesteld uit het pron.relativum *kui-* + een indeclinabel suffix *-ki/-ka*: *kuiški*, *kuitki*. Het wordt zowel zelfstandig (“iemand, iets”) als bijvoeglijk (“een of ander, een”) gebruikt. De verbuiging is identiek aan het pron.relativum:

	sing.	plur.
nom.c.	<i>kuiški, kuiška</i>	<i>kuiēška</i>
acc.c.	<i>kuinki</i>	<i>kuiušga</i>

nom.-acc.n.	<i>kuitki, kuitka</i>	<i>kuek(k)a, kuekki</i>
gen.	<i>kuēlka, kuēlki</i>	
dat.-loc.	<i>kuedanikki, kuedanikka</i>	<i>kuedaška</i>
abl.	<i>kuezka</i>	

7.3.1 **Verbum:** Een belangrijke groep *-hi*-verba fleecteert volgens de zgn. half-consonantische conjugatie (IIc). In deze conjugatie heeft de sg. een vocaalstam (bv. *išša-* in *iššaḫḫi* “ik doe”), maar de pl. een consonantstam (*išš-* in *iššuḫeni /is-ḫeni/* “wij doen”). Dit geldt voor zowel het pres. als het pret. Voorbeeld: *išša-* (*ēšša-*) “doen, maken”.

		pres.	pret.
sing.	1	<i>iššaḫḫi, ēššaḫḫi</i>	<i>iššaḫḫun, ēššaḫḫun</i>
	2	<i>iššatti, ēššatti</i>	
	3	<i>iššai, ēššai</i>	<i>iššišta, ēššišta</i>
plur.	1	<i>iššuḫeni, ēššuḫeni</i>	<i>iššuḫen, ēššuḫen</i>
	2	<i>ištēni, iššatēni, ēššatteni</i>	<i>ššatten</i>
	3	<i>iššanzi, ēššanzi</i>	<i>iššer, ēššer</i>

Al in de oudere taalfase dringt in de 2pl. de *-a-* van de sg. analogisch binnen (*iššatēni* naast *ištēni*). In 1pl. gebeurde dit niet (HE §174-5).

7.3.2 Twee geïsoleerde verba van beweging zijn *pai-* “gaan” (Ih) en *uḫa-* “komen” (Ii). Ze worden vervoegd volgens de *mi*-conjugatie.

		pres.	pret.
sing.	1	<i>paimi</i>	<i>pāun</i>
	2	<i>paiši</i>	<i>paitta</i>
	3	<i>paizzi</i>	<i>pait</i>
plur.	1	<i>paiḫani, pāiḫeni</i>	<i>paiḫen</i>
	2	<i>paittani, paitteni</i>	
	3	<i>pānzi</i>	<i>pāer</i>
		part.	<i>pānt-</i>
		pres.	pret.
sing.	1	<i>uḫami</i>	<i>uḫanun</i>
	2	<i>uḫaši</i>	<i>uḫaš</i>
	3	<i>ḫezzi</i>	<i>ḫet</i>
plur.	1	<i>uḫaḫeni</i>	<i>uḫaḫen</i>
	2	<i>uḫatteni</i>	<i>uḫatten</i>
	3	<i>uḫanzi, ḫenzi</i>	<i>ḫer</i>
		part.	<i>uḫant-</i>

7.3.3 De oorspronkelijke allatief op *-(a)nna* van de nomina op *-(ā)tar* (cf. 7.1.2 A) is in het Hittitisch versterkt tot een **infinitivus**, de zgn. “Inf. II” (voor de “Inf. I” zie 10.3.3).

Deze inf. wordt overwegend van de ablatende verba van de klasse Ib-c gevormd (*adanna*, *kunanna*) en heeft vooral finale betekenis: ^{URU}*Nerikkan URU-an appanna UL kuiški šanhta* “niemand probeerde Nerik, de stad, te nemen”, *ANA* ^d*Kumarbi* ^{GIŠ}*hašalli ašanna tianzi* “voor Kumarbi zetten ze (*tianzi*) een stoel neer om te gaan zitten”.

7.4.1 Syntax: Als een zin wordt ingeleid door het conditionele *mān* “als”, of door een pron.relativum dan blijft het suffix *-ki/-ka* van het pron.indefinitivum vaak achterwege: vergelijk bv. *kinun=a mān DUMU.LUGAL kuiški yaštai* “als nu echter een of andere prins zondigt”, maar *nu=kan mān INA É.LUGAL kuit hūrtijaš uttar nāyi EGIR-an* “als in het paleis een of ander (*kuit* i.p.v. *kuitki*) woord van vervloeking (*hūrti-*) nog achter(blijft, lett. is)”; *kuiš=ma=za ŠA MAMETI kuedani kišari* “wie echter voor iemand (*kuedani* i.p.v. *kuedanikki*) (een man) van de eed wordt” (d.w.z. wie bij iemand anders onder ede komt te staan).

7.4.2 Het pron.relativum komt soms paarsgewijs voor (*kuiš ... kuiš*) en betekent dan: “de een ... de ander”. Bv. *nu KUR.KUR^{HLA} LU^LKÚR kue šullanta kuēš=kan tuk ANA^dTelipinu Û ANA DINGIR^{MEŠ} URU^UHatti UL nahhanteš kuēš=ma BIBRI^{HLA} GAL^{HLA}danna* (“te nemen”) *šanhanzi kuēš=ma=šmaš=za A.ŠÀ A.GÀR=KUNU^{GIŠ}KIRI₆.GEŠTIN dannattaḫḫuḫanzi* (“te plunderen”) *šanhanzi* “en de landen, die in staat van oorlog verkeren (*sullanta*), sommigen tonen voor U, Telipinu, en voor de goden van Hatti geen respect, anderen proberen voor zichzelf (Uw gouden etc.) vazen en bekers te nemen, weer anderen proberen Uw velden en wijngaarden te plunderen”. (HE §253).

7.4.3 Om een wens (optativus), een mogelijkheid (potentialis) of een onmogelijkheid (irrealis) uit te drukken, beschikt het Hittitisch over het partikel *man*. In tegenstelling tot de conjunctie *mān* met plene schrijving (*ma-a-an*) vertoont dit partikel vrijwel altijd de spelling *ma-an*. Het kan zowel zelfstandig als eerste woord in de zin als enclitisch (gehecht aan het eerste woord van de zin) gebruikt worden. Met *mān* kan het zich verbinden tot *māmma* (= *mān=man*).

Optativus

- met pres.: *apāš=man URU-aš ammel kišari* “moge die stad de mijne worden” (wens van de spreker).
- met pret.: *man=an=kan^mAškalijaš kuenta* “Askaliya wilde hem doden”.

Irrealis

- met pret.: *man INA^{URU}Hajaša pāun=pat nu=za MU.KAM-za tepaḫessanza ēsta* “ik zou nog naar Hajaša gegaan zijn, maar het jaar was te kort”.

Potentialis

- met pres.: *mān=mu 1-an DUMU=KA paišti* (“jij geeft”) *man=aš=ma^{LÚ}MUTI=IA kišari* “als je mij één zoon van jou geeft, dan kan hij mijn echtgenoot worden”.

- met pret.: *ammel=man=mu* DUMU-RU-IA *arḥa uppešta* “je had mijn zoon toch naar huis kunnen sturen!”.

De ontkenning hiervan is meestal *nauman/nauyan*: *n=e nauman pānzi* “ze willen niet gaan”.

7.5.1 Fonologie: Op een paar uitzonderingen na assimileert de cluster */tn-/* tot */nn-/*: vergelijk bv. bij de nomina op *-tar* de casus obliqui-stam op *-nn-* < **-tn-*. Soms blijft de *-tn-* bewaard, bv. *ḫuitar, ḫuitnaš* “vee, dieren”. (HE §32).

7.6 Spijkerschrift:

iš		uš		du		
da		it				
ḫu		ri		ar		
		kán				

7.7.1 Thema

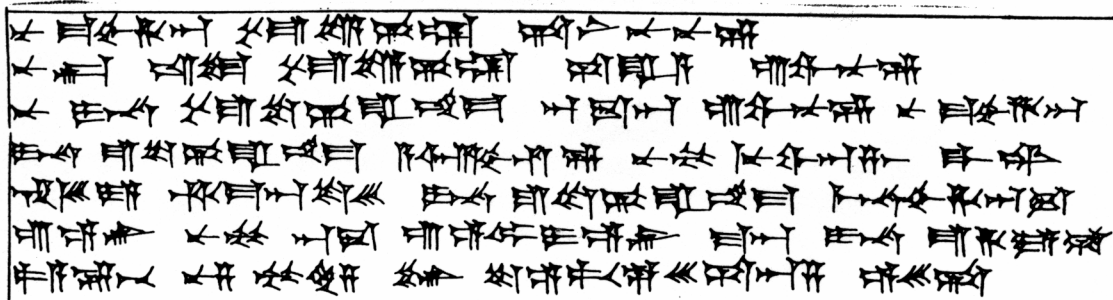
- na-aš-ta an-da-ia Ú-UL ku-in-ki tar-na-i pa-ra-a-ia-kán Ú-UL ku-in-ki tar-na-i*
- nu I-NA KUR ^{URU}Tág-ga-aš-ta pa-a-un nu-mu iš-ta-ma-aš-ša-an ku-it ḫar-ke-er nu-uš-ma-aš-kán nam-ma UD.KAM-az GÉŠPU-it EGIR-pa-an-da Ú-UL pa-a-un nu GE₆-az i-ia-aḫ-ḫa-at* (“ik marcheerde”)
- ták-ku GU₄-aš A.ŠÀ^{HLA}-ni ku-el-ka₄ a-ki BE-EL A.ŠÀ 2 GU₄ pa-a-i* (“hij zal geven”)
- ma-na-aš-kán šu-uḫ-ḫa-az kat-ta ma-uš-ta-at na-an ^{MUNUS.MEŠ}SUḫUR.LÁL e-ep-per na-an Ú-UL tar-né-er*
- nu ^dUTU^{ŠI} ^{URU}Kat-ḫa-id-du-ya-an GUL-un na-an IŠ-TU NAM.RA GU₄ UDU ^{URU}KÙ.BABBAR-si ar-ḫa ú-da-aḫ-ḫu-un URU-an-ma ar-ḫa ya-ar-nu-nu-un*

7.7.2 **Lectuur:** Uit Muršili's annalen KBo 4.4 iii 17-23

17 nu ma-aḥ-ḥa-an KUR^{URU} Kar-ga-miš ta-ni-nu-nu-un
 18 nu-kán IŠ-TU KUR^{URU} Kar-ga-miš ša-ra-a ú-ya-nu-un
 19 nu I-NA KUR^{URU} Te-ga-ra-am-ma an-da-an ú-ya-nu-un nu ma-aḥ-ḥa-an
 20 I-NA^{URU} Te-ga-ra-am-ma a-ar-aḥ-ḥu-un nu-mu^m Nu-ya-an-za-aš GAL.GEŠTIN
 21 EN^{MEŠ}-ja ḥu-u-ma-an-te-eš I-NA^{URU} Te-ga-ra-am-ma me-na-aḥ-ḥa-an-da
 22 ú-e-er nu-mu an-da ú-e-mi-i-e-er ma-an I-NA^{URU} Ḥa-ja-ša
 23 pa-a-un-pát nu-za MU.KAM-za še-er te-e-pa-u-e-eš-ša-an-za e-eš-ta

anda(n) (adv.)	in, binnen	ḡemiḡe-	aantreffen
āppanda (adv.)	achterna, later		
išpant- (GE ₆) c.	avond, nacht	A.ŠÀ	veld
pai- (Ih)	gaan	EN	generaal
šarā (adv.)	omhoog, naar boven	GAL.GEŠTIN	(hoogste legerrang)
šer	boven; daarvoor,	GEŠPU	vuist, geweld
	wegens	GUL	= ḡalh-
šuhḡa- c.	dak	MU.KAM	= ḡet(ant)-
taninu- (Ia)	op orde brengen	ŠUHUR.LÁL	dienares
tarna- (IIc)	laten (gaan)	URU	stad
anda tarna-	binnenlaten		
parā tarna-	naar buiten laten	BĒLU(M)	heer, officier,
tepaḡeššant- (adj.)	klein, kort		eigenaar
uda- (IIc)	brengen		
uḡa- (Ii)	komen	URUKÙ.BABBAR	Ḥattuša
ḡet(ant)- (MU.KAM)	jaar		

Spijkerschriftkopie van KBo IV 4 iii 17-23 van E. Forrer, *Keilschrifttexte aus Boghazköi* (KBo), Viertes Heft (Berlin 1920):

Extra spijkerschrifttekens die in bovenstaande tekst voorkomen:

kar		mu	
miš		GAL	
ra		GEŠTIN/ḡi5	
ḡa		KAM	
mi			

8.1.1 **Nomen:** Het Hittitisch beschikt over een kleine klasse *r*-stammen met zowel nomina als adjectiva. Het geslacht van deze nomina is vaak moeilijk vast te stellen, omdat neutrum en commune vormen al in OH naast elkaar voor komen. Voorbeelden: ^{DUG}*huppar* (c., n.), soort kruik, vaas, *kūrur* (n.) “vijandschap”, *šakuṽaššar-* (adj.) “volledig, compleet”.

sing.

nom.c.	<i>hupparaš</i>		<i>šakuṽaššaraš</i>
acc.c.	<i>hupparan</i>		<i>šakuṽaššaran</i>
nom.-acc.n.	<i>huppar</i> ¹	<i>kūrur</i>	<i>šakuṽaššar</i>
gen.	<i>hupparaš</i>	<i>kūruraš</i>	<i>šakuṽaššaraš</i>
dat.-loc.	<i>huppari, hupri</i>	<i>kūruri</i>	<i>šakuṽaššari</i>
erg.		<i>kūruranza</i>	
abl.	<i>hupparaz</i>		<i>šakuṽaššaraz</i>
instr.	<i>hupparit</i>		<i>šakuṽaššarit</i>

plur.

nom.c.	<i>hupparaš</i>		
acc.c.	<i>hupparuš</i>		<i>šakuṽaššaruš</i>
nom.-acc.n.	<i>huppar, huppari</i>	<i>kurur</i> ^{HL.A} , <i>kūruri</i> ^{HL.A}	
dat.-loc.pl.		<i>kūruraš</i>	

¹ Het is mogelijk dat nom.sg.n. *huppar* oorspronkelijk een asigmatische nom.sg.c. was (verg. *keššar* 8.1.2). Het is dan wel gek dat we ook nom.-acc.pl.n. *huppar* en *huppari* hebben.

Voor de uitgang *-i* in de nom.-acc.n.pl. vergelijk de *-r/n*-stammen (7.1), ook de uitgang *-a* komt voor, bv. *šittara* “zonnescijven” (van *šittar-* “zonnescijf”). De nom.-acc.n.sg. toont aan dat ^{DUG}*huppar-* en *šakuṽaššar-* geen *a*-stammen zijn.

8.1.2 Als enige *-r*-stam met ablaut hebben we *keššar-* dat wisselt met *kešr-*. Dit woord is commune, maar toont een oorspronkelijke asigmatische nom.sg. *keššar* naast een acc.sg. *kiššeran*. Deze ongewone situatie wordt in het Hittitisch secundair veranderd: aan de ene kant vinden we contexten waar de nom.sg. *keššar* als neutrum beschouwd moet worden, aan de andere kant ontstaat er een nieuwe nom.sg. *kiššeraš*, met een duidelijk gemarkeerde comm.nom.sg.-uitgang *-aš*.

sing.

nom.	<i>keššar, kišširaš, kiššaraš</i>	<i>*ḡ^hés-ṛ</i>
acc.	<i>kiššeran, kešširan</i>	<i>*ḡ^h(e)s-ér-ṛ</i>
gen.	<i>kišraš, kiššaraš, kiššeraš</i>	<i>*ḡ^h(e)s-r-ós</i>
dat.-loc.	<i>kišrī, kiššarī</i>	<i>*ḡ^h(e)s-r-éi</i>
all.	<i>kišrā</i>	<i>*ḡ^h(e)s-r-óH</i>
abl.	<i>kišraz, kiššaraz</i>	
instr.	<i>kiššarat, kiššarta, kiššarit.</i>	<i>*ḡ^hes-r-t ?</i>

plur.

acc. *kiššeruš* **ḡ^h(e)s-ér-ms*

8.1.3 De *l*-stammen bevatten neutrale substantiva, vooral deverbale nomina op *-ul*: type *uāštul* “zonde” van *uāšta-* (II) “zondigen”. Voorbeelden: *uāštul* (n.) “zonde”, *išhiul* (n.) “verdrag” (van *išhija-* “binden”), *taṽal* (n.), een drank.

sing.

nom.-acc.	<i>uāštul</i>	<i>išhiul</i>	<i>taṽal</i>
gen.	<i>uāšdulaš, uštulaš</i>	<i>išhiulaš</i>	<i>taṽalaš</i>
dat.-loc.	<i>uāšduli</i>	<i>išhiuli</i>	<i>taṽali</i>
abl.		<i>išhiullaza</i>	
instr.	<i>uāšdulit</i>		<i>taṽalit</i>

plur

nom.-acc.	<i>uāštul^{HLA}</i>	<i>išhiuli</i>
-----------	-----------------------------	----------------

Voor de uigang *-i* van de nom.-acc.n.pl. vergelijk de *r/n*-stammen (7.1.1) en boven (8.1.1) vormen als *kūruri*. (HE §79)

8.2.1 **Pronomen:** Twee andere vormen van het pron. indefinitivum zijn de woorden voor “ieder, elk” en “wie/wat ook maar”.

Voor “ieder, elk” maakt het Hittitisch een combinatie van het pron. relativum *kui-* + *-(i)a* “en, ook” (cf. 1.4.2): *kuišša*, *kuitta* (HE §126):

	sing.	plur.
nom.c.	<i>kuišša</i>	<i>kuešša</i>
acc.c.	<i>kuinna</i>	<i>kuiušša</i>
nom.-acc.n.	<i>kuitta</i>	
gen.	<i>kuella</i>	
dat.-loc.	<i>kuetanija</i>	
abl.		<i>kuezzija</i>

Voor de vorm *kuezzija* = *kuez* + *-(i)a* zie 8.5.

8.2.2 Het veralgemenende pron. relativum “wie/wat ook maar” kan ook op andere manieren worden gevormd: bv. door de verdubbeling van het pron. relativum (*kuiš(-)kuiš*): *kuit=ši=ššan kuit anda ēšta* “wat er ook maar op hem was/zat”, ^m*Ibri-LUGAL-maš=mu kue kue UNUTE^{MES} EGIR-pa maniaḥda* “welke wapens ook maar Ibrišarruma mij weer toedeelde”. Daarnaast bestaat de combinatie van *kui-* met het adverbium *imma* (adv. dat betekenis van het direkt voorafgaande woord versterkt) en het enclitisch pronomen *-a-* (cf. 2.2): *kuiš imma*, *kuiš imma kuiš*, *kuiš=aš imma kuiš*. Voorbeelden: *kuit=kan imma kuit kedani ANA ṬUPPI GAR-ri* “wat ook maar op

dit tablet is neergelegd”, *kuiš=aš imma kuiš ŠA É.GAL^{LIM} MUNUS* “wat voor een hofdame (lett. vrouw van het paleis) zij ook (is)”.

8.3.1 **Verbum**: Naast de ablautende *hi*-verba met *a/e*-wisseling, zijn er ook *hi*-werkwoorden die een wisseling *-ai-/i-* vertonen. Je vindt *-ai-* in de singularis en *-i-* in de pluralis en participia. Het patroon wordt enigszins vertroebeld doordat in een aantal vormen van het paradigma we i.p.v. *-ai-* de vocaal *-e-* (of soms *-i-*) vinden. Dit komt doordat de diftong *-ai-* voor een aantal consonanten (waaronder *-h-*) klankwettig tot *-e-* veranderd is. Voorbeelden: *pai-/pi-* “geven”, *dai-/ti-* “zetten, stellen”.

sing.pres.	1	<i>peḥḥi</i>	<i>teḥḥi</i>	<i>*C-óí-h₂e-i</i>
	2	<i>paitti, paišti</i>	<i>daitti</i>	<i>*C-óí-th₂e-i</i>
	3	<i>pāi</i>	<i>dāi</i>	<i>*C-óí-e-i</i>
plur.	1	<i>pīyeni</i>	<i>tīy₂eni¹</i>	<i>*C-i-yeni</i>
	2	<i>pišteni, paišteni</i>	<i>taišteni, taitteni</i>	<i>*C-i-steni</i>
	3	<i>pijanzi</i>	<i>tijanzi</i>	<i>*C-i-énti</i>
sing.pret.	1	<i>peḥḥun</i>	<i>teḥḥun</i>	
	2	<i>paitta</i>	<i>taitta, daišta</i>	
	3	<i>pāiš, paišta</i>	<i>dāiš</i>	
plur.	1	<i>piy₂en³</i>	<i>daiy₂en²</i>	
	2		<i>daišten</i>	
	3	<i>pijer</i>	<i>dāer, dajer</i>	
part.		<i>piant-</i>	<i>tijant-</i>	

¹ 1pl.pres. *tīy₂eni* is een secundaire vorm, die analoog gemaakt is naar de 3pl.pres. *tijanzi*, die formeel als zowel *ti-anzi* als *tīja-nzi* geanalyseerd kan worden (voor verba in *-ie/-ija-* zie 9.3.1).

² Merk op dat *pai-/pi-* in het pret.plur. de zwakke stam heeft (*pi-*), terwijl *dai-/ti-* daar de sterke stam heeft, *dai-*.

8.3.1a Een werkwoord dat grotendeels hetzelfde verbuigt, is *nai-/nei-* “draaien, sturen”. Deze heeft echter i.p.v. een zwakke stam **ni-* een stam *nei-*. Dit komt door invloed van de medio-passieve vormen van dit werkwoord, *neja(ri)*.

		actief	medio-passief
pres.sing.	1	<i>neḥḥi</i>	<i>nejahhari</i>
	2	<i>naitti</i>	<i>nejattati, naistari</i>
	3	<i>nāi</i>	<i>nea, nejari</i>
plur.	1	<i>naiy₂ani</i>	
	2	<i>naištani, naišteni</i>	
	3	<i>nejanzi</i>	<i>neanda, nejantari</i>
pret.sing.	1	<i>neḥḥun</i>	<i>nejahhat</i>
	2	<i>naitta</i>	
	3	<i>naiš, naišta</i>	<i>nejat, neattat</i>
plur.	1	<i>nejay₂en</i>	
	3	<i>najer, nej₂er</i>	<i>neantat(i)</i>
part.		<i>neant-</i>	

8.3.2 Het volgende *hi*-werkwoord wordt traditioneel gepresenteerd als uitgaande op *-a-* (Ile), terwijl we vormen met *-a-*, *-i-* en *-ija-* vinden. Het betreft *mema-/memi-/memija-* “spreken, zeggen”:

		pres.	pret.
sing.	1	<i>mēmahhi</i>	<i>memaḥḥun</i>
	2	<i>mēmatti</i>	<i>memišta</i>
	3	<i>mēmai, memāi</i>	<i>mēmīšta, memaš</i>
plur.	1	<i>memiḫeni, memijaḫeni</i>	<i>memaḫen, memijaḫen</i>
	2	<i>memišteni, mematteni</i>	<i>memišten</i>
	3	<i>memiḫanzi, memanzi</i>	<i>memier</i>
part.		<i>memiḫant-, memant-</i>	

8.3.3 Naast *mema-/memi(a)-* “spreken, zeggen” is er ook een ander werkwoord voor “zeggen” dat tevens onregelmatigheid vertoont. Het is een suppletief werkwoord, d.w.z. dat er twee (etymologisch) verschillende stammen binnen het paradigma gebruikt worden. Het betreft *tē-/tar-* “zeggen”:

		pres.	pret.
sing.	1	<i>tēmi</i>	<i>tenun</i>
	2	<i>teši</i>	<i>tēš, tēt</i>
	3	<i>tēzzi</i>	<i>tēt</i>
plur.	1	<i>tarḫeni</i>	
	2	<i>tetteni, tarteni</i>	
	3	<i>taranzi</i>	<i>terer</i>
part.		<i>tarant-</i>	

8.3.4 Als enige morfologische in de verbaalvorm uitgedrukte modus naast de indicativus heeft het Hittitisch een **imperativus**. Behalve voor de 1pl. is er in principe voor alle personen een sing. en plur. een imperativus-vorm. De vorm van de 1sg. komt echter vrij zelden voor en heeft meer de waarde van een **voluntatief** (“ik wil/moge ik ...”). Ook bij de imperativus moet er een onderscheid gemaakt worden in actief en medio-passief, in *mi-* en *hi-* conjugatie. De uitgangen zijn als volgt:

		-mi-	-hi-
actief			
sing.	1	<i>-allu, -allut, -lu, -lut, -lit</i>	
	2	<i>-Ø, -i, -t</i>	
	3	<i>-ttu</i>	<i>-u</i>
plur.	2	<i>-tten</i>	<i>-šten, -tten</i>
	3	<i>-antu</i>	
medio-passief			
sing.	1	<i>-ḫḫaru, -ḫḫaḫaru</i>	
	2	<i>-ḫḫut, -ḫḫuti</i>	
	3	<i>-aru, -ttaru</i>	
plur.	2	<i>-(d)dumat</i>	
	3	<i>-antaru</i>	

Het onderscheid in *-mi-* en *-hi-*conjugatie betreft alleen de 3sg.act. (*-ttu* vs. *-ttaru*). In het medio-passief vind je zowel *-aru* als *-ttaru* in 3sg.midd. De vorm van de uitgang correspondeert met de aan- of afwezigheid van *-tt-* in de 3sg.pres.midd.-uitgang *-a(ri)* of *-tta(ri)*, en heeft niets te maken met *mi-* of *hi-*conjugatie.

Voorbeelden voor de 1sg. “voluntativus”: *akallu* “moge ik sterven”, *ašallu*, *ešlut*, *ešlit* “ik wil zijn”, *memallu* “ik wil spreken”. De uitgang *-t* van de 2sg.imp. naast de *-Ø*-uitgang komt alleen voor bij causativa op *-nu-*: *tittanut* “jij moet zetten, zet!”. De uitgang *-i* in de 2sg. komt vooral voor bij *s*-stammen: *paḥši* “bescherm!”. Geïsoleerde imperatiefvormen zijn *ūt* “ga!” en *eḫu* “komaan”, *tet* “spreek!”. Voor de prohibitief of ontkennende imperatief zie 8.4.1.

8.4.1 Syntax: Een ontkennende imperatief of **prohibitief** wordt uitgedrukt door het woordje *le* + indicativus praesens: bv. *le paiši* “ga niet, je moet/mag niet gaan”, *le paizzi* “hij moet/mag niet gaan, laat hij niet gaan”. Bij wijze van uitzondering wordt heel soms ook de imperativus gebruikt: *le paiddu*. (HE §264, 280).

8.4.2 De directe rede wordt gekenmerkt door het partikel *-ua/-uar-* dat enclitisch aan het eerste woord van de directe rede gehecht wordt. De variant *-uar-* wordt gebruikt wanneer er nog enclitica volgen die met een vocaal beginnen. In het schema van de volgorde van enclitische elementen (cf. 3.4.3) komt *-ua/-uar-* op de tweede plaats, d.w.z. tussen de conjuncties *-(i)a*, *-a*, *-ma* en de pron.pers. *-a-* en *-naš/-šmaš-*: bv. *mahḫan=ma=ua=du=za=kan*, *nu=uar=aš=mu=šan*. Over het algemeen wordt het partikel, als de directe rede zich over meer dan een zin uitstrekt, aan het begin van elke nieuwe zin herhaald. Schrijvers zijn hier echter niet altijd even consequent in. Vaak wordt de directe rede aangekondigd door een werkwoord van zeggen, meedelen of vragen (bv. *mema-*, *tē-/tar-* “zeggen, spreken”, *punušš-* “vragen”) of een werkwoord dat een dergelijke handeling impliceert (bv. *li(n)k-* zweren, een eed afleggen”). Met een werkwoord van zeggen: *nu=ši kiššan memahḫun mān=ua=mu DINGIR^{MEŠ} kaniššanzi LUGAL-iššiahḫari=ua tuk=ma=ua ammedaz SIG₅-ešzi* “en ik sprak tot hem: ‘als de goden mij verkiezen en ik koning word, dan zul jij van mij goeds ervaren (lett. dan zal het aan jou door mij goed worden)’”. Niet met een werkwoord van zeggen: bv. *nu=nnāš lenkijaš ešūuen 1-aš=ua 1-an paḥšaru* “wij waren voor elkaar (mannen) van de eed (zwerend): ‘de één moet de ander beschermen!’”.

8.4.3 De in de vorige les behandelde verba *pai-* “gaan” en *uua-* “komen” treft men soms aan slechts voorafgegaan door de conjunctie *nu* en onmiddellijk, zonder enige conjunctie gevolgd door een volgende zin. Dit zogenaamd ‘fraseologisch gebruik’ van deze verba kan een omschrijving van een futurum zijn (“iets gaan doen”), een licht finale waarde hebben (“gaan om te ...”) of de handeling van het tweede verbum beschrijven als het resultaat van een proces (“zover komen, dat ... / gebeuren dat ...”). De vorm van *pai-* of *uua-* staat altijd in dezelfde persoon als het volgend verbum. Bv. *mān=kan uet ŠÀ É.LUGAL ḫanneššar ŠA^f Danuḫepa kišat* “toen het zover kwam, dat er in het paleis een rechtszaak tegen Danuḫepa plaats vond”, *paiūeni=uar=an=kan*

kuennumeni lett. “we gaan (en) doden hem” > “we gaan hem doden / we gaan om hem te doden”. (HE §312).

8.5 Fonologie: Als de conjunctie *-(i)a* (cf. 1.4.2) komt achter de *-z* van de abl., dan verschijnt i.p.v. het verwachte geminaat de cluster *-ziia*: bv. *kuezziia* < *kuez* + *-ia*. Dit komt doordat *-z* uit oorspronkelijke **-ti* komt: **tiia* > *-ziia*.

8.6 Spijkerschrift:

ra		al		ka			
ši		wa		ul		kum	
ru							
ut		di		ki			

8.7.1 Thema

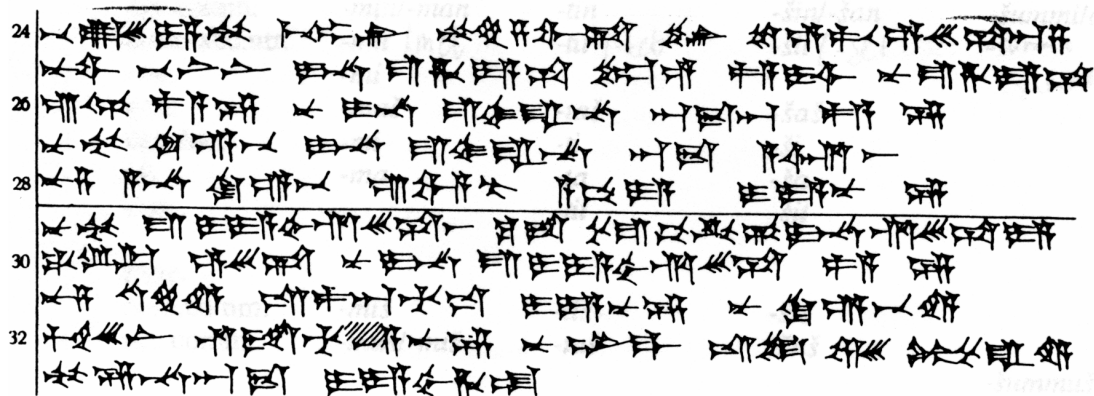
- an-da-ma-kán* UDU-un *ku-ya-a-pí* *ku-e-u-e-en* *nu* *li-in-ki-ia* *kat-ta-an* *ki-iš-ša-an* *da-i-ú-en*
- na-aš-ta* *tu-uk* ^{URU}*Hu-ul-la-an* *ku-ya-pí* *gi-im-ma-an-ti* *pa-ra-a* *ne-eḫ-ḫu-un* *nu-ut-ta* *a-pí-ia* *Ú-UL* *iš-ta-ma-aš-še-er*
- mar-ta-ri-ya-ra-at-kán* *nu-ya-ra-at-kán* *a-aš-zi*
- na-aš-ta* A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL *an-da* *aš-šu-li* *na-iš-du-ma-at*
- ta* LUGAL-uš ^{URU}*Ta-ḫur-pa-za* ^{URU}*A-ri-in-na* *an-da-an* ^{GIŠ}*GIGIR-it* *pa-iz-zi*
- na-aš* A-NA DUMU.É.GAL *GÜB-li-it* *ŠU-it* *pa-a-i* DUMU.É.GAL-*ma-aš* *GÜB-la-az* *ki-iš-ša-ra-az* LUGAL-*i* *pa-a-i*

8.7.2 Lectuur: uit Muršili's annalen (KBo 4.4 iii 24-33)

- 24 *BE-LU*^{MES} *ia-mu* *me-mi-er* MU.KAM-*za-ya-ta* *še-er* *te-e-pa-u-e-eš-ša-an-za*
 25 *nu-ya* BE-LÍ-NI I-NA ^{URU}*Ha-ia-ša* *le-e* *pa-i-ši* *nu* ^{URU}*Ha-ia-ša*
 26 *Ú-UL* *pa-a-un* *nu* I-NA ^{URU}*Ḫar-ra-na* *an-da-an* *pa-a-un*
 27 *nu-mu* KARAŠ I-NA ^{URU}*Ḫar-ra-na* *an-da* *a-ar-aš*
 28 *nu-za* A-NA KARAŠ *ú-ya-a-tar* *a-pí-ia* *i-ia-nu-un* (“ik voerde uit/deed”)
-
- 29 *nu-mu* ^{URU}*I-ia-aḫ-re-eš-ša-aš* *ku-it* KUR ^{URU}*Pí-ig-ga-i-na-re-eš-ša-ia*
 30 *ku-u-ru-ur* *e-eš-ta* *nu* I-NA ^{URU}*I-ia-aḫ-re-eš-ša* *pa-a-un*
 31 *nu-za* UD.KAM^{HIA} *iš-pa-an-ti-uš* *i-ia-nu-un* (“ik maakte”) *nu* KARAŠ^{HIA}
 32 *pár-ḫe-eš-ni* *ḫu-it-ti-ia-nu-un* (“ik trok”) *nu* LUGAL.GAL *IŠ-TU* ÉRIN^{MES} *ANŠE.KUR.RA*^{HIA}
 33 *mu-un-na-an-da* *i-ia-aḫ-ḫa-at* (“ik marcheerde”)

<i>apija</i> (adv.)	daar, toen
<i>āšš-</i> (Ia)	overblijven, horen bij
<i>aššul</i> n.	goedheid, genegenheid
<i>keššar</i> c.	hand
<i>gimmant-</i> c.	winter
<i>kiššan</i> (adv.)	zo, op deze wijze
<i>mar-/mer-</i> (Ib)	verdwijnen (act., midd.)
<i>munnanda</i> (adv.)	verborgen, stiekem
<i>anda nai-</i>	toewenden
<i>parā nai-</i>	sturen
<i>pai-</i> (II d)	geven
<i>parḥeššar</i> n.	haast
<i>dai-/ti-</i> (II d)	zetten, stellen
<i>uṽatar</i> n.	inspectie (lett. "het zien")
ANŠE.KUR.RA	paard
DUMU.É.GAL	paleisjonker
ÉRIN ^{MEŠ}	troepen
ÉRIN ^{MEŠ} ANŠE.KUR.RA ^{HLA}	troepen en wagenstrijders
GÜB(-la-)	links, linker
KARAŠ	leger

Spijkerschriftkopie van KBo IV 4 iii 24-33 van E. Forrer, *Keilschrifttexte aus Boghazköi* (KBo), Viertes Heft (Berlin 1920):

9.1 **Nomen:** Bij de *s*-stammen onderscheiden we een type zonder ablaut (voorbeeld *nēpiš-* (n.) “hemel”) en een type met ablaut (voorbeeld *aiš-/išš-* (KAxU) (n.) “mond”):

sing.

nom.-acc.	<i>nēpiš</i>	<i>*néb^h-es</i>	<i>aiš</i>	<i>*h₁éh₃-es</i>
gen.	<i>nēpišaš</i>	<i>*néb^h-es-os</i>	<i>iššaš</i>	<i>*h₁h₃-s-ós</i>
dat.-loc.	<i>nepiši</i>	<i>*néb^h-es-i</i>	<i>iššī, aīišši</i>	<i>*h₁h₃-s-éi</i>
all.	<i>nēpiša</i>	etc.	<i>iššā</i>	<i>*h₁h₃-s-óH</i>
abl.	<i>nepišza, nepišaz</i>		<i>iššāz</i>	
instr.			<i>iššit</i>	

plur.

nom.-acc.	KAxU ^{HIA}
gen., dat.-loc.	<i>iššaš</i>

Naast de bovengenoemde neutrum-vormen komen er ook geïsoleerd enkele commune-vormen voor van het sumerogram KAxU: bv. acc.sg.c. KAxU-*an*, acc.pl.c. KAxU^{HIA}-*uš*. Het is echter mogelijk dat er achter dit sumerogram naast de lezing *aiš-* nog een ander Hittitisch woord schuilt met commune geslacht.

9.2 **Pronomen:** Kenmerkend voor de oudere taalfase van het Hittitisch is het schriftelijk uitdrukken van een **enclitisch pron. possessivum**. Dit hecht zich aan het woord waarvan het bezit wordt uitgedrukt en past zich daaraan aan in geslacht, getal en naamval: bv. nom.sg.c. *attaš=miš* “mijn vader”, nom.-acc.sg.n. *uttar=šmet* “jullie woord”, dat.-loc.sg. *kiššari=tti* “in jouw hand”. Afgezien van de nom.-acc.sg.n. op *-t*, welke kenmerkend is voor de pronominale verbuiging, vertoont het paradigma verder de flectie van het nomen. De stam van het enclitisch pron.possessivum wisselt tussen *a-* en *e/i-*stam. Voor de sing. hebben we *-me/i-/ma-* “mijn”, *-tte/i-/tta-* “jouw, uw”, *-šše/i-/šša-* “zijn, haar”, voor de plur. *-šumme/i-* “onze” en één stam *-šme/i-/šma-* “jullie, hun”. Van de laatste stam komen na een consonant in auslaut ook spellingen *-ša-me-/še-me-* voor ter weergave van de cluster */Cšm/*. Het encl.pron.poss. wordt vooral in het OH geschreven. In het NH vinden we vrijwel uitsluitend dat de Akkadisch enclitische possessieve pronomina geschreven worden, maar zij moeten waarschijnlijk nog wel gelezen worden als de Hittitische pronomina.

	singularis			pluralis	
sing.	1	2	3	1	2-3
nom.c.	<i>-miš/-meš</i>	<i>-ttiš</i>	<i>-ššiš</i>	<i>-šummiš</i>	<i>-šmiš/-šmeš</i>
acc.c.	<i>-min/-man</i>	<i>-ttin</i>	<i>-ššin/-ššan</i>	<i>-šummin/-šumman</i>	<i>-šman</i>
nom.-acc.n.	<i>-met/-mit</i>	<i>-ttet/-ttit</i>	<i>-ššet/-ššit</i>	<i>-šummet/-šummit</i>	<i>-šmet/-šmit</i>
voc.	<i>-mi</i>				
gen.	<i>-maš</i>	<i>-ttaš</i>	<i>-ššaš</i>		
dat.-loc.	<i>-mi</i>	<i>-tti</i>	<i>-šši</i>		<i>-šmi</i>

all.	-ma	-tta	-šša		-šma
instr.		-ttit	-ššit		-šmit
plur.					
nom.c.	-miš	-ttiš	-ššiš		
acc.c	-muš/-miš	-ttuš	-ššuš	-šummuš	-šmuš
nom.-acc.n.	-mit		-ššit		
gen.	-man				
dat.-loc.		-ttaš			-šmaš

De -n van de accusativus van een substantief assimileert meestal aan de -m-/-š-/-t- van het pron.: *attamman* < *attan=man* “mijn vader”, *halugatallattin* < *halugatallan=tin* “jouw bode”.

9.3.1 Verbum: Een omvangrijke klasse van *mi*-verba is de thematische klasse (Ie). D.w.z. dat oorspronkelijk de verbaalvorm was opgebouwd uit een stamvorm + (een suffix met) themavocaal -e-/-a- + uitgang. De oorspronkelijke verdeling van de themavocaal is een -e- (ook vaak -i- geschreven) in 2 en 3sg. en 2pl., een -a- in 1sg. en 1 en 3pl. Deze verdeling wordt echter al vrij snel door analogiewerking doorbroken. Er zijn synchroon drie types (Ie A-C) van thematische *mi*-verba te onderscheiden:

- A.** de verba met suffix -*je*-/-*ja*- (bv. *pešši_{ja}*/*pešši_{je}*- “werpen, gooien”, *i_{je}*-/*i_{ja}*- ‘doen, maken’)
- B.** de verba eindigend op -*ae*-/-*ā*- < -*a_{je}*-/-*a_{ja}*- (cf. 2.1.2) (bv. *hatrae*-/*hatrā*- “schrijven, sturen”)
- C.** de iteratief-distributiva op -*ške*-/-*ška*- (bv. *memiški*-/*memiška*-, cf. 9.3.2)

Bij de groepen A en B wordt over het algemeen de themavocaal -a- gegeneraliseerd, bij C de themavocaal -e-.

	A	B	
pres.sing.			
1	<i>i_{ja}mi, i_{emi}</i>	<i>hatrā_{mi}</i>	*-(o) _i o-mi
2	<i>i_{ja}ši, i_eši</i>	<i>hatrā_{si}</i>	*-(o) _i e-si
3	<i>i_{ez}zi, i_{ja}zzi</i>	<i>hatrā_{ez}zi</i>	*-(o) _i e-ti
plur.			
1	<i>i_{ja}u_{eni}, i_{ja}u_{ani}</i>	<i>hatrā_ueni</i>	*-(o) _i o-me
2	<i>i_{ja}tteni</i>	<i>hatrā_ttteni</i>	*-(o) _i e-th _i e
3	<i>i_{ja}nzi, i_{en}zi</i>	<i>hatrā_nzi</i>	*-(o) _i e-nti
pret.sing.			
1	<i>i_{ja}nun, i_{ja}n</i>	<i>hatrā_nnun</i>	*-(o) _i o-m + -un
2	<i>i_eš, i_{ja}š</i>	<i>hatrā_es</i>	*-(o) _i e-s
3	<i>i_et, i_{ja}t</i>	<i>hatrā_et</i>	*-(o) _i e-t
plur.			
1	<i>i_{ja}u_{en}</i>		
2	<i>i_{ja}tten</i>	<i>hatrā_ttten</i>	
3	<i>i_er, i_{ja}er</i>	<i>hatrā_er</i>	

imp.sing.	2	<i>iġa</i>	<i>ḫatrāi</i>
	3	<i>iġaddu</i>	
plur.	2	<i>iġatten</i>	
	3	<i>iġandu</i>	
part.		<i>iġant-</i>	<i>ḫatrānt-</i>

Het is duidelijk dat niet overal meer de oorspronkelijke verdeling van de themavocaal bewaard gebleven is en in de hier gegeven groepen de *-a-* de *-e-* verdringt.

9.3.2 Bij de iteratief-distributiva met het suffix *-ške-/ška-* (voor de betekenis zie 9.4.2) is de *-ška-* variant nog maar zelden bewaard (bijv. *pašgami* “ik steek”, *pišgaṇeni* ‘wij geven’) en wordt in het OH al meestal vervangen door *-ške-*. In het schema wordt eerst de archische flectie, en daarna de flectie zoals je die over het algemeen vindt gegeven.

pres.sing.	1	<i>-škami</i>	<i>memiškemi</i>	<i>*-skó-mi</i>
	2	<i>-škeši</i>	<i>memiškeši</i>	<i>*-ské-si</i>
	3	<i>-škezi</i>	<i>memiškezzi</i>	<i>*-ské-ti</i>
plur.	1	<i>-škaṇeni</i>	<i>memiškeṇani</i>	<i>*-skó-me</i>
	2	<i>-šketani, -šketeni</i>	<i>memišketteni</i>	<i>*-ské-th₁e</i>
	3	<i>-škanzi</i>	<i>memiškanzi</i>	<i>*-ské-nti</i>
pret.sing.	1	<i>-škanun</i>	<i>memiškenun</i>	<i>*-skó-m + -un</i>
	2	<i>-škeš</i>	<i>memiškeš</i>	<i>*-ské-s</i>
	3	<i>-šket</i>	<i>memišket</i>	<i>*-ské-t</i>
plur.	1	<i>-škeṇen</i>		
	2	<i>-šketten</i>	<i>memišketten</i>	
	3	<i>-šker</i>	<i>memišker</i>	
imp.sing.	2	<i>-škī</i>	<i>memiški</i>	<i>*-ské</i>
	3	<i>-škettu</i>	<i>memiškeddu</i>	<i>*-ské-tu</i>
plur.	2	<i>-šketten</i>	<i>memišketten</i>	
	3	<i>-škantu</i>	<i>memiškandu</i>	<i>*-ské-ntu</i>
part.		<i>-škant-</i>	<i>memiškant-</i>	<i>*-ské-nt-</i>

9.3.3 Onregelmatig van flectie is het verbum *auš-/au-/u-* ‘zien’ (IIIa). Niet alleen lijkt het drie verschillende stammen te hebben, ook wisselt het tussen de *mi-* en de *ḫi-* conjugatie. Toch is er een systeem te ontdekken. Oorspronkelijk was dit werkwoord een *ḫi-* werkwoord met de ablautende stam *au-/u-*. De stam *au-* werd tot *ū-* in bepaalde condities, namelijk voor *-ḫ-* (vandaar *ūḫḫi* < **auḫḫi*), verg. 8.3.1. De 3sg.pres. was oorspronkelijk **aui*, maar dit was blijkbaar te onduidelijk, De vorm werd analoog aan 3sg.pret. *aušta* (*au-* + uitgang *-š-ta*) vervangen door *aušzi*, wat verklaart dat in 3sg.pres. we de stam *auš-* tegenkomen. Deze stam heeft zich verspreid over andere vormen van het paradigma. In het medio-passief is naast de stam *auš-* ook de stam *uṽa-* gegeneraliseerd. Een ander verbum dat eenzelfde flectie vertoont is *mauš-* “vallen” (cf. 2.3.3).

sing.	pres.act.	pret.act.	pres.midd.	pret.midd.
1	<i>ūḫḫi</i>	<i>ūḫḫun</i>		<i>uḫaḫḫat, aušḫaḫat</i>
2	<i>autti</i>	<i>aušta</i>		
3	<i>aušzi</i>	<i>aušta</i>		<i>auštat</i>
plur.				
1	<i>umeni, aumeni</i>	<i>aumen</i>	<i>uḫaḫaštari</i>	
2	<i>uštēni, auštēni, auttēni</i>			
3	<i>uḫanzi</i>	<i>aḫer</i>		<i>uḫantat</i>
sing.	imp.act.		imp.midd.	
1	<i>uḫallu, uḫellut</i>		<i>uḫaḫḫaru</i>	
2	<i>au</i>			
3	<i>aušdu</i>		<i>uḫaru</i>	
plur.				
2	<i>aušten</i>			
3	<i>uḫandu</i>		<i>uḫandaru</i>	
part.		<i>uḫant-</i>		
iter.		<i>uške/a-</i>		

9.3.4 Het Hittitisch beschikt over een infinitieve verbaalvorm, traditioneel **supinum** genoemd, met de betekenis van een infinitivus (“om te ...”). Het wordt gevormd door de uitgang *-uḫan* te voegen aan de verbaalstam: bv. *ḫalḫuḫan* “slaan” (van *ḫalḫ-*), *iššuḫan* “doen, maken” (van *išša-/išš-*). Opvallend vaak wordt dit supinum gevormd van de iteratief-distributief op *-ške-*: bv. *ḫalḫiškeuḫan* “(telkens) te slaan” (van *ḫalḫiške-*), *memiškeuḫan* “(telkens) te spreken” (van *memiške-*), *akkiškeuḫan* “telkens te sterven” (van *akkiške-*). Voor de syntactische gebruikswijze zie 9.4.1.

9.4.1 **Syntaxis**: Het zgn. **supinum** op *-uḫan* komt alleen voor in combinatie met *dai-/ti-* “zetten” (cf. 8.3), waarbij *dai-/ti-* “beginnen” gaat betekenen. Bv. *mān=ši zahḫain pāiš n=an=za namma* ^{MUŠ}*Illuḫankan tarahḫuḫan dāiš* “toen hij met haar (=ši) de strijd aanging, begon hij haar (=an), de draak Illuḫanka, te verslaan”, ^d*Tašmišuš* ^d*U-ni EGIR-pa memiškeuḫan dāiš* “Tašmišu begon weer tot de Stormgod te spreken”.

9.4.2 Het boven (9.3.2) besproken suffix op *-ške-* kan van in principe ieder verbum een vorm met iteratieve, distributieve of duratieve betekenis maken. Voor de **iteratieve** nuance vergelijk: LUGAL-*uš=ma=kan mahḫan UD-tili šipanzakezzi* “als de koning echter dagelijks (UD-tili) offert”, **distributief**: *nu kāša apedani memini LIM* DINGIR ^{MEŠ}*tulija ḫalziḫanteš nu uškandu ištamaškandu=ja* “zie, de 1000 (LIM) goden zijn voor die zaak in vergadering bijeengeroepen en laten zij (ieder, stuk voor stuk) toezien en luisteren!”, **duratief**: *n=at INA UD.3.KAM azzikketten akkušketten* “jullie moeten het in drie dagen eten (en) drinken!”. Voor de fonologische problemen die kunnen ontstaan bij de stam van een verbum en het *-ške-* suffix, zie 9.5.

9.4.3 In het Hittitisch kan een woord van een neutraal geslacht niet het subject zijn van een transitief verbum met een object bij zich. Daarom beschikt het vanaf de oudste taalfase over de mogelijkheid om neutrale woorden door middel van een *-ant*-suffix commune-geslacht te geven, als deze woorden subject worden van een zin met een transitief verbum. Vergelijk bv. in de volgende passage eerst het neutrale *uātar* als object en daarna met *-ant*-suffix in *uītenanza* (*/uītenant-s/*) als subject: A-ni=*uā* *kuedani uūanun nu=*uā*=mu apāt uātar pešten parkunummaš=*uā* kuiš uītenanza ēšhar NIŠ DINGIR^{LIM} parkunuzi* “geeft mij het water (*uātar*: object), waartoe ik gekomen ben, het water (*uītenanza*: subject) van de reiniging (*parkunummaš*) dat bloed(vergieten) en (mein)eed reinigt”. In deze syllabus is deze vorm als **ergatief** geïnterpreteerd. Andere Hittitologen gebruiken ook wel de term **personifiërend suffix**.

9.5 **Fonologie:** Het suffix *-ške-* treedt direct aan de stam van een verbum. Als het verbum ablautend is, dan treedt het aan de zwakke stam. Wanneer de stam van het werkwoord op een vocaal eindigt, dan kan in het spijkerschrift het *-ške*-suffix vrij makkelijk geschreven worden: cf. *me-mi-iš-ke-* (van *mema-/memi-*), *ti-it-ta-nu-uš-ke-* (van *tittanu-*), *pí-eš-ši-iš-ke-* (van *peššiia-*) etc. Bij verba op *-š-* wordt de dan ontstane dubbele *-š-ške-* vereenvoudigd: *pu-nu-uš-ke-* (van *punuš-*). Bij verba op *-n-* wordt de *-n-* geassimileerd aan de *-š-*: *ku-*uā*-aš-ke-* (van *kuen-/kun-*, dus uit **ku_n-ske-*). Bij de overige consonantstammen ontstaat er een anaptyctische *schwa*, die geschreven wordt met *e/i*, tussen de consonant en *-ške-*: *akkiške-* (van *akk-*), *linkiške-* (van *li(n)k-*). In het OH komt de anaptyctische vocaal ook vaak tussen de *-š-* en *-k-* in: *anšike-* (van *anš-* “vegen”, ook *anšeške-*), *karšike-* (van *karš-* “snijden”, ook *karšiške-*). Van het verbum *dai-/ti-* “zetten, plaatsen” is de *-ške*-vorm *zikke-/tsakke-/* < **d^hh₁-ske-*.

9.6 Spijkerschrift

mu		mi		lum		lam	
dam		šu		ik		ak	
šir		lu/UDU		kat		mar	
az/uk				az		zé	
				uk			

9.7.1 Thema

- ma-an-kán* ^dUTU^{šl} BE-LÍ-IA BE-LU *ku-in-ki pa-ra-a na-it-ti ma-na KUR-i LÚ.KÚR*
Ú-UL dam-mi-iš-ḫa-ez-zi
- nu e-eš-har-šum-mi-it e-eš-šu-*uā*-an ti-i-e-er*

3. *ma-a-aḥ-ḥa-an* ^{GIŠ}*ḥu-lu-ga-an-ni-iš* *pár-na-aš-ša* (*parna-* = “huis”) *pa-iz-zi*
^{LÚ}*ša-la-aš-ḥa-aš-ma* ^{GIŠ}*ŠUKUR* ^{HLA}*A-NA* ^{LÚ}*Ī.DU*₈ *pa-a-i*
4. *ap-pé-ez-zi-ja-na* (“later echter”) ^m*A-ni-it-ta-aš* *LUGAL.GAL* ^d*ši-ú-šum-mi-in*
^{URU}*Za-a-al-pu-ya-az* *a-ap-pa* ^{URU}*Ne-e-ša* *pé-e-taḥ-ḥu-un*
5. *na-at ši-i-ú-ni-mi* *tu-uk me-mi-iš-ke-mi*
6. *nu-mu-za am-me-el* *DINGIR-IA* *DUMU.NAM.U*₁₉.*LU* *tu-ug-ga-aš-ta-aš*
iš-ta-an-za-aš-ta-aš *İR-KA* *ḥal-za-it-ta*

9.7.2 **Lecture:** uit Muršili's annalen KBo 4.4 iii 33-47

- 33 *nu-mu-kán* ^d*U* *NIR.GÁL* *BE-LÍ-IA*
- 34 ^d*Ha-ša-am-mi-li-in* *BE-LÍ-IA* *ú-e-ri-ja-an ḥar-ta*
- 35 *nu-mu mu-un-na-an-da ḥar-ta nu-mu* *Ú-UL* *ku-iš-ki a-uš-ta*
- 36 *nu-uš-ša-an pa-a-un* *KUR* ^{URU}*Pí-ig-ga-i-na-re-eš-ša* *ša-aš-ti*
- 37 *ya-al-aḥ-ḥu-un* *IŠ-TU* *NAM.RA* ^{HLA}*GU*₄ *UDU* *EGIR-an* *ú-e-mi-ja-nu-un*
- 38 *na-an an-da e-ep-pu-un* *KUR* ^{URU}*Pí-ig-ga-i-na-re-eš-ša-ma*
- 39 *ar-ḥa ya-ar-nu-nu-un*
-
- 40 *lu-uk-kat-ta-ma* *I-NA* ^{URU}*I-ja-aḥ-ri-iš-ša* *EGIR-pa* *ú-ya-nu-un*
- 41 *nu* ^{URU}*I-ja-aḥ-ri-iš-ša-an* *URU-an* *ar-ḥa ya-ar-nu-nu-un*
- 42 *IŠ-TU* *NAM.RA* ^{HLA}*-ma* *GU*₄ *UDU* *an-da e-ep-pu-un*
-
- 43 *lu-uk-kat-ti-ma* *I-NA* ^{URU}*Tap-ti-na* *pa-ra-a i-ja-aḥ-ḥa-at ma-aḥ-ḥa-an-ma*
- 44 *I-NA* ^{URU}*Tar-ku-ma* *a-ar-aḥ-ḥu-un* *nu* ^{URU}*Tar-ku-ma-an* *ar-ḥa ya-ar-nu-nu-un*
- 45 *nu-mu* ^{LÚ}^{MEŠ}*URU* *Tap-ti-na* ^{LÚ}^{MEŠ}*URU* *Har-ša-ma* ^{LÚ}^{MEŠ}*URU* *Pí-ku-ur-zi*
- 46 *me-na-aḥ-ḥa-an-da* *ú-e-er na-at-mu* *GÌR* ^{MEŠ}*-aš* *kat-ta-an*
- 47 *ḥa-a-li-ja-an-da-at* *nu ki-iš-ša-an me-mi-er*

<i>auš-/au-/u-</i>	zien	<i>uemiḥa-</i> (Ie A)	vinden
<i>ēšḥar</i> (gen. <i>išḥanaš</i>) n.	bloed	<i>ueriḥa-</i> (Ie A)	roepen
<i>ēšḥar ešša-</i>	bloed vergieten	<i>GÌR</i>	= <i>genu-</i>
<i>ḥaliḥa-</i> (Ie A, act./midd.)	knielen	^{LÚ} <i>Ī.DU</i> ₈	poortwachter
<i>ḥalzai-</i> (IIe)	roepen	<i>İR</i>	dienaar
<i>genu-</i> (<i>GÌR</i>) n.	kníe	<i>NAM.RA</i>	krijgs-
<i>lukatta/i</i> (adv.)	's ochtends, de volgende ochtend	^{GIŠ} <i>ŠUKUR</i>	gevangene speer
<i>munnae-</i> (Ie B)	verbergen	^d <i>U</i> <i>NIR.GÁL</i>	de machtige
<i>parā</i>	1. weg uit 2. verder		Stormgod
<i>pēda-</i> (IIc)	(weg)brengen	^m <i>Anitta</i>	grootkoning,
^{LÚ} <i>šalašḥa-</i> c.	paardenknecht		stichter van de
<i>šašta-</i>	slaap		hitt. konings-
^(d) <i>šiu(na)-</i>	god		dynastie (ca.
<i>dammešḥae-</i> (Ie B)	schaden		1750-1700)
<i>tu(e)kka-</i> c.	lichaam		

Spijkerschriftkopie van KBo IV 4 iii 33-47 van E. Forrer, *Keilschrifttexte aus Boghazköi* (KBo), Viertes Heft (Berlin 1920):

又必其制一 又其制一 又其制一
 34 上其制一 又其制一 又其制一
 又其制一 又其制一 又其制一
 36 上其制一 又其制一 又其制一
 又其制一 又其制一 又其制一
 38 上其制一 又其制一 又其制一
 又其制一 又其制一 又其制一
 40 上其制一 又其制一 又其制一
 又其制一 又其制一 又其制一
 42 上其制一 又其制一 又其制一
 又其制一 又其制一 又其制一
 44 上其制一 又其制一 又其制一
 又其制一 又其制一 又其制一
 46 上其制一 又其制一 又其制一
 又其制一 又其制一 又其制一

10.1 **Nomen:** Tot slot volgen hier drie substantiva met een onregelmatige verbuiging: *ker/kart-* (ŠÀ) (n.) “hart”, *per/parn-* (É) (n.) “huis(houding), bezit” en *utnē/utni-* (KUR) (n.) “land” (HE §72, 89).

sing.

nom.-acc.	<i>ker</i>	<i>per</i>	<i>utnē</i> ¹
gen.	<i>kartijaš</i> ²	<i>parnaš</i>	<i>utnijaš, utnejaš</i>
dat.-loc.	<i>kartī, kirti</i> ³	<i>parni, peri, É-er</i> ⁴	<i>utni, utnija, utneja, utnē</i>
all.	<i>karta</i>	<i>parna</i>	<i>utnija</i>
erg.	<i>kardianza</i>	<i>parnanza</i>	
abl.	<i>kartaz</i>	<i>parnaza, É-erza</i>	<i>utnijaz, utneaz</i>
instr.	<i>kardit</i>		

plur.

nom.-acc.	<i>É-er</i>	<i>utnē</i>
dat.-loc.	<i>parnaš</i>	

¹ *utnē* is eigenlijk een oude *-ēi-stam: **ud-n-ēi*, **ud-n-i-ós*.

² Voor de gen.sg. *kartijaš* verg. Gk. κῆρ, καρδίας.

³ *kartī* is waarschijnlijk de oude dat. **krd-ēi*, terwijl *kirti* waarschijnlijk de oude loc. **kérd-i* is.

⁴ *É-ir* is een uitgangslotze locativus.

10.2 **Pronomen:** Een anaforisch of terugwijzend pronomen is *aši/eni*. Dit pronomen is opgebouwd uit een stam *a-/u-* voor het commune en *i/e-* voor het neutrum en alle casus obliqui. Aan de nom. en acc. wordt bovendien een deiktisch partikel *-i* toegevoegd: *aš+i, un+i, en+i*. Het kan zowel bijvoeglijk als zelfstandig gebruikt worden.

	sing.	plur.		
nom.c.	<i>aši, ašiš, uniš, eniš</i>	<i>e, uniuš, eniuš</i>	<i>*h₁ós+i</i>	<i>*h₁ói</i>
acc.c.	<i>uni, aši, unin</i>	<i>uniuš, uni</i>	<i>*h₁óm+i</i>	<i>uni+-us</i>
nom.-acc.n.	<i>ini, eni</i>	<i>eni</i>	<i>*h₁í+m+i?</i>	
gen.	<i>ēl, unijaš</i>			
dat.-loc.	<i>edi, edani</i>	<i>edaš</i>		
abl.		<i>etez, edaza</i>		

De vormen acc.sg.c. *unin*, gen.sg. *unijaš*, nom.c.pl. *uniuš, eniuš* en acc.pl.c. *uniuš* zijn latere formaties op een nieuw gecreëerde stam *uni-*. De vorm *edaz* komt vooral adverbiaal voor in de betekenis “aan/van deze kant”; *edi* wordt uitsluitend adverbiaal gebruikt in de betekenis “daar(heen)”. Een adverbium gebouwd op de stam *e-* is *eniššan* “zo” (cf. *kiššan, apeniššan* “id.”). (HE §116-8).

10.3.1 **Verbum:** Een belangrijk maar enigszins geïsoleerd verbum is *dā-* “nemen” (Ilf) (HE §172):

		pres.	pret.	midd.pres.	midd.pret.
sing.	1	<i>dāḥḥi</i>	<i>dāḥḥun</i>		
	2	<i>dātti</i>	<i>dātta</i>		
	3	<i>dāi</i>	<i>dāš, datta</i>	<i>dattari</i>	<i>dattat</i>
plur.	1	<i>tumeni, dāḡeni</i>	<i>dāḡen</i>		
	2	<i>datteni</i>	<i>dāttēn</i>		
	3	<i>danzi</i>	<i>dāer</i>		
imp.		sing.	plur.		
	1	<i>talit</i>			
	2	<i>dā</i>	<i>dāttēn</i>		
	3	<i>dāu, daddu</i>	<i>dandu</i>		
part.		<i>dant-</i>	iter. <i>daške-, daiške-</i>		

10.3.2 Naast de infinitieve vormen van het Hittitische verbum die we al gezien hebben, nl. de infinitivus (“II”) op *-anna* (7.3.3) en het supinum op *-ḡan* (9.3.4), onderscheiden we nog een **infinitivus “I”** op *-(u)ḡanzi* (zie onder, 10.3.3) en een **verbaalsubstantief** met nom.-acc. op *-(u)ḡar*, gen. *-(u)ḡaš*.

Zoals het verbaalabstractum op *-(ā)tar* met de daarbijbehorende inf. op *-anna* overwegend van de ablautende verba gevormd wordt (*adātar*, *adanna* van *ed-/ad-* “eten” etc.), zo treden de inf. op *-(u)ḡanzi* en het waarschijnlijk daarbijbehorende verbaalsubstantief op nom. *-(u)ḡar*, gen. *-(u)ḡaš* eveneens parallel op en worden overwegend van de andere verba gevormd: bv. *ḡalḡuḡar* “het slaan”, *ḡalḡuḡanzi* “om te slaan”, *teḡnumar* “het vernederen, vernedering”, *teḡnumanzi* “om te vernederen” (voor *-uḡ-* > *-um-* zie 3.5).

Het verbaalsubstantief op *-(u)ḡar* komt veel voor in de zgn. lexicale lijsten: dit zijn lijsten waarin de wereld van de mens van het oude Nabije Oosten geanalyseerd wordt in categorieën van begrippen. Naast lijsten waarin alleen sumerisch en akkadisch voorkomen, zijn er ook vele die daaraan bv. Hittitisch en Hurritisch toevoegen. In deze teksten wordt het Hittitische verbaalsubstantief op *-(u)ḡar* gebruikt als equivalent van de akkadische infinitief: bv. Akk. *erēšū(m)* “vragen, verlangen” = Hitt. *ḡekuḡar* (van *ḡek-* “id.”). De vormen op *-anna* of *-ḡanzi* vindt men hier niet.

De gen. op *-(u)ḡaš* en *-annaš* van het verbaalsubstantief geven aan wat er met het substantief waar de gen. van afhangt moet gebeuren of waartoe het dient: *pedan ḡenkuḡaš* “een plaats van het buigen” > “... waar gebogen moet worden”, *n=aš mān duddunumaš man=aš kunannaš* “of hij nu (een man is) van het vergeven of van het doden” > “of hem nu vergiffenis geschonken moet worden of dat hij nu gedood moet worden”, *adannaš* ^{GIŠ}BANŠUR “een tafel van het eten” > “een tafel om aan te eten”, *EZEN₄ ašannaš* “het feest van het gaan zitten (op de troon)” > “het feest van de troonsbestijging”.

10.3.3 De **infinitivus “P”** op *-(u)uānzi* heeft vooral finale betekenis: *n=ašta* EN.SÍSKUR *uāpuuānzi paizzi* “de patiënt gaat om zich te wassen”. Deze infinitivus kan ook wisselen met een finale dativus: vergelijk *BELI=NI=uā=naš* ^{URU}*Ḫattuši šāruuāuānzi le manijaḫti* “onze heer, lever ons niet over aan Ḫattuša om te plunderen (d.w.z. om geplunderd te worden)” met *n=an* ^{URU}*Ḫattuši ḫumanti šārayi manijaḫhun* “en die (stad) leverde ik over aan heel Ḫattuša ter plundering (lett. “voor buit” van *šāru-“buit”*). Van de inf. kan eventueel ook een acc.-object afhangen: *kue* KARAS^{HLA} *INA* ^{URU}*Nuḫašši ḫalki* ^{HLA}*-uš ḫarninkuānzi pēḫudan ḫarta* “welke troepen hij naar Nuḫašše gebracht had om het koren te vernietigen”.

10.4.1 **Syntaxis:** Het Hittitisch beschikt niet over een aparte morfologische categorie om een **comparatief** of **superlatief** uit te drukken. Toch kan een vergelijking uitgedrukt worden door middel van een dat.-loc. op de volgende wijze: “bij (= in vergelijking met) A is B ...”. Bv.: *ANA LUGAL KUR* ^{URU}*Tarḫuntašša 1-aš* ^{LÚ}*tūḫukantiš šalliš ēšdu namma=ma=ši=kan le kuiški šalliš* lett. “(vergeleken) bij de koning van Tarḫuntašša moet alleen (1-aš) de *tūḫukanti-* groot zijn, maar verder mag niemand (vergeleken) bij hem groot zijn” > “groter dan de koning van Tarḫuntašša mag alleen de *tūḫukanti* zijn, maar verder mag niemand groter dan hij zijn”, *nu=uā=kan ANA ÉRIN* ^{MEŠ}*=KA ÉRIN* ^{MEŠ}*=IA mekki* “(vergeleken) bij jouw troepen (zijn) mijn troepen talrijk” > “mijn troepen (zijn) talrijker dan jouw troepen”.

Komt er in de vergelijking *ḫūmant-* “ieder, alle(s)” of een vergelijkbaar woord voor, dan moeten we een superlatief vertalen: *DINGIR* ^{MEŠ}*-naš ḫumandaš* ^d*Zašḫapunaš šalliš* “(vergeleken) bij alle goden (is) *Zašḫapuna* groot” > “van alle goden (is) *Zašḫapuna* de grootste”.

Soms kan bij verba die van een adjectief afgeleid zijn door middel van *parā* “verder” een comparatief gemaakt worden: *nu mān ūezzi É* ^d*UTU* ^{URU}*PÚ-na parā ḫappinešzi* “en als het gebeurt, dat de tempel van de Zonnegodin van Arinna (nog) rijker wordt” (*ḫappinešš-* “rijk worden”); met verdubbeld *parā*: *IŠTU DINGIR* ^{LIM}*=mu parā parā SIG₅-iškettari* “door (toedoen van) de godin wordt het voor mij beter en beter” (*SIG₅-iške-* “goed worden”). (HE §221-3).

10.4.2 In de voorafgaande lessen zijn al een aantal malen de volgende woorden voorgekomen: *anda/andan* “in, binnen” *āppa/āppan* “terug, achter, weer”, *arḫa* “weg”, *katta/kattan* “onder, bij, met”, *parā/peran* “naar voren (weg), verder, voor” en *šarā/šer* “omhoog, boven”. Oorspronkelijk hebben we waarschijnlijk te maken met substantiva met de vormen op *-a* als allatief en die op *-an* als nom.-acc.n. Hun gebruik is echter snel verstard, zodat we in het algemeen beter van adverbia (“**local adverbs**, dimensionele adverbia”) spreken. Zo komen we tot het volgend overzicht:

<i>anda</i>	naar binnen	<i>andan</i>	binnen, in
<i>arḫa</i>	weg (vandaan)	<i>arḫza</i>	buiten
<i>āppa</i>	naar achteren, weer, terug	<i>āppan</i>	achter, weer
<i>parā</i>	naar voren (weg), uit, verder	<i>peran</i>	voor

<i>katta</i>	naar beneden	<i>kattan</i>	onder, beneden
<i>šarā</i>	naar boven, omhoog	<i>šer</i>	boven, op

Alleen in het OH lijkt nog een duidelijk contrast te bestaan tussen de vormen op *-a* die een beweging aanduiden en de andere, die een rust weergeven. In de oudste taalfase komen de adverbia op *-a* alleen voor bij verba die een beweging impliceren: bv. ^{LÚ}PÌRIG.TUR-*an šarā* HUR.SAG-*a parhanzi* “de ‘luipaard’-man jagen ze omhoog de berg op”. Dit contrast gaat in latere periodes, naar het lijkt, verloren. Eveneens alleen in het OH blijkt nog iets van het oorspronkelijke substantivische karakter van deze woorden: in sommige gevallen kunnen ze zich namelijk verbinden met vormen van het encl.pron.possessivum (cf. boven 9.2). Vergelijk bv. DUMU.É.GAL-*š=a pera(n)=šet* (*pé-e-ra-aš-še-et*) ^{GIŠ}*zupāri harzi* “en de paleisjonker houdt de toorts voor hem (lett. naar/wat betreft zijn voorzijde?)” en ^{MUŠEN}*haranan* ÉRIN^{MEŠ}-*an=a* LUGAL-*aš* MUNUS.LUGAL-*ašš=a šēr=šmet* (*še-e-er-še-me-et*) *uḥnumeni* “de adelaar en de troepen zwaaien wij over de koning en koningin (lett. over hun bovenzijde, nl. van de koning en de koningin)”. In het latere Hittitisch wordt deze constructie vervangen door een zelfstandige dativus (bv. *=ši ... peran* “voor hem” en ANA LUGAL MUNUS.LUGAL *šer*).

In de beschrijving van deze adverbia heeft men op grond van woordvolgorde de keuze tussen de termen postpositie, preverbium of adverbium. Een **postpositie** is een adverbium dat altijd in combinatie met een substantief in een vaste naamval voorkomt. De postpositie staat onmiddellijk achter het bijbehorende substantief. Een **preverbium** staat in nauwe samenhang met het verbum en nuanceert de betekenis ervan (*pai-* “gaan” - *anda pai-* “binnengaan”). De positie van het preverbium ten opzichte van dit verbum is aan vaste regels gebonden. Het zijn ook deze regels die het mogelijk maken een preverbium te onderscheiden van een **adverbium**. Het laatste heeft meer op de zin in zijn geheel dan alleen op het verbum betrekking. De keuze tussen postpositie, preverbium en adverbium is vaak erg moeilijk, en een systematische beschrijving ontbreekt nog. Vergelijk bv. de zin *uddar=ma=ši kue iššaz parā iḡattari* “welke woorden hem uit de mond komen”; is *parā* hier preverbium bij *iḡattari* (“eruit komen”) of postpositie met de abl. bij *iššaz* (“uit de mond”)? In de zin ANA ^dUTU^{šI}=*ia=at=kan* INA ^{URU}*Zithara* INA BURU₁₄ *iššaz parā aniḡauyen* “voor de majesteit hebben we het (i.e. het tablet/de tekst) in de stad Zithara in de herfst uit zijn mond opgetekend” hebben we duidelijk met *parā* als postpositie te maken en niet met een preverbium. Dit blijkt namelijk uit de volgende varianten: *kī=ma=kan tuppi* ANA ^dUTU^{šI} *iššaz parā* ^m*Hattušiliš anijat* “dit tablet heeft Hattušili uit de mond van de majesteit laten optekenen”, ANA ^dUTU^{šI}=*at=kan iššaz parā* INA ^{URU}*Zithara* INA BURU₁₄ *aniḡauyen*. Hier wordt de vaste combinatie *iššaz parā* door verschillende elementen (^m*Hattušiliš*, INA ^{URU}*Zithara* INA BURU₁₄) van het verbum gescheiden. Daarnaast echter komt dezelfde zin voor met *parā* gescheiden van *iššaz* direct voor het verbum, dus als preverbium: ANA ^dUTU^{šI}=*ia=at=kan iššaz* ^{URU}*Zithara* INA BURU₁₄ *parā aniḡauyen*. hieruit blijkt dat het Hittitisch dezelfde inhoud op verschillende syntactische manieren kan weergeven.

In geval van een preverbium kunnen als regel een aantal elementen tussen het preverbium en het verbum treden: dit zijn negaties (*natta/ŪL*, *lē*), vormen van het pron.indefinitivum (*kuiski* etc.) en adverbia of adverbiale wendingen: *kūn UN-an apez pedaz arha UL=pat tittanuꞑanzi* “deze man zullen ze zeker (=pat) niet uit die positie af (*arha*) zetten”, *n=asta anda lē kuinki tarnai* “hij moet niemand binnen (*anda*) laten”.

10.5 Spijkerschrift:

rad		gi		nam		pal/BAL	
liš		tàš					
ib		ur		gur			
zu				kiš			

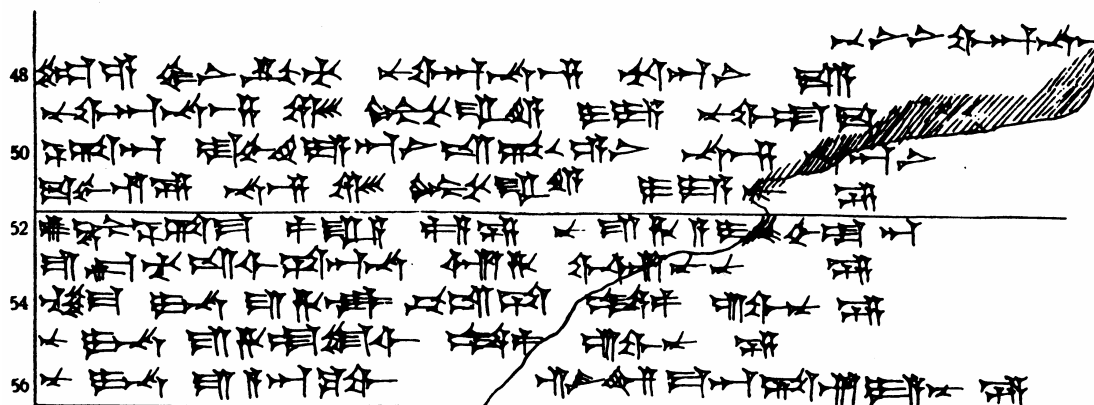
10.6.1 **Lectuur:** uit Muršili's annalen KBo 4.4 iii 47-56.

47 *nu ki-iš-ša-an me-mi-er BE-LÍ-NI-ya-an-na-aš*
48 *le-e ḥar-ni-ik-ti nu-ya-an-na-aš-za ÌR-an-ni da-a*
49 *nu-ya-an-na-aš-za ÉRIN^{MEŠ} ANŠE.KUR.RA^{HLA} i-ja nu-ya-ad-da la-aḥ-ḫi*
50 *kat-ta-an la-aḥ-ḫi-ja-an-ni-iš-ga-u-e-ni na-aš-za ÌR-an-ni*
51 *da-aḥ-hu-un na-aš-za ÉRIN^{MEŠ} ANŠE.KUR.RA^{HLA} i-ja-nu-un*

52 *lu-uk-kat-ta-ma pa-ra-a pa-a-un nu* ^{URU}*Ha-a-i-še-eh-la-an*
53 ^{URU}*Kán-ti-iš-ši-ša-an-na ar-ḥa ya-ar-nu-nu-un*
54 *nam-ma I-NA* ^{URU}*Ha-ak-pí-iš-ša EGIR-pa ú-ya-nu-un*
55 *nu I-NA* ^{URU}*Ha-at-tu-ši EGIR-pa ú-ya-nu-un*
56 *nu I-NA* ^{URU}*A-an-ku-ya gi-im-ma-an-ta-ri-ia-nu-un*

<i>ḥarni(n)k-</i>	vernietigen
<i>gimmantariia-</i> (Ie)	overwinteren
<i>lahḥiḥianniške-</i> (Ie)	te velde trekken
<i>lukatta</i> (adv.)	de volgende ochtend
<i>dā-</i>	nemen
ḪR- <i>ātar</i> n.	onderwerping, onderworpenheid

Spijkerschriftkopie van KBo IV 4 iii 47-56 van E. Forrer, *Keilschrifttexte aus Boghazköi* (KBo), Viertes Heft (Berlin 1920):

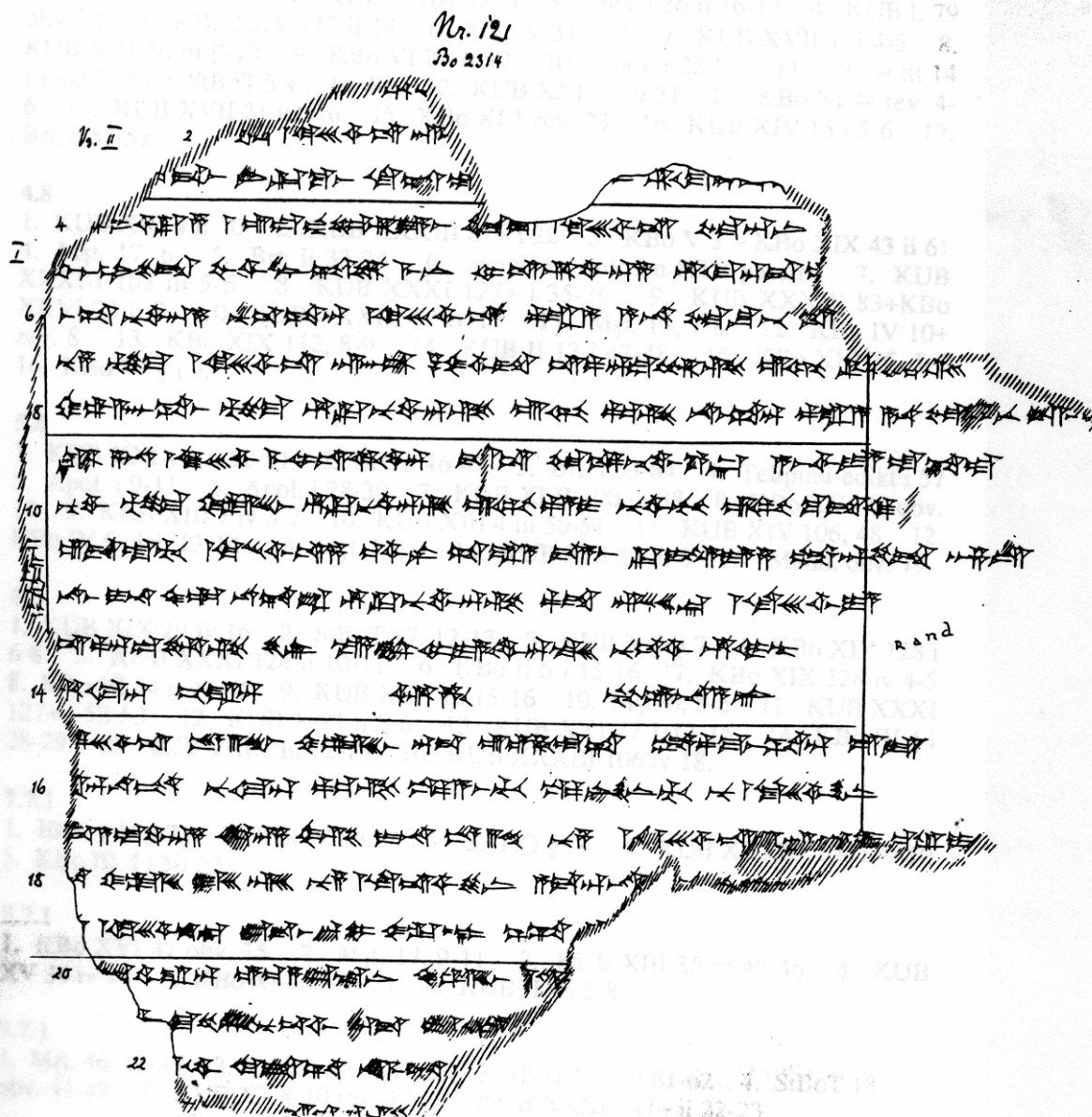
10.6.2 Lectuur: Het verhaal van de jager Kešši (KUB 33.121 ii 4-17)

4. ^mÚ-du-ub-šar-ri-ja-aš NIN-ZU ^mKe-eš-ši-iš DAM-an-ni [da-a-aš]
5. MUNUS-aš ŠUM-še-et [†]Ši-in-ta-li-me-ni mi-iš-ri-ya-an-za hu-u-ma-an-da-a[z-zi-ja]
6. aš-ša-nu-ya-an-za nu-uš-ša-an ^mKe-eš-ši-iš pa-ra-a A-NA DAM-ŠU-pát IŠ[-ME]
7. nu-za nam-ma ^mKe-eš-ši-iš DINGIR^{MEŠ}-uš ^{NINDA}har-ši-it iš-pa-an-du-uz-zi<-it> Ú-UL
kap-pu-ez-zi
8. HUR.SAG^{MEŠ}-ša-aš nam-ma hu-ur-nu-ya-an-zi Ú-UL pa-iz-zi na-aš-ša-an pa-ra-a
A-NA DAM-ŠU-pát IŠ-ME

9. AMA-ŠU A-NA ^mKe-eš-ši me-mi-iš-ke-u-ya-an da-iš DAM-KA-pát-ya-ták-kán
a-aš-ši-ja-at-ta-at
10. nu-ya nam-ma HUR.SAG^{MEŠ}-aš hu-ur-nu-ya-an-zi Ú-UL pa-a-i<-ši> nu-ya-mu Ú-UL
ku-it-ki
11. ú-da-at-ti ^mKe-eš-ši-iš-za ^{GIŠ}ŠUKUR ša-ra-a da-a-aš UR.TUR^{HLA}-ja-za EGIR-an-še-et
hal-za-iš
12. na-aš I-NA ^{HUR.SAG}Na-ta-ra hu-ur-nu-ya-an-zi pa-it DINGIR^{MEŠ}-eš-kán ^mKe-eš-ši-ja
13. iš-pa-an-du-uz-zi še-er kar-tim-mi-ja-u-ya-an-te-eš nu-uš-ši hu-u-i-tar
14. [h]u-u-ma-an pé-ra-an ar-ḫa mu-un-na-a-er

15. ^mKe-eš-ši-iš ITU.3.KAM-aš HUR.SAG^{MEŠ}-aš an-da ú-e-ḫa-at-ta EGIR-pa-ma-aš-ša-an
URU-ZU
16. [š]a-an-na-pí-liš nu-u-ma-an pa-iz-zi ka-a-aš-ti ka-ni-in-ti nu ^mKe-eš-ši-in
17. [i-d]a-a-la-ya-an-za GIG-an-za ḫar-zi

Spijkerschriftkopie van de voorzijde van KUB XXXIII 121 door H. Otten,
Keilschrifturkunden aus Boghazköi (KUB), Heft XXXIII (Berlin 1943):

11.1 Historische interpretatie: Het Hittitisch is op fonologisch gebied ten opzichte van het Proto-Indo-Europees niet drastisch veranderd. Toch zijn veel details nog onzeker. Daarom zal zeker lang niet alles wat in het volgende hoofdstuk beschreven wordt zonder slag of stoot door de wereldwijde Indo-Europeanisten aanvaard worden. De morfologische interpretatie van het Hittitisch is echter veel lastiger. Vooral het werkwoordsysteem (de specifiek Hittitische verdeling tussen de *mi*- en de *hi*-conjugatie en het missen van hele categorieën) is aanleiding tot veel discussie. Maar ook het nominaal systeem is lastig qua interpretatie (waar is het vrouwelijk geslacht gebleven?). Ook qua syntaxis is het Hittitisch historisch gezien lastig. Het is lastig te beoordelen of het uitgebreide gebruik van enclitica een innovatie of een archaïsme is. In dit hoofdstuk over de historische interpretatie van het Hittitisch zal vooral op de fonologie en (in mindere mate) op de morfologie ingegaan worden.

11.2 Historische fonologie: In het inleidende hoofdstuk is al een overzicht gegeven van het foneemsysteem van het Hittitisch (0.8):

Vocalen: /a/ /ā/ /e/ /ē/ /i/ /ī/ /u/ /ū/ /ə/

Stops: /p/ /t/ /k/ /k^w/
 /b/ /d/ /g/ /g^w/

Affricaat: /t^s/

Fricatieven: /ss/ /hh/ /hh^w/ ? /ʔ/
 /s/ /h/ /h^w/ ?

Resonanten: /mm/ /nn/ /rr/ /ll/
 /m/ /n/ /r/ /l/
 /ɰ/ /j/

We zagen al eerder dat vrijwel alle consonanten (behalve /ʔ/ en de glides /ɰ/ en /j/) een oppositie kennen tussen enkele en dubbele spelling. In het geval van de stops weten we dat dit verschil teruggaat op oorspronkelijke stemhebbendheid vs. stemloosheid. Bv. *-pp-* gaat terug op oorspronkelijke **p*, terwijl *-p-* teruggaat op **b^(h)*. Aangezien deze oppositie niet uitgedrukt wordt door gebruik te maken van de verschillen in stemhebbendheid in de oorspronkelijke (akkadische) fonetische waardes van de spijkerschrifttekens (bv. DA vs. TA), en aangezien eenzelfde oppositie ook lijkt te gelden voor bv. /h/ vs. /hh/ en /n/ vs. /nn/ wordt er vermoed dat synchroon de oppositie niet gekenmerkt wordt door stemhebbend- danwel stemloosheid. Misschien moeten we het verschil tussen de geminaat en enkel geschreven consonanten interpreteren als **fortis** vs. **lenis**. Deze termen hebben geen goede fonetische definities en daardoor blijft het synchrone fonetische onderscheid dan ook onduidelijk. Etymologisch is het verschil echter grotendeels verklaard.

De vocalen hebben bijna alle een oppositie in lengte. Het is echter lastig om dit lengteverschil goed te interpreteren. Er wordt algemeen aangenomen dat oude (PIE) lengteverschillen opgeheven zijn, en dat er nieuwe lengteverschillen ontstaan zijn door het accent: geaccentueerde vocalen worden (soms) gerekt, terwijl ongeaccentueerde vocalen (ook oorspronkelijk lange) kort worden/blijven. De precieze omstandigheden wanneer het accent lengte gaf zijn nog onduidelijk, en zullen in het onderstaande ook grotendeels genegeerd worden.

11.3 Klankwetten:

Vocalen:

***e**

*e blijft in de meeste gevallen *e*, met dien verstande dat het onder accent soms *ē* levert, maar in ongeaccentueerde toestand ook soms *i* geschreven wordt (fonetisch /ə/?). Wanneer een *e echter in een posttonische open syllabe staat, wordt het *a*

Bv.: (geaccentueerd)	*d ^h éḡ ^h -m > tēkan ‘aarde’
	*ḡ ^h és-r > keššar ‘hand’
(ongeaccentueerd)	*h ₁ edūól-u- > idālu- ‘slecht’
	*néb ^h es > nepiš ‘hemel’
(posttonisch, open syll.)	*h ₁ éd-ūeni > eduṽani ‘wij eten’

In de volgende gevallen wordt *e iets anders:

*h _{2/3} e > ḫa-	*h ₂ ent- > ḫant- ‘voorhoofd’
	*h ₃ erg- > ḫark- ‘te gronde gaan’
*eRh _{2/3} > aRh _{2/3}	*uelh ₃ - > ualḫ- ‘slaan’
	*b ^h erh ₂ - > parḫ- ‘jagen’
*enT > anT	*h ₁ dénti > adanzi ‘zij eten’
	*-uens > -uaš (gen.-uitgang verb.nomina op -uar)
*eRCC > aRCC	*kerpti > karpzi ‘hij plukt’
*enK > inK	*h ₁ lenḡ ^h - > link- ‘zweren’

***o**

*o wordt overal *a*. Hiervan is het duidelijker dat *ó > ā, terwijl ongeaccentueerde *o > a.

*kós > kāš ‘die’
*pédom > pedan ‘plaats’

***i en *u**

*i > i	*k ^w is > kuiš ‘wie’
*u > u	*iugom > iukan ‘juk’

Diftongen:

**ei* > *ē*
 maar: **Kei* > *Kī*

**neiH-o* > *nē(i)a* ‘draait, wendt’
 **geiso* > *kīša* ‘gebeurt’

**eu* > *ū*

**greus-* > *karūš-* ‘zwijgen’

**oi* > *ai* voor dentale consonanten, maar *ē* elders, vandaar:

pēhhi < **Poi-h₂e-i* ‘ik geef’
paitti < **Poi-th₂e-i* ‘jij geeft’

**ou* > *au* voor dentale consonanten, maar *ū* elders, vandaar

ūhhi < **h₁ou-h₂e-i* ‘ik zie’
autti < **h₁ou-th₂e-i* ‘jij ziet’

Glides:

**i* > *i̇* over het algemeen:

**iugom* > *iukan* ‘juk’
 **h₁iénti* > *iḫanzi* ‘zij gaan’

Echter: **#i̇e-* > **#e-*

**i̇ego-* > *eka-* ‘ijs’

**V_{i̇}V* > *V?V* met daarna contractie:

**-oḫeti* > *-aezzi* > *-aizzi* (uitg. 3sg.pres.)
 **-oḫomi* > *-āmi* (uitg. 1sg.pres.)

Met voorafgaande **d* wordt **i̇* tot *s*:

**dīēu-* > *šiu-* ‘god’ (details onzeker)

**u* > *u̇* over het algemeen:

**u̇elh₃-* > *u̇alh-*
 **néu_o-* > *nēu_a-*

Maar: **Tu_o-* > *Ta-*

**du_ojom* > *tān* ‘tweede’

**u* naast *u* > *m*:

**āššau_uš* > *āššamuš*, **tarnu_ueni* > *tarnumeni*

Stops:

De ontwikkeling van de stops is erg doorzichtig. De distinctie tussen de stemhebbende en geaspireerde stops is opgeheven. De distinctie tussen stemloos en stemhebbend wordt aangegeven met geminaat vs. enkele schrijving. Aangezien geminaten alleen in inlaut geschreven kunnen worden, is het onbekend of stops in anlaut en auslaut ook nog de distinctie in stem kennen. Sommige geleerden gaan ervan uit dat alle initiële en finale stops zijn samengevallen met betrekking tot stem. Dat dit nog niet het geval was in pre-Hittitische tijd is te zien aan het feit dat initiële **ti* iets anders oplevert dan initiële **di* (namelijk *z-* en *s-* respectievelijk).

In het Hittitisch zijn de palato- en gewone velaren samengevallen. De labiovelaren zijn als zodanig bewaard (zie ook 0.8). Waarschijnlijk is de sequentie **h₂u* geherinterpreteerd als /*hh^w*/.

*p:	* <i>pédom</i> > <i>pedan</i> ‘plaats’
	* <i>h₁penti</i> > <i>appanzi</i> ‘zij grijpen’
*b ^h :	* <i>b^hrg^hu-</i> > <i>parku-</i> ‘hoog’
	* <i>néb^hes</i> > <i>nēpiš</i> ‘hemel’
*t:	* <i>terk^w</i> > <i>tarku-</i> ‘dansen’
	* <i>-je-to</i> > <i>-ijetta</i> (uitgang 3sg.midd.)
*ti:	* <i>h₁esti</i> > <i>ešzi</i> ‘hij is’
	* <i>h₁senti</i> > <i>ašanzi</i> ‘zij zijn’
*d:	* <i>dóru-</i> > <i>tāru-</i> ‘hout’
	* <i>uódr</i> > <i>uātar</i> ‘water’
*di:	* <i>dieu-</i> > <i>šiu-</i> ‘god’
*k:	* <i>kēr</i> > <i>ker</i> ‘hart’
	* <i>dók-eie-</i> > <i>dākki</i> ‘het lijkt’
*ǵ:	* <i>ǵenu</i> > <i>genu</i> ‘knie’
*ǵ ^h :	* <i>ǵ^hésr</i> > <i>keššar</i> ‘hand’
	* <i>d^héǵ^hm</i> > <i>tēkan</i>
*k:	* <i>kes-</i> > <i>keš-</i> ‘kammen’
*g:	* <i>iugom</i> > <i>iukan</i> ‘juk’
*k ^w :	* <i>k^wis</i> > <i>kuis</i> ‘wie’
	* <i>to-k^we</i> > <i>takku</i> ‘indien’
*g ^w :	* <i>neg^wo-</i> > <i>nakumant-</i> ‘naakt’
*g ^{wh} :	* <i>g^{wh}en-</i> > <i>kuen-</i> ‘doden’
	* <i>h₁eg^{wh}</i> > <i>eku-</i> ‘drinken’

Resonanten

De resonanten blijven wanneer zij consonantisch zijn over het algemeen bewaard. Gesyllabificeerd kunnen er complicaties zijn. Ook assimileren zij soms aan andere consonanten. Voor alle resonanten geldt de volgende regel:

* <i>VRHV</i> > <i>VRRV</i>	* <i>térh₂o</i> > <i>tarra(tta)</i> ‘hij kan’
*<i>m</i>	
* <i>m</i> als echte consonant blijft <i>m</i> :	* <i>móld^h</i> - > <i>māld</i> - ‘reciteren’
	* <i>tormo</i> - > <i>tarma</i> - ‘nagel, spijker’

In Auslaut:

*Vm# > -Vn	*pédom > pedan 'plaats, plek'
*-m# > -un	*h ₁ ép-m > eppun 'ik pakte'

**m* gevolgd door **s*:

* <i>VmsV</i> > <i>VssV</i>	* <i>ny-om-som</i> > <i>naššan</i> (initiële enclitische reeks)
* <i>VmsC</i> > <i>VsC</i>	* <i>uomsto-</i> > <i>ušta-</i> ‘zonde’
* <i>CmsV</i> > <i>CnzV</i>	* <i>h₂mso-so-</i> > <i>hanzaša-</i> ‘nageslacht’
* <i>Cms#</i> > <i>-Cus</i>	* <i>-C-ms</i> > <i>-C-uš</i> (acc.pl. uitgang)

*VmHsV > VnsV

*VmHsC > VmməsC

*CmHsV > CnəssV

*h₂ómh₁s-ei > ānši ‘veegt’

*demh₂sh₂o- > dammešḫa- ‘onderdrukking’

*h₂mh₁sénti > ḫaneššanzi ‘zij vegen’

*n

*n als consonant blijft n:

*neuo- > nēua- ‘nieuw’

*genu- > gēnu- ‘knie’

Gesyllabificeerd:

*C_ŋC > CanC

*_ŋsós > anzāš ‘ons’

*k_ŋkenti > kankanzi ‘zij hangen’

*C_ŋ# > -Can

*h₃néh₃m_ŋ > lāman ‘naam’

*n naast *s:

*VnsV > VssV

*dénsu- > daššu- ‘massief, machtig’

*Vns# > *Vs#

*-u_{ens} > -uaš (gen.-uitg. van verb.nomina op -uar)

*CnsC > CasC

*g^{wh}_ŋ-ske- > kuaške- ‘doden’ (iter.)

*h₁sh₂_ŋskent- > išḫaškant- ‘met bloed besmeerd’

*VnHsV > VnzV

*génh₁-su- > genzu-

*CnHsC > CassəC ?

*h₃nh₃-ske- > ḫaššike- ‘aanklagen’ (iter.)

*CnHsV > CnəssV

*gnh₃sénti > ganeššanzi ‘zij kennen’

*-ōns > -as

*h₃érōns > ḫāraš ‘adelaar’

*-ēns > -as ?

*sh₂i-mḫens > išḫimāš ‘knoop, strik’

*n naast *l

*VlnV > VllV

*h₃ul-ne-h₃-ti > ḫullazi ‘hij vernietigt’

maar *VlHnV > Vl(a)nV

*h₂ulh₁no- > ḫulana- ‘wol’

Soms dissimileert *n tot *l wanneer er veel nasalen in de buurt zijn:

*h₃neh₃m_ŋ > lāman ‘naam’

*nom-r > lammar ‘getal, moment’

*l

*l blijft over het algemeen l. Gesyllabificeerd verschijnt *l als al [ɔl]

*luktó > lukta ‘het wordt licht’

*uelh₃-ti > ualḫzi ‘hij slaat’

*m_ld^hént- > maldant- ‘reciterend’

*VlHsC > VlləsC

*kólh₁st > kallišta ‘hij riep’

*ClHsV > CləssV

*klh₁sénti > kališšanzi ‘zij roepen’

*VlnV > VllV

*h₃ul-ne-h₃-ti > ḫullazi ‘hij vernietigt’

*r

**r* blijft over het algemeen als *r*. Gesyllabificeerd verschijnt het als *ar* [r]. Het Hittitisch kent geen *r* aan het begin van woorden, wat ook in het PIE al zo was (altijd #*Hr*-).

**dóru* > *tāru*- ‘hout’

**proH* > *parā* /*prā*/ ‘voorts’

**kypénti* > *karpanzi* ‘zij plukken’

**VrsV* > *VrrV*

**Horso* > *arra*- ‘aars’

**CrsV* > *CarsV*

**h₁rsénti* > *aršanzi* ‘zij stromen’

**CrHsC* > *CrāsC*

**sprh₁ske* > *išpareške*- ‘verspreiden’ (iter.)

Laryngalen

De uitkomst van de laryngalen in het Hittitisch is een veel besproken onderwerp, waarover zeker nog geen consensus is. Het volgende is mijn mening:

**h₁*

Initieel: Initieel voor vocaal blijft **h₁* bewaard als /*h*/. Voor deze /*h*/ was echter geen apart teken aanwezig in het spijkerschrift dat de Hittieten overnamen. Dat hij toch fonologisch aanwezig moet zijn geweest, zien we aan analogieprocessen: **h₁* verdwijnt namelijk initieel voor consonanten, maar kan analoog in ablautende paradigmata hersteld worden: in het paradigma van bv. **h₁épti* ‘hij grijpt’ naast **h₁pénti* ‘zij grijpen’ had deze laatste vorm klankwettig **panzi* moeten worden. Dat dit niet gebeurde komt omdat analoog aan 3sg. /*épt^si*/ de 3pl. hersteld is tot /*pant^si*/. Dit werd fonetisch gerealiseerd als /*pant^si*/, waardoor de Hittieten *appanzi* schreven.

**h₁* > ? initieel voor vocaal:

**h₁epti* > *epzi* /*épt^si*/ ‘hij grijpt’

**h₁esti* > *ešzi* /*est^si*/ ‘hij is’

Voor consonant verdwijnt **h₁*:

**h₁leng^h* > *link*- ‘zweren’

**Vh₁* > *V̄*

**d^heh₁ti* > *tēzzi* ‘hij zegt’

**Vh₁sV* > *VssV* ?

**h₂eh₁s-eh₂* > *haššā*- ‘haard’

**Ch₁C* > *CC*

**d^hh₁ske* > *zikke*- /*tske*-/ ‘zetten’ (iter.)

Verder blokkeert **h₁* allerlei assimilaties (zie boven bij de resonanten met *s*).

**h₂*

Initieel voor **e* blijft **h₂* bewaard als *h* (met kleuring van *e* tot *a*). Voor **o* verwordt **h₂* tot /*ʔ*/. Voor consonanten en resonanten blijft **h₂* bewaard tot *h*.

**h₂ent* > *hant*- ‘voorhoofd’

**h₂omh₁sei* > *ānši* ‘veegt’

**h₂tugo* > *hatuka*- ‘verschrikkelijk’

**h₂rgi* > *harki*- ‘wit’

Intern:

**Vh₂C* > *V̄C*

**uoh₂gei* > *uāki* ‘bijt’

maar **Vh₂s* > *Vhš*

**poh₂sei* > *pahši* ‘beschermt’

**Ch₂V* > *CV*

**plth₂ono* > *paltāna*- ‘schouder’

maar $*sh_2V > \check{h}V$

$*VRh_2V > VRRV$

maar $CRh_2V > CaRhV$

$*Ch_2C > CC$

$*Vh_2V > V\check{h}V$

$*d^h eh_1 sh_2 o- > te\check{s}ha-$ ‘droom’

$*terh_2 o > tarra(tta)$ ‘hij kan’

$*b^h rh_2 enti > par\check{h}anzi$ ‘zij overwinnen’

$*p_l^h th_2 sh_2 o- > palzah\check{h}a-$ ‘sokkel’

$*peh_2 ur > pah\check{h}ur$ ‘vuur’

$*h_3$

Initieel voor $*e$ blijft $*h_3$ bewaard als $\check{h}$ (met kleuring van e tot a). Voor $*o$ verwordt hij tot $\check{a}$. Voor consonanten en resonanten valt hij weg.

$*h_3 \acute{e}ron- > \check{h}\bar{a}ran-$ ‘adelaar’

$*h_3 or\acute{g}^h ei > \bar{a}rki$ ‘hij bestijgt (sexueel)’

$*h_3 r\acute{g}^h i- > arki-$ ‘testikel’

$*h_3 r-neu-mi > arnumi$ ‘ik beweeg, ik transporteer’

$*h_3 n\acute{i}e- > ani\check{e}-$ ‘werken’

Intern:

$*VRh_3V > VRRV$, maar $CRh_3V > CaRhV$

$*ulh_3 enti > \check{u}al\check{h}anzi$ ‘zij slaan’

$*h_3$ valt in alle andere posities weg

$*Vh_3C$ (ook $*Vh_3s$) $> VC$

$*Ch_3V > CV$

$*Vh_3V > VV$

$*poh_3 sei > p\bar{a}\check{s}i$ ‘hij neemt een slok’

$*dh_3 enti > danti$ ‘zij nemen’

$*seuh_3 u- > \check{s}\bar{u}-$ ‘vol’

$*s$

$*s$ blijft over het algemeen s , maar soms assimileert zij aan resonanten of verscherpt zij daar tot z :

$*VrsV > VrrV$

$*VnHsV > VnzV$

$*\#ns > anz$

$*Horso- > arra-$ ‘aars’

$*\acute{g}enh_1 su- > genzu-$ ‘schoot’

$*\check{n}s\acute{o}s > anz\bar{a}\check{s}$ ‘ons’

Voor andere voorbeelden zie bij de resonanten.

Wanneer $*s$ naast een vocalische resonant staat, wordt zij een geminaat $*ss$:

$*\acute{g}^h es-r > ke\check{s}\check{s}ar$ ‘hand’

Leniëring

Leniëring is het verschijnsel dat in sommige posities een geminaat vereenvoudigd wordt. Dit gebeurt na een (oorspronkelijk) lange geaccentueerde vocaal of geaccentueerde diftong. Opvallend is dat ook $*\acute{o}$ lenieert. Leniëring vindt bij alle consonanten plaats (stops, maar ook resonanten). Het is de oorzaak van volgende alternanties: $\bar{a}ki$ ‘hij sterft’ naast $akkanzi$ ‘zij sterven’ $< *H\acute{o}kei$ en $*Hk\acute{e}nti$; $\check{h}\bar{a}\check{s}i$ ‘zij baart’ naast $\check{h}a\check{s}\check{s}anzi$ ‘zij baren’ $< *h_2\acute{o}msei$ (dus $-ss-$ uit geassimileerde $-ms-$ doet ook mee). Andere voorbeelden: $*m\acute{e}ih_2ur ? > m\bar{e}\check{h}ur$ ‘tijd’ (normaliter wordt $*Vh_2V > V\check{h}V$, maar hier gelenieerd tot $V\check{h}V$).

Analogisch herstel

Hittitisch is een taal die nauwelijks alternantie toelaat binnen paradigmata. Ook niet met betrekking tot uitgangen. Zo zou **h₁óuh₂ei* ‘ik kijk’ regelmatig ***ūhi* moeten opleveren, maar we vinden *ūhhi* ‘ik kijk’ (met herstellende uitgang *-hhi*). Zo ook *kitta* ‘hij ligt’ < **kéito* i.p.v. verwacht **kīta*, de uitgang *-tta* is hersteld.

Daarnaast zagen we boven al voorbeelden hoe bijv. in paradigmata de ? die klankwettig voor initiële consonant verdween, hersteld is wanneer hij ergens anders in het paradigma gebleven is: **h₁eg^{wh}ti* ‘hij drinkt’ naast **h₁g^{wh}énti* ‘zij drinken’ wordt tot *ekuzi*, *akuuānzi*: *ŕég^wt^si/*, *ŕg^wánt^si/*.

11.4 Morfologie: Met deze klankwetten in ons hoofd kunnen we veel dingen die we geleerd hebben over het werkwoord herinterpreteren. Het belangrijkste is daarbij de synchrone indeling in klassen. Als we eerst naar de *mi*-verba kijken, zagen we daar de volgende klassen: (Ia) werkwoorden met vaste stam, (Ib) werkwoorden met ablaut *e/a*, (Ic) werkwoorden met ablaut *e/Ø*, (Id) werkwoorden met wisseling *n/Ø*, (Ie) thematische werkwoorden, (If) *har(k)*- ‘hebben’, (Ig) *damašš-/damešš-* ‘onderdrukken’, (Ih) *pai-* ‘gaan’, (Ii) *uua-* ‘komen’, (Ij) *tē-/tar-* ‘zeggen’.

De werkwoorden in klasse Ic gaan terug op oude ablaut *e/Ø*: 3sg. *kuenzi* : 3pl. *kunanzi* ‘doden’ = */g^wént^si/* : */g^wnánt^si/* < **g^{wh}énti* : **g^{wh}nénti*. De werkwoorden van klasse Ib gaan ook terug op deze ablaut *e/Ø*: 3sg. *ešzi* : 3pl. *ašanzi* ‘zijn’ = *ŕést^si/* : *ŕsánt^si/* < **h₁ésti* : **h₁sénti*.

Maar ook vele werkwoorden uit klasse Ia kunnen teruggevoerd worden op een oorspronkelijke ablaut *e/Ø*. Hier is dan echter de *e* tot *a* geworden vanwege één van boven genoemde klankwetten (bv. **eRCC* > *aRCC*, **h_{2/3}e* > *ha* etc.), en wordt de *Ø* uitgedrukt door *a* omdat **R* als *aR* geschreven wordt. Dus *karpzi* : *karpanzi* ‘plukken’ = */kárpt^si/* : */k_rpánt^si/* < **kérpti* : **krpénti*. Of *parhzi* : *parhanzi* ‘jagen’ = */bárht^si/* : */b_rrhánt^si/* < **b^hérh₂ti* : **b^hrh₂énti*. Het blijkt dat vrijwel alle *mi*-verba met athematische stam teruggevoerd kunnen worden op een oorspronkelijke *e/Ø*-ablaut. Als voorbeeld van de flectie gebruiken we hier *epp-/app-* ‘grijpen’, aangevuld met *es-/as-* ‘zijn’ en *tē-* ‘zeggen’.

1sg.pres.	<i>CéC-mi</i>	<i>e-ep-mi</i>	1sg.imp.act.	<i>C(e)C-(a)llu(t)</i>	<i>e-es-lu-ut, a-sa-al-lu</i>
2sg.pres.	<i>CéC-si</i>	<i>e-ep-si</i>	2sg.imp.	<i>CéC</i>	<i>e-ep</i>
3sg.pres.	<i>CéC-zi</i>	<i>e-ep-zi</i>	3sg.imp.	<i>CéC-tu</i>	<i>e-ep-du</i>
1pl.pres.	<i>CC- ueni</i>	<i>ap-pu-e-ni</i>			
2pl.pres.	<i>CC-téni</i>	<i>ap-te-ni</i>	2pl.imp.	<i>CéC-ten</i>	<i>e-ep-te-en</i>
3pl.pres.	<i>CC-ánzi</i>	<i>ap-pa-an-zi</i>	3pl.imp.	<i>CC-ándu</i>	<i>ap-pa-an-du</i>
1sg.pret.	<i>CéC-un</i>	<i>e-ep-pu-un</i>	part.	<i>CC-ánt-</i>	<i>ap-pa-an-t-</i>
2sg.pret.	<i>CéC-s</i>	<i>te-e-es</i>	verb.noun	<i>CéC-u^h ar</i>	<i>e-su-ua-ar</i>
3sg.pret.	<i>CéC-t</i>	<i>te-e-et</i>	verb.noun	<i>CC-ā□tar</i>	<i>ap-pa-a-tar</i>
1pl.pret.	<i>CéC- uen</i>	<i>e-ep-pu-en</i>	inf.I	<i>CéC-u^h anzi</i>	<i>e-ep-pu-ua-an-zi</i>
2pl.pret.	<i>CéC-ten</i>	<i>e-ep-te-en</i>	inf.II	<i>CC-ánna</i>	<i>ap-pa-an-na</i>
3pl.pret.	<i>CéC-er</i>	<i>e-ep-pé-er</i>	iter.	<i>CC-ské/á-</i>	<i>ap-pi-is-ke/a-</i>

Van de *hi*-verba hebben we de volgende klassen gezien: (IIa) werkwoorden met onveranderlijke stam, (IIb) werkwoorden met albaut *a/e*, (IIc) halfconsonantische klasse, (IId) werkwoorden op *-ai/-i-* (met 1sg. op *-ehhi*), (IIf) werkwoorden op *-a-* en *-i-*, (IIIf) *dā-/d-* ‘nemen’, (IIIa) *auš-/au-/u-* ‘zien’. Wanneer we echter goed naar de stammen van klasse IIa kijken (met onveranderlijke stam) zien we dat daar wel degelijk een ablaut plaats vindt, namelijk tussen *ā* in het ev. en *a* in het meervoud. Omdat vele Hittitologen klinkerlengte (plene spelling) negeren (cf. 1.5.2) is deze ablaut in de synchrone beschrijving van het Hittitisch vaak niet genoemd. Toch is hij er wel degelijk: 3sg. *āki* : 3pl. *akkanzi* ‘sterven’, 3sg. *iskāri* : 3pl. *iskaranzi* ‘snijden’. Omdat de uitgangen van de *hi*-conjugatie etymologisch gezien uit de uitgangen van het PIE perfectum komen, en omdat het PIE perfectum een ablaut *o/Ø* had, is het waarschijnlijk dat deze *ā/a*-ablaut teruggaat op *o/Ø*: 3sg. *āki* : 3pl. *akkanzi* ‘sterven’ = */āgi/* : */kántʰi/* < **Hók-ei* : **Hk-énti*; 3sg. *iskāri* : 3pl. *iskaranzi* ‘snijden’ = */skāri/* : */skrántʰi/* < **skór-ei* : **skr-énti*. Deze *o/Ø*-ablaut is ook te vinden in andere *hi*-klassen: bv. IId: 1sg. *tēhhi* : 3pl. *tianzi* ‘zetten’ < **dʰh₁-oi-h₂ei* : **dʰh₁-i-énti*, of IIf: 1sg. *dāhhi* : 3pl. *danzi* ‘nemen’ < **dóh₃-h₂ei* : **dh₃-énti*. Ook hier geldt weer dat vele *hi*-verba etymologisch teruggaan op *o/Ø*-ablaut, terwijl in de synchrone beschrijving het lijkt alsof er veel verschillende klassen zijn. Als voorbeeld van de *hi*-flectie gebruiken we hier *au-/u-* ‘zien’, *āk-/akk-* ‘sterven’, *istāp-/istapp-* ‘stoppen’, *ār-/ar-* ‘komen, bereiken’, *pai-/pi-* ‘geven’.

1sg.pres. <i>CóC-hi</i>	<i>u-uh-hi</i>	1sg.imp. <i>CC-(e)llu(t)</i>	<i>ú-ua-al-lu, ú-ue₅-el-lu-ut</i>
2sg.pres. <i>CóC-ti</i>	<i>a-ut-ti</i>	2sg.imp. <i>CóC(-i)</i>	<i>a-ú, is-ta-a-pí</i>
3sg.pres. <i>CóC-i</i>	<i>is-ta-a-pí</i>	3sg.imp. <i>CóC-u</i>	<i>is-ta-a-pu</i>
1pl.pres. <i>CC-úeni</i>	<i>ú-me-(e-)ni</i>		
2pl.pres. <i>CC-sténi</i>	<i>us-te-ni</i>	2pl.imp. <i>CC-stén</i>	<i>pí-is-te-en</i>
3pl.pres. <i>CC-ánzi</i>	<i>ú-ua-an-zi</i>	3pl.imp. <i>CC-ándu</i>	<i>ú-ua-an-du</i>
1sg.pret. <i>CóC-hun</i>	<i>u-uh-hu-un</i>	part. <i>CC-ant-</i>	<i>ú-ua-an-t-</i>
2sg.pret. <i>CóC-ta</i>	<i>a-us-ta</i>	verb.noun. <i>CC-atar</i>	<i>ú-ua-tar</i>
3sg.pret. <i>CóC-s</i>	<i>a-ak-ki-is</i>	verb.noun. <i>CóC-uar</i>	gen.sg. <i>a-ar-ru-ua-as</i>
1pl.pret. <i>CC-úen</i>	<i>pí-u-en</i>	inf.I <i>CC-úanzi</i>	<i>me-mi-ua-an-zi</i>
2pl.pret. <i>*CC-stén</i>	--	inf.II <i>CC-ánna</i>	<i>ú-ua-an-na</i>
3pl.pret. <i>CC-ē□r</i>	<i>pí-i-e-er</i>	iter. <i>CC-ské/á-</i>	<i>ú-us-ke/a-</i>

SPIJKERSCHRIFTEKENS

Spijkerschrifttekens met CV-waarde

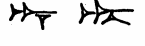
	a	e	i	u
Ø				 u ū
b				
p		 pé	 pí	
d				
t				
g				
k				
q				
h		 he hé		
r				
l				
m		 me mé		
n		 ne né		
ĩ				
u			 ui ₃	
š				 šu šū
z		 ze zé		

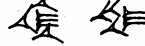
Spijkerschrifttekens met VC-waarde

a	e	i	u	
				ø
				b
				p
				d
				t
				g
				k
				q
				h
				r
				l
				m
				n
				i
				u
				š
				z

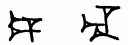
Spijkerschrifttekens met CVC-waarde

H

ḥal
 ḥab/p
 ḥar
 ḥaš

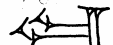
ḥad/t
 ḥul
 ḥub/p
 ḥur

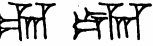
K/G

gal
 kal, gal,
 kam, gám
 kán, gán
 kab/p, gáb/p
 kar
 kaš, gaš
 kad/t, gad/t
 gaz

kib/p
 kir, gir
 kiš
 kid/t,
 kul
 kúl, gul
 kum, gum
 kur
 kùr, gur

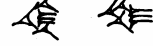
L

lal
 lam
 lig/k/q

liš
 luḥ
 lum

M

maḥ
 man
 mar
 maš

meš
 miš
 mur

N

nam
nab/p

nir
níš

P/B

pal, bal
pár, bar
paš
pád/t
píl, bíl

pir
piš, biš
píd/t
pur, bur
puš

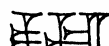
R

rad/t

riš

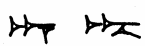
Š

šaḥ
šag/k/q
šal
šam
šàm
šab/p

šar
šip
šir
šum
šur

T/D

taḥ, dah
tág/k/q, dag/k/q
tal, dal
tám, dam
tan, dan

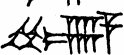
tab/p, dáb/p
tar
táš, dáš
táš
tén

SYLLABUS HITTITISCH

tim, dim

tin

dir

tir

tiš, diš

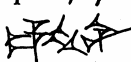
tíš

túh

túl

tum, dum

tub/p, dub/p

túr, dur

Z

zul

zum

PARADIGMATA

1. Nomen

Overzicht van de uitgangen

	oudere taal	jongere taal
sing		
nom.c.	-š, -Ø	-š
voc.	-Ø, -i	-Ø, -i/e
acc.c.	-Vn, -Can	-Vn, -Can
nom.-acc.n.	-n, -Ø	-n, -Ø
gen.	-aš, -š ¹	-aš
dat.	-i, -ai ²	-i (-e)
loc.	-i, -Ø	-i
all.	-a	-i
abl.	-z, -za	
instr.	-it, -t	
plur.		
nom.c.	-eš, -aš	-eš, -uš, -aš
acc.c.	-uš	-uš, -aš, -eš
nom.-acc.n.	-a, -Ø, -i	-a, -Ø, -i
gen.	-an, -aš	-aš
dat.-loc.	-aš	-aš

a-, ā- en i-stammen substantiva (1.1.3 en 2.1.1)

sing.	a- (c.)	a- (n.)	ā- (c.)	i- (c.)	i- (n.)
nom.c.	<i>lālaš</i>		<i>ḥaššāš</i>	<i>luliš</i>	
acc.c.	<i>lālan</i>		<i>ḥaššān</i>	<i>lūlin</i>	
nom.-acc.n.		<i>pedan</i>			<i>išpanduzzi</i>
gen.	<i>lālaš</i>	<i>pedaš</i>	<i>ḥaššāš, ḥaššan</i>	<i>lūlijaš</i>	<i>išpanduzzijaš</i>
dat.-loc.	<i>lāli</i>	<i>pedi</i>	<i>ḥaššī</i>	<i>lūli</i>	<i>išpanduzzi</i>
all.	<i>(aruna)</i>		<i>ḥaššā</i>	<i>lūlija</i>	<i>išpanduzzija</i>
abl.	<i>lālaz</i>	<i>pedaz</i>	<i>ḥaššāz</i>	<i>lūlijaz</i>	<i>išpanduzziaz</i>
instr.	<i>lālit</i>			<i>lulit</i>	<i>išpanduzit</i>
plur.					
nom.c.	<i>lāleš</i>			<i>luliš</i>	
acc.c.	<i>lāluš</i>				
nom.-acc.n.		<i>peda</i>			<i>ḥuuaš^{HLA}</i>
gen., dat.-loc.		<i>pedaš</i>		<i>lūlijaš</i>	<i>išpanduzzijaš</i>

i- en *u-*stammen adjectiva (2.1.2 en 3.1.2)

	<i>-i</i> (ablaut)	<i>-i</i> (geen ablaut)	<i>-u</i> (ablaut)
sing.			
nom.c.	<i>šalliš</i>	<i>nakkiš</i>	<i>āššuš</i>
acc.c.	<i>šallin</i>	<i>nakkin</i>	<i>āššun</i>
nom.-acc.n.	<i>šalli</i>	<i>nakki</i>	<i>āššu</i>
gen.	<i>šallajaš, šallaš</i>		<i>āšša_uaš</i>
dat.-loc.	<i>šallai</i>	<i>nakkija</i>	<i>āšša_ui</i>
abl.	<i>šallajaz</i>	<i>nakkijaz</i>	<i>āšša_uaz</i>
instr.	<i>šuppit</i>	<i>nakkit</i>	<i>āšša_uit</i>
plur.			
nom.c.	<i>šallaeš, šuppieš</i>	<i>nakkiješ</i>	<i>āšša_ues</i>
acc.c.	<i>šallauš</i>	<i>nakkiauš</i>	<i>āššamuš</i>
nom.-acc.	<i>šalla, šalli</i>	<i>nakki</i>	<i>āšša_ua</i>
gen., dat.-loc.	<i>šallajaš</i>	<i>nakkijaš</i>	<i>āšša_uaš</i>

*u-*stammen substantiva (3.1.1)

	<i>-u</i> (c.)	<i>-u</i> (n.)
sing.		
nom.c.	<i>haššuš</i>	
acc.c.	LUGAL- <i>un</i>	
voc.	LUGAL- <i>ue/i</i>	
nom.-acc.n.		<i>išha_hru, āššu</i>
gen.	<i>haššu_uaš</i>	<i>išha_hru_uaš</i>
dat.-loc.	<i>haššu_ui</i>	<i>išha_hru_ui, āššu_ui</i>
all.		<i>genu_ua</i>
erg.		<i>išha_hru_uanza, āššu_uanza</i>
abl.	LUGAL- <i>uaz</i>	<i>išha_hru_uaz, āššu_uaz</i>
instr.		<i>ginut, ganut, āššu_uit</i>
plur.		
nom.c.	LUGAL- <i>uēš</i>	
acc.c.	LUGAL- <i>uš</i>	
nom.-acc.n.		<i>išha_hru, āššū, genu_ua</i>
gen.	LUGAL- <i>(u)an</i>	
dat.-loc.	LUGAL ^{MEŠ} - <i>aš</i>	<i>genu_uaš, āššu_uaš</i>

ai- en *au-*stammen (4.1.1)

	<i>-ai</i> (c.)	<i>-ai</i> (n.)	<i>-au</i> (c.)	<i>-au</i> (n.)
sing.				
nom.c.	<i>lingaiš</i>		<i>ḫarnāuš</i>	
acc.c.	<i>lingain</i>		<i>ḫarnaun</i>	
nom.-acc.n.		<i>ḫaštāi</i>		<i>išḫunāu</i>
gen.	<i>linkijaš, lingajāš</i>	<i>ḫaštijaš</i>	<i>ḫarnāuaš, ḫarnuuaš</i>	<i>išḫunauaš</i>
dat.-loc.	<i>lingai</i>	<i>ḫaštai</i>	<i>ḫarnāui, ḫarnuui</i>	<i>išḫunaui</i>
erg.		<i>ḫaštianza</i>		<i>išḫunaanza</i>
abl.	<i>linkijaz</i>	<i>luttiyaz</i>		
instr.		<i>ḫaštit</i>		
plur.				
nom.c.			<i>ḫarnaueš</i>	
acc.c.	<i>linkāuš</i>			
nom.-acc.n.		<i>ḫaštāi ?</i>		
gen., dat.-loc.		<i>luttijaš</i>		

-nt- en *-tt-*stammen (5.1.1-2)

	<i>-nt</i> (subts.)	<i>-nt</i> (adj.)	<i>-tt</i>
sing.			
nom.c.	<i>išpanza</i>	<i>ḫūmanza</i>	<i>naḫšaraz</i>
acc.c.	<i>išpantan</i>	<i>ḫūmantan</i>	<i>naḫšarattan</i>
nom.-acc.nt.		<i>ḫūman</i>	
gen.	<i>GE₆-andaš</i>	<i>ḫūmantaš</i>	<i>naḫšarattaš</i>
dat.-loc.	<i>išpanti</i>	<i>ḫūmanti</i>	<i>naḫšaratti</i>
abl.	<i>išpantaz(a)</i>	<i>ḫūmantaz</i>	<i>naḫšarataza</i>
instr.		<i>ḫūmantet</i>	
plur.			
nom.c.		<i>ḫūmanteš</i>	<i>naḫšaratteš</i>
acc.c.	<i>[išpantiuš]</i>	<i>ḫūmantuš</i>	<i>naḫšaradduš</i>
nom.-acc.n.		<i>ḫūmanta</i>	
gen.		<i>ḫūmandan</i>	
dat.-loc.		<i>ḫūmantaš</i>	<i>naḫšarattaš</i>

-n-, *-r/n-*stammen (6.1.1-2, 7.1.2-3)

	<i>-n</i> (n.)	<i>-n</i> (c.)	<i>-r/n</i>	<i>-r/n</i> (ablaut)
sing.				
nom.c.		<i>išḫimāš</i>		
acc.c.		<i>išḫimenan, išḫimanan</i>		
nom.-acc.n.	<i>tēkan</i>		<i>ḫanneššar</i>	<i>ṽātar</i>
gen.	<i>taknāš</i>	(<i>ḫāranaš</i>)	<i>ḫannešnaš</i>	<i>ṽitenaš</i>
dat.-loc.	<i>takni</i>		<i>ḫannešni</i>	<i>ṽitēni</i>
loc.	<i>tagān</i>			
all.	<i>taknā</i>			<i>ṽetena</i> <i>ṽetinanza</i>
abl.	<i>taknaz</i>	<i>išḫimanaz</i>	<i>ḫannešnaš</i>	
instr.	(<i>lamnit</i>)	<i>išḫimanit, išḫimanta</i>	<i>ḫannešnit</i>	<i>ṽidanta, ṽitenit</i>
plur.				
nom.c.		<i>išḫimāneš</i>		
acc.c.		<i>išḫimanuš</i>		
nom.-acc.n.			<i>uppeššar</i> ^{HLA}	<i>ṽitār, ṽedār</i>
gen., dat.-loc. (<i>lamnaš</i>)				<i>ṽitenaš</i>

	sing.	plur.
nom.c.	<i>memiaš</i> (INIM- <i>aš</i>)	<i>AṽATE</i> ^{MEŠ}
acc.c.	<i>memian</i> (INIM- <i>an</i>)	<i>memiṽianuš</i>
nom.-acc.n.	<i>memian</i>	
gen.	<i>memiṽianaš</i>	<i>memiṽianaš</i> (INIM ^{MEŠ} - <i>aš</i>)
dat.-loc.	<i>memiṽiani, memini, memieni</i>	<i>memiṽianaš</i>
abl.		<i>memiṽianaz, meminaz, memiaz</i>
instr.		<i>memiṽianit, meminit</i>

-r- en *-l-*stammen (8.1.1-3)

	<i>-r</i>	<i>-r</i> (ablaut)	<i>-l</i>
sing.			
nom.c.	<i>šakuṽaššaraš</i>	<i>keššar, kišširaš, kiššaraš</i>	
acc.c.	<i>šakuṽaššaran</i>	<i>kiššeran, kešširan</i>	
nom.-acc.n.	<i>šakuṽaššar</i>		<i>ṽaštul</i>
gen.	<i>šakuṽaššaraš</i>	<i>kišraš, kiššaraš, kiššeraš</i>	<i>ṽašdulaš, uštulaš</i>
dat.-loc.	<i>šakuṽaššari</i>	<i>kišrī, kiššarī</i>	<i>ṽašduli</i>
all.		<i>kišrā</i>	
abl.	<i>šakuṽaššaraz</i>	<i>kišraz, kiššaraz</i>	
instr.	<i>šakuṽaššarit</i>	<i>kiššarat, kiššarta, kiššarit</i>	<i>ṽašdulit</i>

plur.

nom.c.

acc.c.

*šaku_uaššaruš**kiššeruš*

nom.-acc.n.

uaštu^{HLA}

dat.-loc.pl.

s-stammen (9.1)

s-

s- (ablaut)

sing.

nom.-acc.

*nēpiš**aiš*

gen.

*nēpišaš**iššaš*

dat.-loc.

*nepiši**iššī, ajišši*

all.

*nēpiša**iššā*

abl.

*nepišza, nepišaz**iššāz*

instr.

*iššit***plur.**

nom.-acc.

KAxU^{HLA}

gen., dat.-loc.

iššaš

onregelmatische flectie

sing.

nom.-acc.

*ker**per**utnē*

gen.

*karti_{ja}š**parnaš**utni_{ja}š, utne_{ja}š*

dat.-loc.

*kartī, kirti**parni, peri, É-er**utni, utni_{ja}, utne_{ja}, utnē*

all.

*karta**parna**utni_{ja}*

erg.

*kardianza**parnanza*

abl.

*kartaz**parnaza, É-erza**utni_{ja}z, utneaz*

instr.

*kardit***plur.**

nom.-acc.

*É-er**utnē*

gen., dat.-loc.

parnaš

2. Pronomen*pron. personale (zelfstandig) (1.2.2 en 3.2.1)*

	1 sing.	1. plur.	2. sing.	2. plur.
nom.	<i>ūk, ammuk</i>	<i>uēš, anzāš</i>	<i>zīk, zik</i>	<i>šumēš</i>
acc.	<i>ammuk</i>	<i>anzāš</i>	<i>tuk</i>	<i>šumāš</i>
gen.	<i>ammēl</i>	<i>anzēl</i>	<i>tuēl</i>	<i>šumēl, šumenzan</i>
dat.-loc.	<i>ammuk</i>	<i>anzāš</i>	<i>tuk, tuka</i>	<i>šumāš</i>
abl.	<i>ammēdaz</i>	<i>anzēdaz</i>	<i>tuēdaz</i>	<i>šumēdaz</i>

pron. personale (enclitisch) (1.2.2 en 3.2.2)

dat.-loc.	<i>-mu</i>	<i>-naš</i>	<i>-tta (-ddu)</i>	<i>-šmaš</i>
acc.	<i>-mu</i>	<i>-naš</i>	<i>-tta (-ddu)</i>	<i>-šmaš</i>

anaforisch pronomen (zelfstandig) (10.2)

	sing.	plur.
nom.c.	<i>aši, ašiš, uniš, eniš</i>	<i>e, uniuš, eniuš</i>
acc.c.	<i>uni, aši, unin</i>	<i>uniuš, uni</i>
nom.-acc.n.	<i>ini, eni</i>	<i>eni</i>
gen.	<i>ēl, uniiaš</i>	
dat.-loc.	<i>edi, edani</i>	<i>edaš</i>
abl.	<i>etez, edaza</i>	

anaforisch pronomen (enclitisch) (2.2)

	sing.	plur.
nom.c.	<i>-aš</i>	<i>-e, -at</i>
acc.c.	<i>-an</i>	<i>-uš, -aš</i>
nom.-acc.nt.	<i>-at</i>	<i>-e, -at</i>
dat.-loc.	<i>-šši</i>	<i>-šmaš</i>

pron. demonstrativum (4.2 en 5.2)**sing.**

nom.c.	<i>kāš</i>	<i>apāš</i>
acc.c	<i>kūn</i>	<i>apūn, apān</i>
nom.-acc.n.	<i>kī</i>	<i>apāt</i>
gen.	<i>kēl</i>	<i>apel</i>
dat.-loc.	<i>kedani</i>	<i>apedani</i>
abl.	<i>kēz(za)</i>	<i>apez(za)</i>
instr.	<i>kēt, kēdanda</i>	<i>apit, apedanda</i>

plur.

nom.c.	<i>ke, kūš</i>	<i>ape, apūš</i>
acc.c	<i>kūš, ke</i>	<i>apūš, apāt, ape</i>
nom.-acc.n.	<i>ke, kī</i>	<i>ape</i>
gen.	<i>kenzan, kēl, kedaš</i>	<i>apēnzan, apēl</i>
dat.-loc.	<i>kedaš, kītaš</i>	<i>apedaš</i>

pron. relativum en indefinitivum (6.2.1, 7.2 en 8.2.1)

	relativum	indefinitivum
sing.		
nom.c.	<i>kuiš</i>	<i>kuiški, kuiška</i>
acc.c.	<i>kuin</i>	<i>kuinki</i>
nom.-acc.n.	<i>kuit</i>	<i>kuitki, kuitka</i>
gen.	<i>kuēl</i>	<i>kuēlka, kuēlki</i>
dat.-loc.	<i>kuedāni</i>	<i>kuedanikki, kuedanikka</i>
abl.	<i>kuez(za), kuedaza</i>	<i>kuezka</i>
plur.		
nom.c.	<i>kuiēš</i>	<i>kuiēška</i>
acc.c.	<i>kuiuš, kueuš, kuiēš</i>	<i>kuiušga</i>
nom.-acc.n.	<i>kue</i>	<i>kuek(k)a, kuekki</i>
dat.-loc.	<i>kuedaš</i>	<i>kuedaška</i>

	sing.	plur.
nom.c.	<i>kuišša</i>	<i>kuešša</i>
acc.c.	<i>kuinna</i>	<i>kuiušša</i>
nom.-acc.n.	<i>kuitta</i>	
gen.	<i>kuella</i>	
dat.-loc.	<i>kuetanija</i>	
abl.		<i>kuezziija</i>

pron. tamai- “ander” (4.2.2)

	sing.	plur.
nom.c.	<i>tamaiš</i>	<i>(tamāeš)</i>
acc.c.	<i>tamain</i>	<i>tamāuš</i>
nom.-acc.n.	<i>tamai</i>	<i>tamāe</i>
gen.	<i>damēl</i>	
dat.-loc.sg.	<i>tamēda(ni)</i>	<i>tamēdaš</i>
abl.sg.	<i>damēdaz</i>	

pron.possessivum (enclitisch) (9.2)

	singularis			pluralis	
sing.	1	2	3	1	2-3
nom.c.	<i>-miš/-meš</i>	<i>-ttiš</i>	<i>-ššiš</i>	<i>-šummiš</i>	<i>-šmiš/-šmeš</i>
acc.c.	<i>-min/-man</i>	<i>-ttin</i>	<i>-ššin/-ššan</i>	<i>-šummin/-šumman</i>	<i>-šman</i>
nom.-acc.n.	<i>-met/-mit</i>	<i>-ttet/-ttit</i>	<i>-ššet/-ššit</i>	<i>-šummet/-šummit</i>	<i>-šmet/-šmit</i>
voc.	<i>-mi</i>				
gen.	<i>-maš</i>	<i>-ttaš</i>	<i>-ššaš</i>		
dat.-loc.	<i>-mi</i>	<i>-tti</i>	<i>-šši</i>		<i>-šmi</i>
all.	<i>-ma</i>	<i>-tta</i>	<i>-šša</i>		<i>-šma</i>
instr.		<i>-ttit</i>	<i>-ššit</i>		<i>-šmit</i>
plur.					
nom.c.	<i>-miš</i>	<i>-ttiš</i>	<i>-ššiš</i>		
acc.c.	<i>-muš/-miš</i>	<i>-ttuš</i>	<i>-ššuš</i>	<i>-šummuš</i>	<i>-šmuš</i>
nom.-acc.n.	<i>-mit</i>		<i>-ššit</i>		
gen.	<i>-man</i>				
dat.-loc.		<i>-ttaš</i>			<i>-šmaš</i>

3. Verbum*Overzicht van de uitgangen***Actief, indicativus****Praesens**

sing.pres.ind.	1	-mi (I)	-hi (II)
	2	-mi	-ḫḫi, -ḫḫe
	3	-ši (-tti)	-tti (-šti)
plur.pres.ind.	1	-zi	-i
	2	-ṽeni, -ṽani	-šteni, -štani, -tteni
	3	-tteni, -ttani	-anzi

Praeteritum

sing.ind.pret.	1	-mi (I)	-hi (II)
	2	-Vnun, -Cun	-ḫḫun
	3	-Vš, -Cta, -šta	-tta
plur.ind.pret.	1	-Vt, -Cta, -šta	-š, -tta, -šta
	2	-ṽen	-šten, -tten
	3	-tten	-er

Mediopassief, indicativus**Praesens**

sing.ind.pres.	1	-ḫḫa(ri), -ḫḫaḫari
	2	-tta(ri), -ttati
	3	-a(ri), -tta(ri)
plur.	1	-ṽašta(ri), ṽaštati
	2	-(d)duma(ri)
	3	-anta(ri)

Praeteritum

sing.ind.pret.	1	-ḫḫat(i), -ḫḫaḫati
	2	-ttat(i)
	3	-at(i), -ttat(i)
plur.	1	-ṽaštat(i)
	2	-(d)dumat(i)
	3	-antat(i)

Imperativus**Actief**

sing.	1	-mi-	-hi-
	2	-allu, -allut, -lu, -lut, -lit	
	3	-Ø, -i, -t	
plur.	1	-u, -ttu	
	2	-tten	
	3	-antu	

medio-passief

sing.	1	-ḫḫaru, -ḫḫaḫaru
	2	-ḫḫut, -ḫḫuti
	3	-aru, -ttaru
plur.	2	-(d)dumat
	3	-antaru

Actief**(I) *mi-conjugatie***(Ia) (*consonant*)stammen met onveranderlijke stam (1.3.3 en 2.3.2)

	praesens		praeteritum	
sing.				
1	<i>u₂alḫmi</i>		<i>u₂alḫun</i>	
2	<i>u₂alḫši</i>		<i>u₂alḫta</i>	
3	<i>u₂alḫzi</i>		<i>u₂alḫta</i>	
plur.				
1	<i>u₂alḫu₂eni</i>		<i>u₂alḫu₂en</i>	
2	<i>u₂alḫteni</i>		<i>u₂alḫten</i>	
3	<i>u₂alḫanzi</i>		<i>u₂alḫer</i>	
part.	<i>u₂alḫant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf.I	<i>u₂alḫu₂anzi</i>	2	<i>u₂alḫ</i>	<i>u₂alḫten</i>
verb.subst.	<i>u₂alḫu₂ar</i>	3	<i>u₂alḫdu</i>	<i>u₂alḫandu</i>
supinum	<i>u₂alḫu₂an</i>			
iter.	<i>u₂alḫiške-</i>			

(Ib) stammen met ablaut e/a (4.3)

	praesens		praeteritum	
sing.				
1	<i>epmi</i>		<i>eppun</i>	
2	<i>epši, epti</i>		<i>epta</i>	
3	<i>epzi</i>		<i>epta</i>	
plur.				
1	<i>appu₂eni, eppu₂eni</i>		<i>eppuen, appuen</i>	
2	<i>apteni, epteni</i>		<i>epten</i>	
3	<i>appanzi</i>		<i>epper</i>	
part.	<i>appant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf.I	<i>eppu₂anzi</i>	2	<i>ep</i>	<i>epten</i>
inf. II	<i>appanna</i>	3	<i>epdu</i>	<i>appandu</i>
verb.subst.	<i>appātar</i>			
iter.	<i>appeške-</i>			

(Ic) stammen met ablaut e/Ø (5.3)

	praesens		praeteritum
sing.			
1	<i>ḫuekmi</i>		<i>kuenun</i>
2	<i>kueši, kuenti</i>		
3	<i>ḫuekzi</i>		<i>ḫuekta</i>
plur.			
1	<i>ḫuekuṽani</i>		<i>kueṽen</i>
2	<i>kuentin</i>		
3	<i>ḫukanzi</i>		<i>kuener</i>
part.	<i>kunant-</i>	Imper.	sing. plur.
inf.I		2	<i>kueni kuenten</i>
inf. II	<i>kunanna</i>	3	<i>kuendu kunandu</i>
verb.subst.	<i>ḫukatar</i>		
iter.	<i>kuṽaške-, ḫukiške-</i>		

(Id) stammen met wisseling n/Ø (5.3)

	praesens		praeteritum
sing.			
1	<i>ḫarnikmi</i>		<i>linkun</i>
2	<i>ḫarnikši</i>		<i>ḫarnikta</i>
3	<i>likzi, linkzi</i>		<i>likta, linkta</i>
plur.			
1	<i>linkuṽeni</i>		<i>linkuen</i>
2	<i>ḫarnikteni</i>		<i>likten</i>
3	<i>linkanzi</i>		<i>linker</i>
part.	<i>linkant-</i>	Imper.	sing. plur.
inf.I	<i>linkuṽanzi</i>	2	<i>lik, link likten</i>
inf. II		3	<i>linkdu linkandu</i>
verb.subst.	<i>linnkuṽar</i>		
iter.	<i>linkiške-</i>		

(Ie) thematische stammen

	A	B
pres.sing.		
1	<i>ijaṽmi, iemi</i>	<i>hatrāmi</i>
2	<i>ijaši, ieši</i>	<i>hatrāši</i>
3	<i>iezzi, ijazzi</i>	<i>hatrāezzi</i>
plur.		
1	<i>ijaṽeni, ijaṽani</i>	<i>hatrāuēni</i>
2	<i>ijaṽteni</i>	<i>hatrāṽteni</i>
3	<i>ijaṽzi, ienzi</i>	<i>hatrānzi</i>

pret.sing.	1	<i>ijaun, ijaun</i>	<i>hatrānun</i>
	2	<i>ieš, ijaš</i>	<i>hatrāes</i>
	3	<i>iet, ijat</i>	<i>hatrāet</i>
plur.	1	<i>ijaun</i>	
	2	<i>ijatten</i>	<i>hatrāttēn</i>
	3	<i>ier, ijaer</i>	<i>hatrāer</i>
imp.sing.	2	<i>ija</i>	<i>ḫatrāi</i>
	3	<i>ijaddu</i>	
plur.	2	<i>ijatten</i>	
	3	<i>ijandu</i>	
part.		<i>ijant-</i>	<i>ḫatrānt-</i>
inf.I		<i>(peššiiaunzi)</i>	<i>ḫatraunzi</i>
Verb.subst.		<i>iaunar</i>	<i>ḫatraunar</i>
iter.		<i>(peššiške-)</i>	<i>ḫatraeške-</i>

C	praesens		praeteritum
sing.			
1	<i>memiškemi</i>		<i>memiškenun</i>
2	<i>memiškeši</i>		<i>memiškeš</i>
3	<i>memiškezzi</i>		<i>memišket</i>
plur.			
1	<i>memiškeunani</i>		
2	<i>memišketteni</i>		<i>memišketten</i>
3	<i>memiškanzi</i>		<i>memišker</i>
part.	<i>memiškant-</i>	Imper.	sing. plur.
inf.I	<i>memiškeunzi</i>	2	<i>memiški memišketten</i>
inf. II		3	<i>memiškeddu memiškandu</i>
verb.subst.	<i>memiškeunar</i>		

(If) *ḫar(k)*- “hebben, houden” (5.3.2)

	praesens	praeteritum
sing.		
1	<i>ḫarmi</i>	<i>ḫarkun</i>
2	<i>ḫarši, ḫarti</i>	<i>ḫarta</i>
3	<i>ḫarzi</i>	<i>ḫarta</i>
plur.		
1	<i>ḫaruni</i>	<i>ḫarun</i>
2	<i>ḫarteni</i>	<i>ḫarten</i>
3	<i>ḫarkanzi</i>	<i>ḫarker</i>

part.	<i>ḫarkant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf. I		2	<i>ḫark</i>	<i>ḫarten</i>
inf. II		3	<i>ḫardu</i>	<i>ḫarkandu</i>
verb. subst.				

(Ig) *tamāšš-*/*tamešš-* “(in het nauw) drukken” (6.3.2)

	praesens		praeteritum	
sing.				
1	<i>tamāšmi</i>		<i>tamaššun</i>	
2	<i>tamašti</i>			
3	<i>tamāšzi, dammēšzi</i>		<i>tamašta</i>	
plur.				
1	<i>tameššuṽen</i>			
2				
3	<i>tameššanzi, tamaššanzi</i>		<i>tameššer, tamaššer</i>	
part.	<i>tameššant-, tamaššant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf. I	<i>damaššuṽanzi</i>	2		
inf. II		3	<i>tamašdu</i>	
verb. subst.				
iter.	<i>tameške-, damaške-</i>			

(Ih) *pai-* “gaan” (7.3.2)

	praesens		praeteritum	
sing.				
1	<i>paimi</i>		<i>pāun</i>	
2	<i>paiši</i>		<i>paitta</i>	
3	<i>paizzi</i>		<i>pait</i>	
plur.				
1	<i>paiṽani, pāiṽeni</i>		<i>paiṽen, pāṽen</i>	
2	<i>paittani, paitteni</i>			
3	<i>pānzi</i>		<i>pāer</i>	
part.	<i>pānt-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf. I	<i>pāuṽanzi</i>	2	<i>(ī)</i>	<i>paitten</i>
inf. II		3	<i>paiddu</i>	<i>pāndu</i>
verb. subst.	<i>pāuṽar</i>			
iter.	<i>paiške-</i>			

(Ii) *uṽa-* “komen” (7.3.2)

	pres.		pret.	
sing.				
1	<i>uṽami</i>		<i>uṽanun</i>	
2	<i>uṽaši</i>		<i>uṽaš</i>	
3	<i>uṽezzi</i>		<i>uṽet</i>	
plur.				
1	<i>uṽauṽeni</i>		<i>uṽauṽen</i>	
2	<i>uṽatteni</i>		<i>uṽatten</i>	
3	<i>uṽanzi, uṽenzi</i>		<i>uṽer</i>	
part.	<i>uṽant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf. I	<i>uṽauṽanzi</i>	2		<i>uṽatten</i>
inf. II		3	<i>uṽeddu</i>	<i>uṽandu</i>
verb. subst.				
iter.	<i>uṽeške-, uṽiške-</i>			

(Ij) *tē-/tar-* “spreken” (8.3.3)

	pres.		pret.	
sing.				
1	<i>tēmi</i>		<i>tenun</i>	
2	<i>teši</i>		<i>tēš, tēt</i>	
3	<i>tēzzi</i>		<i>tēt</i>	
plur.				
1	<i>taruṽeni</i>			
2	<i>tetteni, tarteni</i>			
3	<i>taranzi</i>		<i>terer</i>	
part.	<i>tarant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf. I	<i>uṽauṽanzi</i>	2	<i>tēt</i>	<i>tetten</i>
inf. II		3	<i>teddu</i>	<i>tarandu</i>
verb. subst.				
iter.	<i>tarške-, taraške-</i>			

hi-conjugatie

(IIa) (consonant) stammen met onveranderlijke stam (1.3.3 en 2.3.2)

	praesens	praeteritum
sing.		
1	<i>išpantaḥhi</i>	<i>šipandaḥhun</i>
2	<i>(manijaḥti)</i>	<i>(maniaḥta)</i>
3	<i>išpanti, šipānti</i>	<i>šipandaš, šipanzašta</i>

plur.				
1	<i>šipandūeni</i>			
2	<i>(manijaḥteni)</i>			
3	<i>šipandanzi</i>		<i>šipanter</i>	
part.	<i>šipantant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf.I	<i>šipanduṽanzi</i>	2	<i>manijaḥ</i>	<i>manijaḥten</i>
inf. II		3	<i>manijaḥdu</i>	<i>manijaḥḥandu</i>
verb.subst.	<i>šipanduṽar</i>			
iter.	<i>šipanzake-, manijaḥḥeške-</i>			

(IIb) *stammen met ablaut a/e* (6.3)

	praesens		praeteritum	
sing.				
1	<i>šākḫi</i>		<i>šaggahḫun</i>	
2	<i>šākti</i>		<i>šakta</i>	
3	<i>šākki</i>		<i>šakkiš, šakta</i>	
plur.				
1	<i>šekkueni</i>		<i>šekkuen</i>	
2	<i>šakteni, šekteni</i>			
3	<i>šekkanzi, šakanzi</i>		<i>šekker</i>	
part.	<i>šekkant-, šakkant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf.I	<i>(ašešūṽanzi)</i>	1	<i>šeggallu</i>	
inf. II	<i>(ašešanna)</i>	2	<i>šāk</i>	<i>šekten</i>
verb.subst.	<i>(ašešūṽar)</i>	3	<i>šākku</i>	<i>šekkandu</i>
iter.	<i>(ašeške-, ašaške-)</i>			

(IIc) *halfconsonantische klasse* (7.3)

	pres.		pret.	
sing.				
1	<i>iššaḫḫi, ēššaḫḫi</i>		<i>iššaḫḫun, ēššaḫḫun</i>	
2	<i>iššatti, ēššatti</i>			
3	<i>iššai, ēššai</i>		<i>iššišta, ēššišta</i>	
plur.				
1	<i>iššūṽeni, ēššūṽeni</i>		<i>iššūṽen, ēššūṽen</i>	
2	<i>ištēni, iššateni, ēššatteni</i>		<i>ēššatten</i>	
3	<i>iššanzi, ēššanzi</i>		<i>iššer, ēššer</i>	
part.	<i>ēššant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf.I		1		
supinum	<i>iššūṽan</i>	2	<i>išša, ēšša</i>	<i>išten, ēšten, iššattin</i>
verb.subst.	<i>ēššumar</i>	3	<i>ēššau</i>	<i>iššandu, ēššandu</i>
iter.	<i>eške-, ēššike-</i>			

(IId) *stammen met ablaut ai/i* (8.3)

sing.pres.	1	<i>peḥḥi</i>		<i>teḥḥi</i>	
	2	<i>paitti, paišti</i>		<i>daitti</i>	
	3	<i>pāi</i>		<i>dāi</i>	
plur.	1	<i>pīyeni</i>		<i>tīayeni</i>	
	2	<i>pišteni, paišteni</i>		<i>tišteni, daišteni, daitteni</i>	
	3	<i>pianzi</i>		<i>tīanzi</i>	
sing.pret.	1	<i>peḥḥun</i>		<i>teḥḥun</i>	
	2	<i>paitta</i>		<i>daitta, daišta</i>	
	3	<i>pāiš, paišta</i>		<i>dāiš</i>	
plur.	1	<i>piyen</i>		<i>daiyen</i>	
	2			<i>daišten</i>	
	3	<i>pijer</i>		<i>dāer, dajer</i>	
part.		<i>piant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf.I		<i>piayanzi</i>	1		
Inf. II		<i>pianna</i>	2	<i>pai</i>	<i>pišten</i>
verb.subst.		<i>piayar</i>	3	<i>pāu</i>	<i>piandu</i>
iter.		<i>peške-</i>			

(IIe) *stammen op a- en i-* (8.3.2)

	pres.		pret.	
sing.				
1	<i>mēmahḥi</i>		<i>memahḥun</i>	
2	<i>mēmatti</i>		<i>memišta</i>	
3	<i>mēmai</i>		<i>mēmišta, memaš</i>	
plur.				
1	<i>memiḡeni, memiḡaḡeni</i>		<i>memayen, memiḡayen</i>	
2	<i>memišteni, mematteni</i>		<i>memišten</i>	
3	<i>memiḡanzi, memanzi</i>		<i>memier</i>	
part.	<i>memiḡant-, memant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf.I	<i>memiḡaḡanzi</i>	1	<i>memallu</i>	
Inf. II		2	<i>memi</i>	<i>memišten</i>
verb.subst.		3	<i>memau</i>	<i>memandu</i>
iter.	<i>memiške-</i>			

(IIf) *dā*- “nemen” (10.3)

	pres.		pret.	
sing.				
1	<i>dāḥḥi</i>		<i>dāḥḥun</i>	
2	<i>dātti</i>		<i>dātta</i>	
3	<i>dāi</i>		<i>dāš, datta</i>	
plur.				
1	<i>tumeni, dāyeni</i>		<i>dāyen</i>	
2	<i>datteni</i>		<i>dāttēn</i>	
3	<i>danzi</i>		<i>dāer</i>	
part.	<i>dant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf.I	<i>dāuḡanzi</i>	1	<i>talit</i>	
Inf. II	<i>danna</i>	2	<i>dā</i>	<i>dāttēn</i>
verb.subst.	<i>dāuḡar</i>	3	<i>dāu, daddu</i>	<i>dandu</i>
iter.	<i>daške-, daiške-</i>			

(IIIa) *au(š)-/u-* “zien”

	praesens		praeteritum	
sing.				
1	<i>ūḥḥi</i>		<i>ūḥḥun</i>	
2	<i>autti</i>		<i>aušta</i>	
3	<i>aušzi</i>		<i>aušta</i>	
plur.				
1	<i>umeni</i>		<i>aumen</i>	
2	<i>uštēni, auttēni</i>			
3	<i>uḡanzi</i>		<i>auḡer</i>	
part.	<i>uḡant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf.I		1	<i>uḡallu, uḡellut</i>	
Inf. II	<i>uḡanna</i>	2	<i>au</i>	<i>aušten</i>
verb.subst.	<i>uḡātar</i>	3	<i>aušdu</i>	<i>uḡandu</i>
iter.	<i>uške-</i>			

Medio-passief*(I) stammen met Ø-trap*

	praesens		praeteritum	
sing.				
1	<i>arḥa(ri), arḥaḥari</i>		<i>arḥat(i), arḥaḥat(i)</i>	
2	<i>arta(ri)</i>		<i>artat(i)</i>	
3	<i>arta(ri)</i>		<i>artat(i)</i>	
plur.				
1	<i>arḡašta</i>		<i>arḡaštat(i)</i>	
2	<i>(artuma(ri))</i>		<i>(artumat(i))</i>	
3	<i>aranta(ri)</i>		<i>arantat(i)</i>	
part.	<i>arant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf.I		1	<i>arḥaḥaru</i>	
Inf. II		2	<i>arḥut</i>	<i>ardumat</i>
verb.subst.		3	<i>artaru</i>	<i>arandaru</i>
iter.				

(II) stammen met e-trap

	praesens		praeteritum	
sing.				
1	<i>ēšḥa(ri), ēšḥaḥari</i>		<i>ēšḥat(i), ēšḥaḥat(i)</i>	
2	<i>ēšta(ri)</i>		<i>ēštat(i)</i>	
3	<i>eša(ri)</i>		<i>ešat(i)</i>	
plur.				
1	<i>ešḡašta(ri)</i>		<i>ešḡaštat(i)</i>	
2	<i>(eštuma(ri))</i>		<i>ēštummat</i>	
3	<i>ešanta(ri)</i>		<i>ešantat(i)</i>	
part.	<i>ašant-, ešant-</i>	Imper.	sing.	plur.
inf.I		1		
Inf. II	<i>ašanna</i>	2	<i>ēšḥut</i>	<i>eštumati</i>
verb.subst.	<i>ašātar</i>	3	<i>ešaru</i>	<i>(ašandaru)</i>
iter.	<i>ēške-</i>			

WOORDENLIJSTEN

Woordenlijst Hittitisch

A

<i>-a/-ia</i>	en, ook
<i>āk-/akk-</i> (IIa)	sterven
<i>alūanzahh-</i> (IIa)	betoveren
<i>-an</i>	(richtinspartikel)
<i>anišiyat</i> (adv.)	vandaag
<i>anna-</i> c.	moeder
<i>annalli-</i> (adj.)	oude, vroegere
<i>annišan</i> (adv.)	vroeger
<i>anda(n)</i> (adv.)	in, (naar) binnen
<i>antuḥḥa-</i> c.	= <i>antuḥša-</i>
<i>antuḥša-</i> (UN) c.	mens
<i>-apa</i>	(richtinsartikel)
<i>apā-</i>	die, dat
<i>āppa(n)</i> (EGIR) (adv.)	weer, terug, later
<i>āppanda</i> (adv.)	achterna, later
<i>apenissan</i> (adv.)	zo
<i>appezzi-</i> (adj.)	laatste, jongste
<i>apija</i> (adv.)	daar, toen
<i>ar-</i> (Ia, dep.)	staan, + EGIR- <i>an</i>
	+ dat.-loc. staan
	achter iemand /
	iets, zorgen voor
<i>ār-/ar-</i> (IIa)	aankomen,
	bereiken
^{LÚ} <i>ara-</i> c.	vriend, gezelschap
<i>arahzena-</i> (adj.)	buitenlands
<i>arḥa</i> (adv.)	weg, vandaan
<i>arnu-</i> (Ia)	brengen,
	deporteren, +
	<i>anda</i> bij elkaar
	brengen
<i>arš(ija)-</i> (Ia/e)	stromen
<i>aruna-</i> c.	zee
<i>āšš-</i> (Ia)	overblijven, horen
	bij, toebehoren
	aan
<i>ašaš-/ašeš-</i> (IIb)	doen zitten
<i>āššijant-</i> (adj.)	geliefd
<i>āška-</i>	deur, poort
<i>ašnu-</i> (Ia)	klaarzetten
<i>ašnuḡant-</i> (adj.)	voorzien van
<i>-ašta</i>	(richtingspartikel)

āššu- (adj.)*āššu-* n.*āššul* n.*atta-* c.*auš-/au-/u-* (IIIa)

goed, geliefd
goed(eren), bezit
goedheid,
genegenheid
vader
zien

E

eku-/aku- (Ib)*eniššan* (*iniššan*)*epp-/app-* (Ib)*eš-* (dep.)*eš-/aš-* (Ib)*ešša-**ēšḥar* (gen. *išḥanaš*) n.*ēšḥar ešša-**et-/at-* (Ib)

drinken
zo, op die wijze
nemen, grijpen
gaan zitten
zijn, zich
bevinden
doen, maken
(*išša-*)
bloed
bloed vergieten
eten

H

^E*halentu(ua)-* n.*ḥaliia-* (Ie A, act./midd.)*ḥalki-* c.*ḥalzai-* (Ile)*ḥamesḥant-* c.*ḥantezzi-* (adj.)*ḥapa-* (ÍD) c.*ḥapuš-* (Ia)*ḥarrant-* (adj.)*ḥar(k)-* (If)*ḥark-* (Ia)*ḥarki-* (adj.)*ḥarni(n)k-*^{NINDA}*ḥarši-**ḥašš-* (IIa)*ḥaš-/heš-* (IIb)*ḥaššā-* c.*ḥašp-* (Ia)

paleis
knielen
graan
roepen
lente
van hoogste/eerste
rang
rivier
hernemen, inhalen
beschadigd
hebben, houden
omkomen, te
gronde gaan
wit
vernietigen
dikbrood
baren, verwekken
openen
haard
vernietigen

<i>ḥaššu-</i> c.	koning	<i>kartimmijaṽant-</i> (adj.)	kwaad
<i>ḥatk-</i> (IIa)	sluiten, dicht doen	<i>karū</i> (adv.)	al, reeds
<i>ḥe(i)u-</i> c.	regen	<i>kāša/kāšma</i> (adv.)	zie!
^E <i>ḥīla-</i> c.	hof	<i>kašt-</i> c.	honger
<i>ḥuitar-</i> n.	fauna, dieren	<i>katta</i> (adv.)	1. (naar) onder, (naar) beneden, bij
<i>ḥuittija-</i> (Ie A)	trekken		2. later
^{GIŠ} <i>ḥuluganni-</i> c.	wagen	<i>kattan</i> (adv.)	onder, beneden
<i>ḥūmant-</i> (adj.)	alle, geheel	<i>genu-</i> (GİR) n.	knie
^{NA4} <i>ḥuṽaši-</i> n.	stele, monument	<i>keššar</i> c.	hand
<i>ḥurna-</i> (Id)	jagen	<i>ki-</i> (dep.)	liggen, neergeschreven
I			
<i>iṽa-</i> (dep.)	gaan, marcheren	<i>gimmant-</i> c.	zijn
<i>iṽa-</i> (Ie A)	maken, doen	<i>gimmantariṽa-</i> (Ie)	winter
<i>imma</i> (adv.)	inderdaad	<i>kinun</i> (adv.)	overwinteren
<i>irma-</i> c.	ziekte	<i>kiš-</i> (dep.)	nu, op dit moment
<i>irmala-</i> (adj.)	ziek		worden, gebeuren, + DINGIR ^{LIM} -iṣ
<i>īšša-</i>	doen, maken (<i>ešša-</i>)		god worden = sterven (van een koning)
<i>išḥā-</i> c.	heer, meester	<i>kiššan</i> (adv.)	zo, op deze wijze
<i>išḥaḥru-</i> n.	traan	<i>kiššar</i>	zie <i>keššar</i>
<i>išḥunau-</i> n.	bovenarm	<i>kitpantalaz</i> (adv.)	van nu af aan
^{DUG} <i>išnura-</i> c.	deegkom	<i>kuen-/kun-</i> (Ic)	doden
<i>išpant-</i> (GE ₆) c.	avond, nacht	<i>kuera-</i> c.	veld
^(DUG) <i>išpanduzzi-</i> n.	kruik, wijnmaat; plengoffer	<i>kuit</i> (conj.)	omdat
<i>ištaman(a)-</i> c.	oor	<i>kuitman</i> (conj.)	wanneer, zolang
<i>ištamašš-</i> (Ia)	horen, luisteren	<i>gulš-</i> (Ia)	inkrassen, optekenen
<i>ištanana-</i> c.	tafel, altaar	^{NA4} <i>kunkunuzzi-</i>	(een steen)
<i>ištapp-</i> (IIa)	sluiten, dicht doen	<i>kurimma-</i> (adj.)	beroofd
<i>ištark-</i> (GIG) (Ia)	ziek worden, ziek zijn	<i>kūrur-</i> n.	vijand(schap)
<i>idalayaḥḥ-</i> (IIa)	slecht behandelen	<i>kuṽapi</i>	1. waar(heen), ergens (heen)
(HUL- <i>aḥḥ-</i>) (IIa)			2. wanneer, toen
<i>idālu-</i> (adj.)	boos, slecht	<i>kuṽapikki</i>	ergens
		<i>kuṽat</i>	waarom
K/G			
<i>kā-</i>	deze, dit		
<i>kakkapa-</i> c.	(een beest)	L	
<i>kallešš-</i> (Ia)	roepen	<i>lahḥijaneške-</i> (Ie C)	te velde trekken
<i>-kan</i>	(richtingspartikel)	<i>lag-</i> (IIa)	neigen, wankelen, vallen (ook MP)
<i>kanint-</i> c.	dorst		tong
<i>kanešš-</i> (Ia)	erkennen, verkiezen	<i>lāla-</i> c.	naam
<i>kappue-, kappuṽae-</i> (Ie)	zorgen voor	<i>lāman-</i> (ŠUM) n.	(prohibitive)
<i>karš-</i> (Ia)	hakken, snijden	<i>lē</i>	

<i>li(n)k-</i> (Id)	zweren, eed	<i>naḥšaratt-</i> c.	angst, ontzag
<i>lingai-</i> c.	afleggen	<i>naḥšarnu-</i> (Ia)	gezag inboezemen
<i>linkanu-</i> (Ia)	eed	<i>nai-</i> (IIId)	wenden, draaien, + <i>anda</i>
<i>lip-</i> (Ia)	doen zweren		toewenden, + <i>parā</i>
<i>luk-</i> (act., midd.)	likken		sturen
<i>lukatta/i</i> (adv.)	licht worden	<i>nakki-</i> (adj.)	belangrijk, gewichtig,
	's ochtends, de volgende ochtend		moeilijk
<i>lūli-</i> c.	vijver, bassin	<i>nallit</i> (adv.)	met kracht
^{GIŠ} <i>luttai-</i> (^{GIŠ} AB) c.	raam, venster	<i>namma</i> (adv.)	dan, vervolgens, weer
M		<i>-naš</i>	ons (acc., dat.- loc.)
<i>-ma</i>	maar, echter		of
<i>mahḥan</i>	1. zoals	<i>našma</i>	of
	2. hoe	<i>naššu</i>	niet
	3. wanneer	<i>natta</i>	nog niet
<i>man</i>	(irrealis etc., cf. 7.4.3)	<i>nāyi</i>	hemel
<i>mān</i>	1. zoals	<i>nepiš-</i>	hernieuwen, vernieuwen
	2. als	<i>neṽaḥḥ-</i> (Ia)	(conj., 1.4)
	3. wanneer	<i>nu</i>	
<i>mān ... mān</i>	hetzij ... hetzij		
<i>maniḥaḥḥ-</i> (IIa)	besturen, toedelen, wijzen	P/B	
<i>mark-</i> (IIa)	aan stukken	<i>paḥš-</i> (IIa)	beschermen
<i>marša-</i> (adj.)	snijden, verdelen	<i>pai-</i> (Ih)	gaan
	profaan,	<i>pai-/pi-</i> (IIId)	geven
	verraderlijk	<i>palša-</i> (KASKAL) c.	weg, maal (x)
<i>mauš-</i> (Ia)	vallen	<i>panku-</i> c.	adviesraad
<i>mekki-</i> (adj.)	veel, talrijk	<i>panku-</i> (adj.)	geheel, alle
<i>mekki</i> (adv.)	zeer	<i>parā</i> (adv.)	1. uit, weg (naar)
<i>mema-/memi(a)-</i>	zeggen, spreken		2. verder, voorts
<i>memija(n)-</i> c.	woord, zaak, ding	<i>parḥ-</i> (Ia)	jagen, verjagen
<i>menahḥanda</i> (adv.)	tegenover,	<i>parḥeššar</i> n.	haast
	tegemoet	<i>parkui-</i> (adj.)	rein, puur, vrij van
<i>mer-/mar-</i> (Ib)	verdwijnen (act., midd.)	<i>parkunu-</i> (Ia)	schoonmaken
	zoet worden	<i>parš-</i> (Ia)	ontsnappen, + <i>arḥa</i> wegvluchten
<i>militēšš-</i> (Ia)	schitterend, mooi	<i>-pat</i>	(partikel met nadruk, 3.4.2)
<i>mišriyant-</i> (adj.)	vier	<i>pē ḥar(k)-</i>	bewaren, gereed
<i>miu-/meu-</i> (adj.)	verbergen		houden
<i>munnae-</i> (Ie B)	verborgen,	<i>per/parn-</i> n.	huis
<i>munnanda</i> (adv.)	stiekem	<i>peran</i>	voor
		<i>peda-</i> (AŠRU) n.	plaats, plek
N		<i>peda-</i> (IIc)	(weg)brengen
<i>naḥḥ-</i> (Ia)	vrezen	<i>pippa-</i>	verwoesten

<i>peran</i> (adv.)	zie <i>peran</i>	<i>damašš-/damešš-</i> (Ig)	drijven, drukken,
<i>pittenu-</i> (Ia)	doen lopen		in het nauw
<i>punušš-</i> (Ia)	(onder)vragen		drukken
Š		<i>dammešhae-</i> (Ie)	schaden
<i>šākk-/šekk-</i> (IIb)	weten	<i>dammešhant-</i> (adj.)	onderdrukt
<i>šallanu-</i> (Ia)	groot maken	<i>tān</i>	(voor de) tweede
^{LÚ} <i>šalašha-</i> c.	paardenknecht	<i>dannatta-</i> (adj.)	(maal)
<i>šalli-</i> (adj.)	groot	<i>taninu-</i> (Ia)	leeg, verwoest
<i>-šan</i>	(richtingspartikel)	<i>tarḫ-</i> (Ia)	op orde brengen
<i>šannapili-</i> (adj.)	leeg, zonder iets	<i>tarna-</i> (IIc)	overwinnen
<i>šanezzi-</i> (adj.)	zoet, zacht		laten (gaan), +
<i>ša(n)ḫ-</i> (Id)	1. zoeken		<i>anda</i> binnenlaten,
	2. vegen		+ <i>parā</i> naar buiten
<i>šarā</i> (adv.)	omhoog, naar	<i>tarupp-</i> (Ia)	laten
	boven	<i>daššu-</i> (adj.)	verzamelen
<i>šarni(n)k-</i> (Id)	vergoeden		machtig, sterk,
<i>šašta-</i> c.	slaap, bed	<i>tašūaḫḫ-</i> (IIa)	hard
<i>šer</i> (adv.)	boven; daarvoor,		blind maken, de
	wegens	<i>tē-/tar-</i> (Ij)	ogen uitsteken
<i>šeš-/šaš-</i> (Ib)	slapen	<i>tēkan/takn-</i> n.	zeggen, spreken
<i>-šši</i>	hem, haar (dat.-	<i>tepauešš-</i> (Ia)	aarde, grond
	loc.)		verminderen,
<i>šipant-/išpant-</i> (IIa)	plengen, offeren,	<i>tepaueššant-</i> (adj.)	kleiner worden
	wijden	<i>tepu-</i> (adj.)	klein, kort
^(d) <i>šiu(na)-</i> c.	god		weinig, gering,
<i>šūatt-</i> (UD.KAM) c.	dag	<i>tešha-</i> c.	klein
<i>-šmaš</i>	1. jullie (acc., dat.-	<i>tittanu-</i> (Ia)	droom, slaap
	loc.) 2. hen (dat.-	<i>tu(e)kka-</i> c.	zetten, plaatsen
	loc.)	<i>tuhkanti-</i>	lichaam
<i>šu</i>	(conj. 1.4)		tweede man na de
<i>šuh-</i> (IIa)	strooien	<i>tuliḫa-</i>	koning
<i>šuhḫa-</i> c.	dak	<i>tuppi-</i> n.	vergadering
<i>šumeš</i>	jullie (3.2)	<i>turiḫant-</i> (adj.)	tablet
<i>šuppala-</i> n.	vee	<i>tuzzi-</i> c.	ingespannen
<i>šuppiḫaḫ-</i> (IIa)	reinigen		leger
T/D		U	
<i>ta</i>	(conj. 1.4)	<i>ūk</i>	ik (1.2)
<i>-tta</i>	jou (acc., dat.-	<i>ūp-</i> (Ia)	opgaan, op zijn
	loc.)	<i>uda-</i> (IIc)	(heen) brengen
<i>dā-/d-</i> (IIIf)	nemen	<i>uddar/uddan-</i>	woord, ding, zaak
<i>dai-/ti-</i> (IIId)	zetten, stellen	<i>utnē-</i> n.	land
<i>takku</i> (conj.)	indien	<i>uḫa-</i> (Ii)	komen
<i>takš-</i> (Ia)	voegen, maken	<i>uḫatar</i> n.	inspectie (lett.
<i>tamai-</i> (adj.)	ander		“het zien”)

SYLLABUS HITTITISCH

U

- <i>ua(r)-</i>	(partikel van directe rede, 8.4.2)
<i>uahu-</i> (Ia)	(doen) draaien
<i>ualh-</i> (Ia)	slaan, treffen, overwinnen
<i>uarnu-</i> (Ia)	in brand steken, + <i>arha</i> volledig in de as leggen
<i>uarš-</i> (Ia)	(af)vegen, wassen
<i>uastai-</i> c.	vergrijp, gemis
<i>uātar/uiten-</i> n.	water
<i>uatarnahh-</i> (IIa)	bevelen, opdracht geven
<i>uatku-</i> (Ia)	springen

ueh-/uah- (Ib)

uellu-

uemija- (Ie A)

uerija- (Ie A)

uēš

uet(ant)- (MU.KAM)

draaien, wenden

weide

vinden, aantreffen

roepen

wij (1.2)

jaar

Z

-(a)z/-z(a)

zahh- (IIa)

zeri- c., n.

zīk

zinna- (IIc)

(reflexiefpartikel)

slaan

beker

jij, u (3.2)

ophouden,

stoppen

Woordenlijst Sumerisch

A (<i>uātar</i>)	water	GĒŠPU	vuist, geweld
A.ŠÀ	veld	GIŠGIGIR	wagen
A.ŠÀ A.GÀR	veld	GIG(-ant-)	ziekte
GIŠAB	raam, venster	GIM-an	zoals
LÚALAN.ZU ₉	(een soort cultuspersoneel)	GÌR	voet
ANŠE.KUR.RA	paard	GIŠGU.ZA	troon, stoel
ANŠE.KUR.RA ^{HLA}	paarden,	GU ₄	rund
	wagenstrijders (in combinatie met ÉRIN ^{MEŠ})	GUB (ar-)	staan
		GÜB(-la-)	links, linker
		GUL (<i>uālḥ</i> -)	slaan
		ḪUL- <i>aḥḥ</i> -	= <i>idalayāḥḥ</i> -
BABBAR	wit	ḪUR.SAG	berg
LÚBÁḪAR	pottenbakker		
GIŠBANŠUR	tafel	LÚI.DU ₈	poortwachter
BURU ₅	sprinkhaan	ÍD (<i>ḥapa</i> -)	rivier, stroom
		GIŠIG	deur
DAM(-ātar)	echtgenote(-schap)	ÌR	dienaar
DINGIR	god, godin	ÌR-ātar n.	onderwerping, onderworpenheid
DUMU	kind, zoon		
DUMU.DUMU	kleinkind	IZI (<i>paḥḥur</i>)	vuur
DUMU.É.GAL	paleisjonger		
DUMU.MUNUS	dochter	KÁ.GAL	poort
DUMU.NAM.LÚ.U ₁₉ .LU	sterveling, mensenkind	KARAŠ	leger
		KASKAL	weg
		KAŠ	bier
É (<i>pir</i>)	huis	URUKÙ.BABBAR	Ḫattuša
É.DINGIR ^(LIM)	tempel	KUR (<i>utnē</i>)	land
É.GAL	paleis	KUR.KUR ^{HLA}	landen
EGIR(-pa/-an)	= āppa(n)	(LÚ)KÚR	vijand
EGIR-an	daarna		
EN	heer, meester	LÚ(-a-)	man
ÉRIN ^{MEŠ} (<i>tuzzi</i> -)	troepen, leger	LUGAL	koning
EZEN ₍₄₎	feest	LUGAL.GAL	grootkoning
GAD	doek, kleeft	... ^{MEŠ}	(plur.-morfeem)
GAL (<i>šalli</i> -)	1. groot	MU(.KAM) (<i>uēt</i> -)	jaar
	2. chef	LÚMUḪALDIM	kok
GAL.GEŠTIN	“grote van de wijn” (hoogste legerrang)	MUNUS	vrouw
GAL MEŠEDI	hoofd van de lijfwacht	MUNUS.LUGAL	koningin
GAŠAN	meesteres		
GE ₆ (.KAM)	avond, nacht		

SYLLABUS HITTITISCH

NAM.RA	bewoner,	^{GIŠ} ŠUKUR	speer
^{TÚG} NÍG.LÁM	gedeporteerde,	TA	door
	krijgsgevangene		
	kostbaar gewaad,	^{LÚ} Ú.HUB	dove
NIN.DINGIR	kleding	UD(.KAM) (<i>šūatt-</i>)	(de zoveelste) dag
NINDA	(een priesteres)	UDU	schaap
	brood	UGULA	hoofd, chef
SAG.DU	hoofd	^{GIŠ} UMBIN	wiel
^{LÚ} SANGA (<i>šankunni-</i>)	priester	UN (<i>antuḫša-</i>)	mens
SIG ₅ -ešš-	goed worden	UR.BAR.RA	wolf
SISKUR	offer, ritueel	UR.TUR	(kleine) hond
		URU	stad
ŠÀ	1. hart	^d UTU ^{šI}	Mijn Zon, Majesteit
	2. (midden) in		(titel voor de
ŠAḪ.TUR	big, klein varken		Hittitische koning)
ŠEŠ	broer		
ŠU	hand	ZI	leven, ziel
ŠUḪUR.LÁL	dienares		

Woordenlijst Akkadisch

<i>ABU(M)</i>	vader	<i>NĪŠ DINGIR^{LIM}</i>	eed bij de goden
<i>ANA PANI</i>	aan, voor, ten		
<i>ANA</i>	aan, voor	<i>QADU</i>	samen met
<i>AŠRU(M) (peda-)</i>	plaats, plek	<i>QATAMMA</i>	evenzo
<i>BĒLU(M)</i>	heer, chef	<i>ŠA</i>	van
		<i>ŠARRATU(M)</i>	koningin
<i>DĪŠU(M)</i>	lente	<i>ŠARRU(M)</i>	koning
		<i>...-ŠU</i>	(zoveel) maal
<i>INA</i>	in, op, naar	<i>ŠUMU(M)</i>	naam
<i>IŠME</i>	hij luisterde		
<i>IŠTU</i>	uit, met, door	<i>ṬUPPU(M)</i>	(klei)tablet
<i>MĀMĪTU(M)</i>	eed	<i>Û</i>	(conj.) en
^{LU} <i>MEŠEDI</i>	lijfwacht	<i>ŪL</i>	niet, geen
		<i>UMMĀNU(M)</i>	leger
<i>NĪŠU(M)</i>	leven, eed		

